

**T B M M**  
**Tutanak Hizmetleri Başkanlığı**

**İncelenmemiş Tutanaktır**

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ**  
**MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK**  
**VE**  
**DEMOKRASİ KOMİSYONU**

**1'inci Toplantı**

**5 Ağustos 2025 Salı**

**Gündem:**

- Başkanın Komisyonu açış konuşması
- Siyasi parti temsilcilerinin değerlendirmeleri
- Komisyonun çalışma usul ve esasları ile prensiplerinin belirlenmesi

**T B M M**  
**Tutanak Hizmetleri Başkanlığı**

**İncelenmemiş Tutanaktır**

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

**MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ KOMİSYONU**

5 Ağustos 2025 Salı

**BİRİNCİ OTURUM**

Açılma Saati: 11.39

**BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ**

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın milletvekilleri, Komisyonumuzun 1'inci Toplantısını açıyorum. Hayırlı uğurlu olmasını temenni ediyorum.

Aziz milletimiz, saygıdeğer üyelerimiz, değerli milletvekili arkadaşlarım, kıymetli basın mensupları; Komisyonumuzun toplantısına hoş geldiniz.

Milletlerin tarihinde öyle anlar vardır ki yalnız o günü, o anı değil milletlerin yarınlarını da şekillendirir; bugün de öylesi günlerden birindeyiz. Yarım asırdır milletimizin başına bela olmuş terör illetinden kurtulmak için tarihî bir dönüm noktasına gelindiğini hepimiz müşahade ediyoruz. Milletimiz geçmişte en zorlu dönemlerde nasıl birlik içerisinde hareket ederek, kenetlenerek hareket ettiyse bugün de aynı inanç, kararlılık ve dayanışmayla bu sorunu çözecektir. Bu toplantı, yalnızca Komisyonumuzun çalışmalarının başlangıcı değil aynı zamanda aziz milletimizin geleceğe dair umutlarının yeşermesinin de başlangıcıdır. Burada toplanmış olan Komisyon, sıradan bir heyet değil yarınlarımızı onarma cesareti ve toplumsal bütünleşmeyi pekiştirme iradesi gösteren tarihî bir heyettir. Bu salonda milletin iradesini temsilen yeni bir dönemin başlangıcına şahitlik ediyoruz. Bu Komisyon, millet adına çözüme ulaştırılacak sorunların müzakeresi, üzerinde uzlaşılan teklif ve tavsiyelerin Türkiye Büyük Millet Meclisine iletilmesi ve bahse konu süreçlere millet adına vaziyet etmek için vardır. Komisyonumuz, on yıllardır ülkemizin enerjisini tüketen ve kardeşi kardeşten uzaklaştırmaya çalışanların provoke ettiği bir meseleye yeni bir gözle bakma iradesinin de yansımasıdır. Burada asli meselemiz, hiç şüphesiz, anayasa yazmak, hukuk reformu yapmak ya da tüm meseleleri bir anda çözmek değildir; Meclisin halkın sesi olmanın yanında toplumsal barışın taşıyıcısı, kardeşliğin teminatı, çözümün meşru adresi olduğunu hatırlatma iradesidir. Siyasi hesaplarla, dar tanımlarla ve kalıplarla değil; cesaretle, vicdanla ve adaletle hareket etmenin adıdır. Çünkü örgütün kendini feshederek silahların tamamen susturulmasıyla başlayan süreç, herhangi bir kişi, kurum ya da siyasi yapının değil doğrudan doğruya aziz milletimizin meselesidir; Meclis Komisyonunun da kıymeti tam buradadır.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Bu Komisyon, toplumun manevi dokusuna tahkim etmeye, kardeşliği kalıcılaştırmaya ve farklılıklarımızı zenginliğimiz olarak kabul edip ortak yaşamı güçlendirmeye dönük bir çağrıdır. Esasında milletimizin arasındaki birlik, beraberlik ve kardeşlik duyguları toplumumuzun asırlar boyunca en önemli toplumsal yapı taşı olmuştur. Küresel emperyalizmin böl-parçala-yönet politikalarının kirli aracı olarak kullanılan terör aparatları vasıtasıyla içimize suni şekilde sokulmaya çalışılan ayrılık fitnesine milletimiz hiçbir zaman itibar etmemiştir. Terör eylemlerinin ülkemize yaşattığı karanlık yıllar her bir yurttaşımızın ortak kaybıdır, ortak acısıdır. Terör bu topraklarda uzun yıllar boyunca sadece canlarımızı almadı; emeğimizi, umudumuzu ve ortak hayalimizi de çaldı. Cumhuriyetimizin yüzyıllık tarihinin yaklaşık elli yılında enerjimizi içerideki karanlıkla boğuşmakla geçirdik. Farklı terör örgütlerinin arkasına saklanarak yürütülen kirli oyunlar ülkemizin, güçlü, müreffeh, huzurlu bir ülke olma hedefinin önünde yıllarca en büyük engeli oluşturdu. Tek bir terör örgütü değil, farklı isimler ve maskeler ardında birçok yapının ülkemizin önünü yıllarca kesmeye çalıştığına da hep birlikte şahit olduk. Bu örgütler bölgemizdeki ülkeleri parçalayan vekâlet savaşlarını yürütmek için kurulmuş yapıları hiç şüphesiz. Çevremizdeki çoğu ülkede bu yapılar eliyle bölgemiz istikrarsızlaştırılmaya çalışılmış, kardeş halklar arasında çatışmalara, katliamlara yol açılmış, milyonlarca insan topraklarından edilerek sığınmacı durumuna düşürülmüştür. Bu tablo, Türkiye'nin de demokratik ve özgürlükçü vizyonunun daha güçlü bir siyasal düzlemde kök salmasını ne yazık ki uzun yıllar engellemiştir.

Bugün, FETÖ dâhil darbe girişimlerini boşa çıkaran ve terör örgütünün etkisini kıran kararlı adımlarla birlikte yeni bir dönemin eşiğindeyiz. Yeni dönem; siyasetin, düşüncenin ve vicdanın daha çok konuşulduğu bir dönem olmak zorundadır. Evladını yitiren annenin, dükkânını kapatmak zorunda kalan esnafın, yaylasına çıkamayan köylünün ve kamu adına görev yaparken can veren, şehit olan kamu görevlisinin acısı hepimizin ortak acısıdır. Ortak acılarımızı artık ortak umuda çevirmek için buradayız. Uzun yıllarca süren bu büyük problem, siyaseti ve devleti güvenlikçi reflekslerle hareket etmeye mecbur bırakmıştı ancak artık güvenliğin yanı sıra özgürlüğün, eşitliğin ve adaletin imkânlarını ve gücünü daha da yüksek sesle konuşmanın zamanı gelmiştir. Bu komisyonun bir diğer misyonu da budur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra birbirinden kopartılan, aralarına tel örgüler çekilen halklar artık yeniden birbirlerini daha yüksek sesle duymayı hak ediyor. Attığımız her adım, bu kadim coğrafyada barış ve kardeşliği tahkim etmeye yönelik olmalıdır. Bu çerçevede "terörsüz Türkiye" aslında açıkçası terörsüz bir bölge demektir.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, aziz milletim; gayet açıktır ki Türk-Kürt kardeşliği coğrafyamızın asli kodudur. Çanakkale'de omuz omuza savaşanların torunlarıyız. Kaderdaşlık, yalnız savaş meydanlarında değil alın terinde, acıda ve umutta da birlikte yürümektir. Biliyoruz ki Selahaddin Eyyubi'yi, Nureddin Zengi'yi anlamadan bu toprakların hakikatini kavrayamayız; Alparslan'ın ve

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Kılıçarslan'ın yaptıklarının özünü anlamadan ise birlikte yürümenin anlamına ulaşamayız. Hepsi kendi çağlarında adaletin, kardeşliğin, dayanışmanın, paydaşlığın, sevinci ve tasayı ortaklaştırmanın, hülasa, milletçe beraber yürümenin öncüleri, sembolü olmuş büyük şahsiyetlerdi. Bugün de bizler, halkın tam da içinden çıkan o akla yaslanarak, o millî irfanı kuşanarak, tarihi bugünün anlayışıyla yeniden yorumlamak ve geleceği bu iradeyle kurmak mecburiyetindeyiz. Küresel şartların ve bölgesel gelişmelerin kırılğanlığına rağmen içeride birliğimizi büyütmek, toplumsal huzuru pekiştirmek, dışarıda ise bölgesel barışı korumak mecburiyetindeyiz. İç cephemizi tahkim etmek, Türkiye'nin istikrarını kurumsal bir siyasal akla oturtmak zorundayız.

Ülkemizin önünü tıkayan karanlık dönem milletimizin feraseti ve devletimizin kararlılığıyla artık geride kalıyor. Meclis; hakikati duyan, toplumu hisseden ve vicdanı temsil eden şüphesiz en yüksek demokratik çatıdır. Biz bu Komisyonda yeni bir anayasa yazmıyoruz belki ama kardeşlik cümlelerini kuracağız ve birlikte hareket edeceğiz. Meclisimiz, bin yıllık kardeşliği yeniden hatırlatmakla kalmayacak, siyasal düzlemde yeniden tarif edecektir. Bilinmelidir ki şahit olduğumuz silah bırakma süreci bir pazarlığın sonucu asla değildir; milletimizin huzura, birliğe dair kararlılığının sonucudur ve bunun yansımasıdır.

Bugün iftihar ettiğimiz gelişmeler, insanımızın emeğini ve vaktini çalan bir engelin ortadan kaldırılması istikametindedir. Eğer terör belasıyla uğraşmamış olsaydık, eğer bütçemizin önemli bir bölümünü yıllarca terörle mücadeleye değil kalkınmaya ayırabilseydik nice okullar, üniversiteler, hastaneler çok daha önceleri inşa edilebilirdi; daha çok öğrenci daha nitelikli eğitimle buluşur, daha çok insanımız sağlığa daha kolay ve hızlı erişirdi. Bugünlerde ulaştığımız bu noktaya çok daha önceleri ulaşmamız mümkündü. Bugün iftihar ettiğimiz savunma teknolojilerimiz, kendi helikopterlerimiz, uydularımız, millî savunma sanayisinde geldiğimiz bu seviyeye belki çok daha erken zamanlarda ulaşabilirdik. Fakat tüm bu kayıpların ötesinde, en ağır bedel şüphesiz ki canla ödenmiştir. Manevi kayıplar unutulmaz acılarımızdır; her biri ayrı bir ailenin ocağına düşen şehitlerimizin, her biri bir ömrü feda eden gazilerimizin acısı... Canları pahasına bu vatani savunan tüm kahramanlar bugün burada başlattığımız sürecin manevi mimarlarıdır. Bu istikamette atacağımız her adımda onların emanetine sadakatle bağlı kalacağımızı ilan ediyoruz.

Bu Komisyon, sözünü yükselten herkesin kürsüsüdür. Yeter ki ortak kelimelerimiz barış, ortak hedefimiz kardeşlik olsun. Bu çatı altında konuşulmayacak hiçbir konu yoktur; yeter ki birbirimizi dinlemeye hazır olalım, yeter ki her görüş birlik ve kardeşliğin parçası olma iradesini içersin.

Bu olumlu sürecin parçası olan vicdan sahibi herkese, her kuruma bir kez daha yürekten teşekkür ediyorum. İnaniyorum ki katkı veren herkes bu memleketin mayasında kardeşlik olduğunu göstermiştir ve gösterecektir. Akif'in "Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez / Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez." dizeleriyle, Nazım'ın da "Bir ağaç gibi tek ve hür / ve bir orman gibi kardeşçesine." dizeleriyle ifade ettiği hayali yani siyasetin eliyle

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

gerçekleştirmek zorunda olduğumuz, borcunda olduğumuz kardeşliği inşallah büyüteceğiz ve hep birlikte topluma yayacağız. Yine, aynı şekilde, büyük bilgin ve mutasavvıf, Kürtçenin büyük şairi Ahmed-i Hani'nin düşünceleriyle ifade edersek "Halkların kalbi adaletle birlikte atarsa millet olur. Dil değişir, kıyafet değişir, coğrafya değişir ama ortak duygular baki kalır."

Değerli milletvekili arkadaşlarım, değerli basın mensupları; milletin taleplerinin siyasal zeminde buluşması, kurumlar arası koordinasyonun sağlıklı yürütülmesi, istikrar ve huzur için elzemdır. Bu açıdan, tartışmanın doğru mecrası Büyük Millet Meclisi ve onu temsilen bugün burada oluşturduğumuz Komisyondur çünkü milletin tamamını temsil eden, her fikrin ve kimliğin söz söyleyebildiği yer de tam burasıdır. Dikkatinizi çekmek isterim, bugün burada sadece grubu olan siyasi partilerin değil Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen bütün siyasi partilerin temsilcisi arkadaşlarımız buradadır. Diyebiliriz ki bu salon, toplumun yüzde 98'inin temsil edildiği bir siyasi iradenin yansımasıdır. Her bilgilendirme ve adım şeffaf ve kapsayıcı biçimde yapılacaktır. Bu çatinın altında yürütülen her çalışma, halkın gözü önünde ve millet iradesinin güvencesiyle ilerleyecektir. O yüzden, Komisyonun işleyiş prensiplerini ilk günden itibaren açık bir şekilde ifade etmek zorundayız. Hiç şüphesiz bunlardan ilki şeffaflıktır çünkü milletimizin her adımı bilmeye, her adımda gerçekleştirilenleri öğrenmeye hakkı vardır ve bunun yegâne muhatabıdır. Bir diğer ilkemiz açıklık olmalıdır çünkü saklı gündemlerin, örtük hesapların toplumsal barışa hiçbir katkısı yoktur. Üçüncü temel ilkemiz ise hiç şüphesiz çoğulculuk olmalıdır çünkü bu topraklar tek renkle değil çok sesle, çok kültürle anlamlıdır.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, Komisyon çalışmaları hakkında kamuoyunun ve basının bilgilendirilmesi yalnızca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tarafından yürütülecektir. Çünkü süreci zehirleyebilecek ve provoke edecek açıklamalara itibar edilmemesini sağlamak da bu Komisyonun başlıca görevlerinden biridir. Onun için, kamuoyunu basınımla vasıtasıyla yerinde ve zamanında doğru bilgilendirmek önceliklerimizden biri olmalıdır.

Bu Komisyonda ele alacağımız konu yani Türkiye'nin terörü bırakmasıyla birlikte ele alacağımız konular, herhangi bir siyasi partinin tekelinde olan konular değildir. Bu süreç, Türk'ün de Kürt'ün de her kesimden yurttaşın ortak geleceğini ilgilendiren bir beka meselesidir. Burayı tekraren söylüyorum: Bu süreç, Türk'ün de Kürt'ün de her kesimden yurttaşın ortak geleceğini ilgilendiren bir beka meselesidir. Dolayısıyla Komisyonumuz müzakereci bir istişare organı olarak hareket edecektir, Komisyonumuz müzakereci bir istişare organı olarak hareket edecektir; bu zeminde farklı fikirlerin ve hissiyatların ortak akılda birleşmesini sağlayacak bir anlayışla çalışacaktır.

Komisyonun görev ve sorumlulukları arasında özellikle silah bırakma sürecinin millet adına takibi büyük önem taşımaktadır. Bu süreç, hukuki çerçevesiyle, sosyal zeminiyle, siyasal diliyle dikkatle izlenmeli, yönlendirilmeli ve gerektiğinde öneriler sunulmalıdır.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Burada önemli bir hususu da vurgulamak istiyorum: Hiç şüphesiz, bu sürecin en önemli hususiyetlerinden biri de toplumsal psikolojinin iyi bir şekilde yürütülmesidir. Bu çalışmaların başarıya ulaşmasında toplumsal kesimlerin, farklı kesimlerin sürece katkısının sağlanması bakımından toplumsal psikolojinin doğru ve hep birlikte yönlendirilmesi, oluşturulması da önemli bir görevdir. Bu, aynı zamanda, güçlü ve karşılıklı toplumsal bir saygıyı da doğuracak olan adımdır. Kürt'ün onurunu korumayan bir dilin, Türk'ün gururunu hiçe sayan bir söylemin barışa değil yeni kırılmalara neden olan yaklaşımlar olduğunu ifade etmek isterim. Hedefimiz sadece asgari müştereklerde birleşmek değildir, biz birlikte yaşamın azami zeminini güçlendirmek için buradayız. Komisyon, farklı fikir, beklenti ve kanaatlerin çatıştırılmadığı; aksine, birlikte yaşama iradesinin inşa edildiği güçlü bir zemin olacaktır. Silahın tamamen bırakılmasıyla beraber barışı kalıcılaştıracak yasal düzenlemelerin önerilmesi, hazırlanması da bu Komisyonun sorumlulukları arasındadır. Ortaya çıkacak ihtiyaçlar doğrultusunda öneriler geliştirmek, raporlar sunmak, analizler yapmak ve bunları Meclisin genel iradesine taşımak da bu yapının aslı görevidir.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, değerli basın mensupları, aziz milletim; Meclisin manevi gücü, tarihsel tecrübesi ve temsilî yapısı provokasyonlara karşı en güçlü kalkanımız olacaktır. Hiç şüphesiz, provokasyonlar her zaman, her dönemde olabilir; içeriden ve dışarıdan gelecek hamleleri bertaraf edecek en önemli unsur çoğulcu demokratik yapımızdır. Bu yüzden çalışmalarımıza sadece siyaset kurumu değil toplumun bütün kesimleri de dâhil edilecektir; kanaat önderleri, üniversiteler, hukuk camiası ve sivil toplum kuruluşlarının bu konulardaki katkıları kıymetli olacaktır. Basın, siyasi magazinden uzak, halkı doğru bilgilendirmekle; akademi, meseleyi soğukkanlı ve bilimsel bir çerçeveye izah etmekle; sivil toplum, sahadaki ihtiyaçları dile getirmekle görevlidir. Hiç kimse dışarıda bırakılmamalıdır, hiçbir fikir kenara itilmemelidir çünkü biz bu milletin tamamını kapsayan birliği ve kardeşliği kurmak istiyoruz. Mecliste görev yapan her bir milletvekilimiz, hangi partiden ve bölgeden olursa olsun, milletimiz adına bu çalışmalara katıldığı anlayışıyla hareket edeceklerdir.

Sonuç olarak bu masa milletin vicdanıyla, aklıyla, irfanıyla ve inancıyla kurulmuştur. Türkiye'nin barışla, bütünlükle, demokrasiyle ve kardeşlikle güçleneceğine inanıyorum. Demokratik, çoğulcu ve herkesin kendisine ait hissettiği bir Türkiye'yi hep birlikte büyük bir çabayla inşa edeceğiz. Komisyonumuz; hakikatin göz ardı edilmediği, duyguların inkâr edilmediği ve siyasetin çözüm üretme cesaretini gösterdiği bir anlayışı temsil edecektir. Burada konuşulacak her söz, kardeşliğin diliyle ve vicdanın sesiyle şekillenecektir. Her kimlik milletimizin asli rengidir; hiçbir vatandaşımız kimliğinden, dilinden ve inancından dolayı ötekileştirilemez. Bu uğurda milletin iradesine sonuna kadar bağlıyız. İnanıyorum ki Komisyonumuz millî birlik ve kardeşlik içinde yürütülen bu tarihî misyonu layıkıyla gerçekleştirecektir. Niyetimiz halis, sözümüz kuvvetli, ufkumuz açık, vaktimiz bereketli, kardeşliğimiz daim olsun; inancımız tamdır, Allah yâr ve yardımcımız olsun.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Değerli arkadaşlar, Komisyon toplantımıza on dakika ara veriyoruz. Basınla ilgili düzenlemeyi yaptıktan sonra, gruplar adına milletvekili arkadaşlarımız ve partileri temsilen katılan arkadaşlarımız da kendileri adına konuşacaklar. Gruplar adına yirmişer dakika, şahıslar adına da onar dakika konuşulacaktır.

On dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati: 11.59

#### İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 12.10

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sayın milletvekilleri, Komisyonumuzun 1'inci Toplantısının İkinci Oturumunu açıyorum.

Bir kere daha bu toplantılarımızın hayırlı sonuçlara vesile olmasını temenni ediyorum.

Sürecin bu noktaya gelmesinde büyük emekleri olan başta Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan, Milliyetçi Hareket Partisinin Değerli Genel Başkanı Devlet Bahçeli Beyefendi, Ana Muhalefet Partisinin Genel Başkanı Özgür Özel Bey, YENİ YOL Partisinin Grup Başkanı, Grup Başkan Vekilleri ve özellikle DEM PARTİ'nin değerli yöneticileri, Eş Genel Başkanları ve Grup Başkan Vekillerine ve burada bulunan, bulunmayan, bu sürece destek veren bütün siyasi partilere yürekten teşekkürü bir borç biliyorum. Eğer bu süreçte bu kadar dikkatli bir süreç yürütülme ve bu destekler verilmeseydi de süreç bu noktaya gelmezdi. Ayrıca, Komisyona verilen destek dolayısıyla hem parti yönetimlerine hem de buraya katılan değerli milletvekili arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlar, bir kere daha ifade etmek isterim ki bu Komisyon, az evvelki konuşmamda da ifade ettiğim gibi, aslında, nevi şahsına münhasır bir komisyondur, bir istişare komisyonudur ancak siyasi olarak bütün siyasi partilerin yönetimleri tarafından yetkilendirilmiş kuvvetli bir komisyondur. Dolayısıyla buradaki konuşmaları, inşallah, gerektiğinde kanun teklifleri, düzenlemeler, raporlar vesaire, hangi sonuca ulaşacaksak bunlarla ilgili olarak da çalışmalarımızı süratle tamamlayıp Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna sunacağız. Dolayısıyla tarihî bir dönüm noktasındayız, bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmek lazım. Bir kere daha ifade etmek istiyorum: Bu, siyasi parti hesaplarının yapılacağı bir yer değil; bu, fikirlerin çarpıştırılacağı bir

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

arena hiç değildir. Burada yapıcı fikirlerle, tabii ki farklı fikirleri ortaya koyarak sonuç almaya çalışacağız.

İlk toplantımızın İkinci Oturumunda da bu konuyla, süreçle ilgili ve bu çalışmalarla ilgili genel yaklaşımlarını paylaşmak üzere grubu bulunan partilere öncelikle söz vereceğim. Grubu bulunan partiler yirmişer dakika söz alacaklar; bir kişi kullanabileceği gibi, birden fazla arkadaşımız bu sürede söz alabilirler. Ardından da burada, kendilerini, partilerini temsilen katılan milletvekili arkadaşlarımıza da on dakika süreyle söz hakkı vereceğiz.

Şimdi, grubu bulunan partiler adına ilk söz sırası YENİ YOL Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Bülent Kaya Bey'de.

Buyurun Sayın Kaya.

Süreniz yirmi dakika.

BÜLENT KAYA (İstanbul) – Türkiye Büyük Millet Meclisimizin çok Kıymetli Başkanı, siyasi parti gruplarımızın ve siyasi partilerimizin çok kıymetli temsilcileri, değerli basın mensupları ve aziz milletimiz; toplumsal bütünleşmemizi sağlamak amacıyla oluşturulmuş olan Komisyonumuzun ilk toplantısının ve bu yeni dönemin milletimize, ülkemize, devletimize hayırlar getirmesini dileyerek hepinizi en kalbî duygularımla selamlıyorum.

Bu topraklarda çatışma ve şiddet sarmalından çıkarak meselelerimizi müzakere ve diyalog zemininde ele almanın hem ülkemiz hem bölgemiz açısından son derece önemli ve kıymetli olduğuna inanıyoruz. Özellikle kendi meselelerini çatışma ve şiddet kültürüyle çözmeye çalışan halkların, devletlerin, toplumların, maalesef, dış etkilere açık bir şekilde bu meselelerini çözmekten ziyade sorunun daha da kronik ve derinleştiren bir hâl aldığına uzun yıllar şahitlik etmiş, bunun bu coğrafyaya neler getirdiğini hep beraber müşahade etmekteyiz ve hâlâ, eğer bu içerisinde yaşadığımız, özellikle “Orta Doğu coğrafyası” diye tarif edilen coğrafyada bu kadar iç çatışma ve savaş oluyorsa bunun en önemli sebeplerinden bir tanesinin de meselelerimizi oturup müzakere ve diyalogla halletme kültüründeki eksiklikten kaynaklandığını düşünüyoruz.

Bu kapsamda, Ekim 2024 tarihinden itibaren Sayın Devlet Bahçeli'nin çağrısıyla başlayan yepyeni bir döneme hep beraber tanıklık ediyoruz. Bu vesileyle bu süreçte çağırıcıyı yapan Sayın Devlet Bahçeli'ye, süreci devlet adına sahiplenen Sayın Cumhurbaşkanımıza ve bu sürece en güçlü desteği veren ana muhalefetinden grubu bulunan tüm siyasi partilere ve grubu bulunmayıp temsilcisi olan partilere şahsım ve partim adına, grubumuz adına çok teşekkür ediyorum.

Elbette, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş tarafından teşekkür ettirilmiş olan bu Komisyona YENİ YOL Grubunu oluşturan; Gelecek Partisi, DEVA Partisi ve Saadet Partisi olarak müşterek Meclis grubumuz adına İstanbul Milletvekili ve Grup Başkanı olarak Bülent Kaya, Mersin Milletvekilimiz ve Grup Başkan Vekilimiz Mehmet Emin Ekmen ve İzmir Milletvekilimiz ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı Üyesi Kâtip Üyemiz Mustafa Bilici Bey'le beraber bu Komisyon çalışmalarına iştirak etmek

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

hususunda grubumuz tarafından bir karar alındı. Bizler de bu Komisyona bu 3 arkadaşımızla beraber katkı vermeye gayret edeceğiz. Yine, bu süreçte özellikle Gelecek Partimizin çok Kıymetli Başkanı Sayın Profesör Doktor Ahmet Davutoğlu'nun, DEVA Partisinin Genel Başkanı Sayın Ali Babacan'ın ve Saadet Partimizin Genel Başkanı Sayın Mahmut Arıkan Bey'in sürece verdikleri destek ve bu konulardaki tavsiye, öneri ve görüşleri doğrultusunda biz de bu Komisyona katkı vermeye devam edeceğiz.

Yine, siyasi parti grubu olarak ekim ayından bu yana dile getirdiğimiz bir konu da Türkiye Büyük Millet Meclisinde bu meselenin ele alınması ve ana zeminin Türkiye Büyük Millet Meclisi olması gerektiğini sıklıkla vurgulamıştık. Bu hususta diğer siyasi partilerimizin de çok kıymetli çağrıları oldu ve bu çağrıların sonucunda bugün Türkiye Büyük Millet Meclisinde bu meseleyi ele almak üzere bir Komisyon kurulmuş olmasını son derece önemli ve kıymetli buluyoruz.

Bu Komisyonun, hâlihazırda devam eden yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, hukuk güvenliği, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, bazı yargı kararlarının yerine getirilmemesi gibi başlıklarda alacağı inisiyatifin geniş toplumsal kesimlerin siyasete ve demokrasiye olan inancını, keza sürece olan destek ve güveni artıracığına; farklı kesimlere dokunularak yapılacak iyileştirmelerin bu sürece olan katkısı ve desteği artıracığına inanıyoruz.

Biz elbette uzun bir siyasi tarihin bütün yükünü ve sorunlarını bu Komisyonun omuzlarına yükleme taraftarı değiliz ancak sürecin sadece güvenlik bürokrasisinin ihtiyaç duyduğu düzenlemeler ile toplumun beklentisi arasında bir optimum denge kurabileceğimize inanıyoruz; böyle bir dengenin sürece olan toplumsal desteği artıracığına ve siyasal riskleri de minimize edeceğine inanıyoruz. Dolayısıyla burada elbette çok geniş bir çerçevede ülkenin bütün sorunlarını çözmeye aday bir Komisyon olarak değil ama sadece araçsallaştırılmış birkaç konuyu ele alan bir Komisyon da olmama noktasında bir gayret içerisinde olacağız.

Biz elbette ana eksenin örgütün silah bırakmasına odaklanmasının farkındayız ama örgütün silah bırakmasından sonra nasıl bir Türkiye tahayyül ettiğimizi, nasıl bir demokrasi istediğimizi, nasıl bir hukuk devleti istediğimizi de burada eğer dile getirmezsek süreci eksik olarak tanımlamış oluruz diye düşünüyoruz. Dolayısıyla bu kapsamda bu Komisyonda hem ülkede silahlarını bırakmaya karar vermiş bir örgütün tasfiye sürecine hep beraber tanıklık ve şahitlik etmenin yanında, ayrıca ülkemizin demokrasi açığını ve terör gerekçe gösterilerek ortaya konulmuş olan demokrasi açığını kapatmayla ilgili bir çalışma içerisinde de hep beraber olmamız gerektiğini ifade ediyoruz.

Bir diğer önemli nokta, artık siyaset yapma tarzımızın yeni bir dönemin işareti olarak devreye alınması gerektiği bir süreci yaşıyoruz. Her zaman yaklaşımımız böyleydi ama bu yeni dönemde daha da fazla önem atfediyoruz. Bu yeni dönemin siyasi partileri birbirinin hasmı ya da düşmanı değil, daha iyi yapma konusunda birbirleriyle rekabet eden ve her biri saygıdeğer olan siyasi

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

partiler olarak görme arzusundayız; herkesin de bu çerçevede siyasetin bu yeni diline, bu kültürüne ayak uydurması konusunda da hep beraber bir katkı içerisinde olmalarını arzu ve temenni ediyoruz.

Yine, bu Komisyon çalışmalarında partilerimizin siyasi ajandalarını ya da günübirlik politik çatışmaları, çıkarları bir kenara iterek hep beraber milletimizi yeniden ayağa kaldırmanın bu coğrafyada oluşabilecek barışa, hep beraber bölgesel barışa Türkiye olarak öncülük etmenin sorumluluğu çerçevesinde hareket etmemizi ve günlük politik tartışmaların ötesinde bir çalışma ortaya koymayı ümit ediyorum.

Yine, bu Komisyonun oluşma sürecinde katılımcılığı, çoğulculuğu dikkate alan bir yaklaşım ortaya koymamız gerekiyor. Bu doğrultuda hem Komisyonun kurulmasından önce hem de Komisyonun kurulma aşamasında ve şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş'un bütün siyasi parti gruplarını ve temsil edilen partileri buraya davet etmiş olması, onların görüşlerine önem vermesi ve onlara bir ajanda ya da gündem dayatmaktan daha ziyade bir masanın etrafında siyasi parti gruplarının ve siyasi partilerin konularını müzakere ederek hep beraber bir noktaya ulaşma gayretini takdirle karşıladığımızı ve bu katılımcı ve çoğulcu yapının Komisyon çalışmalarının sonuna kadar devam etmesi gerektiğini, Komisyon çalışmalarından sonra da Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarımızda yine bu ortak akıl, istişare, katılımcı ve çoğulcu anlayışın devam etmesini temenni ediyoruz.

Bu değerlendirmeler ışığında, biz YENİ YOL Grubunu oluşturan Komisyon üyeleri olarak hayra motor, yanlışla fren olma konusunda olumlu ve yapıcı bir katkının içerisinde olacağımızı ve bu Komisyonun çalışmalarına son derece önem ve kıymet atfettiğimizi ifade ederek hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Çok teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Çok teşekkür ediyorum.

YENİ YOL Partisi Grubu ikinci söz, Mersin Milletvekili Mehmet Emin Ekmen'e aittir.

Buyurun Sayın Ekmen.

MEHMET EMİN EKMEN (Mersin) – Sayın Başkanım, teşekkür ediyorum.

Sizi, milletvekillerimizi ve bizi izleyerek kamuyu aydınlatma görevini yerine getirmeye çalışan basın mensuplarımızı saygıyla selamlıyorum.

Şüphesiz çok önemli, gerçek anlamda tarihî sayılabilecek bir eşikteyiz. Türkiye'nin birtakım demokratikleşme sorunlarının, birtakım kök sebeplerin doğurduğu en önemli şiddet, terör vakasının sonlandırılması noktasında ortaya konan iradenin kıymetli ve önemli olduğuna inanıyoruz. Bu iradeyi görünür kılan, bu iradeyi kamuoyuna mal eden ve bunu yapmakla yetinmeyip süreç içerisinde doğru müdahalelerle sürecin sağlıklı yürütmesine katkıda bulunan Sayın Devlet Bahçeli'ye, Sayın Cumhurbaşkanımıza ve Sayın Bahçeli'nin bu sürecin tek kanatlı bir kuş olmadığı tarifine uygun bir şekilde bu süreci karşı tarafta yürüten DEM PARTİ'ye -27 Şubat çağrısıyla bu süreci ortaya koyan İmralı- bu sürecin buraya kadar getirilmesi noktasındaki teşekkürümüzü ifade etmek gerekiyor.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Bu, ilk defa denenen bir şey değil Sayın Başkanım, açık kaynaklardaki bilgilere göre devletimiz bunu 93'ten bu yana en az 13 kez denemiş. Bu tecrübesine ilaveten Filipinler'de Moro İslami Cephesi ile Filipin devleti arasında yürütülen süreçlere de oradan gelen davet üzerine katkıda bulunmuş ve bulunmaya devam ediyor çünkü oradaki süreç devam ediyor. Şüphesiz böyle bir tecrübenin bizde yarattığı ilk intiba, ilk his 13 kere başaramamış olmanın getirdiği bir güvensizlik hâliydi. Bu güvensizlik hâlinin bugüne kadar yaşanan gelişmelerle önemli ölçüde ortadan kalktığını ifade edebiliriz. Yine, Filipinler başta olmak üzere, dünya örneklerine baktığımız zaman da dünya örneklerindeki modelleri Türkiye'ye bire bir uygulamaya çalışan mükemmeliyetçi bir yaklaşımın da aslında bir soruna dönüşebildiğini görüyoruz. Türkiye kendine mahsus atipik bir modelle, kendi modelini üreterek bu süreci yürütüyor. İnşallah, bu süreç tamamlandığında, sadece ülkemize barış ve demokrasi değil bölgemize de barış ve dünyada çatışma çözümü örneklerine de bir model üretmiş oluruz ancak herkesin bu süreçlere dair bir muhasebeyi samimi bir şekilde yapması, geçmişte yaşanan süreçlerin tıkanma ve sona erme sebeplerini gerçekçi bir şekilde analiz etmesi ve geçmişteki derslerin ve tecrübelerin ışığında bugünkü süreci yürütmesi gerektiği açıktır. Bu Komisyonun kuruluş sürecinde gerçek anlamda ince işçilikle çok detaylı bir diplomasi yürüttünüz. Komisyonun üye sayısı, ismi, karar yeter sayısı gibi konularda belirli bir esneklik gösterildi. Komisyonun teşekkülüne dair bu esnekliğin, bu ince diplomatik işçiliğin Komisyonun görevini tamamlayacağı ana kadar sürmesi ve maalesef uzunca bir süredir örneğini az gördüğümüz bir şekilde devlet adına yapılacak iş ve işlemlerde muhalefetin katkısının sahici ve gerçekçi bir şekilde alınması iradesinin devam etmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Siz de açılış konuşmasında da ifade ettiniz. Akademinin, üniversitelerin, sivil toplumun, geniş toplum kesimlerinin bu Komisyon üzerinden süreçle ilişkilенmesinin ve sadece bu sürece destek verenlerin değil bu sürece doğrudan karşı çıkanların, bu sürece kaygı ve eleştiriyle yaklaşanların da bu kamusal alanda kendilerini ifade etme imkânının bulunmasının ve alacağımız muhtemel kararlarda bu destek ve karşıtlık arasındaki doğru dengenin bulunmasının önemli olacağını düşünüyoruz. Meclisimiz de ilk defa böyle bir Komisyon kurmuş değil, şöyle hızlıca bir bakınca 1995'te Faili Meçhul Siyasi Cinayetleri Araştırma Komisyonu kurulmuş, 2012'de Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu, 1996'da Susurluk Komisyonu, 2012'de 12 Eylül Cezaevi Uygulamaları Alt Komisyonu -ki Diyarbakır 5 No.lu Cezaeviyle ilgili özel bir süreç yürütmüş- 2011'de Terör Olaylarının İncelenmesi Araştırma Komisyonu, 2013'te Çözüm Süreci İzleme ve Değerlendirme Alt Komisyonu, 2011'de Madımak Araştırma Alt Komisyonu, 2016'da 15 Temmuz Darbe Girişimi Araştırma Komisyonu gibi bugüne kadar Meclisimizin ismini saydığım ve benzeri bütün komisyon tutanak ve raporlarının da tarihsel hafıza, müktesebat ve süreklilik açısından Komisyonumuzun kaydına alınmasını teklif etmekteyiz. Böylelikle birtakım çalışmaları tekrar yapma yükümlülüğünden kurtulabileceğimiz gibi, Meclisimizin

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

de bu konudaki geçmiş hafızasını bugüne taşımak gibi önemli bir imkânı bulmuş olacağız.

Sayın Başkanımız da ifade etti. Bu sürecin çıkış noktası Sayın Bahçeli'nin ifadesiyle "İç cepheyi tahkim etmek." İç cepheyi tahkim etme iddiasıyla yola çıkan bir sürecin iç cepheyi tahrip edici iş ve eylemlerden kaçınması gerekir ve bu sorumluluk en başta ve en doğal olarak iktidara düşer. Bu nedenle bu sürece dair toplumun güvensizliğinin en büyük sebeplerinden biri özellikle son altı ayda yürütülen medyaya, değişik sivil toplum örgütlerine, birtakım belediyelere yönelik yargısal operasyonların özellikle ceza usul hukuku açısından kaynaklanan problemleridir. Elbette hiç kimse peşinen suçlanamayacağı gibi, hiç kimsenin de suç işlemeyeceği iddia edilemez. Elbette her türlü iddia aydınlatılmalıdır ama burada kişilerin masumiyeti, lekelenmeme hakkı ve ceza usul hukukunun temel, sanık lehine düzenlenmiş prensipleri ihlal edilmeden uygulanmalıdır. Dolayısıyla, bu Komisyonun çalışma süresi boyunca toplumun bu sürece ve bu Komisyona soru işaretleriyle yaklaştığı belirli mevzularda yapılacak iyileştirmelerin aynı zamanda Komisyona ve sürece olan güveni de artıracığı düşüncesi içerisindeyiz. Elbette, bu, doğrudan bu Komisyonun bir işi ve görevi değildir ancak şüphesiz tüm devlet kurumları bu Komisyonun çalışmalarını yakından takip etmektedir, Komisyonumuzda sizin dışınızda iktidar partisi ve ittifak partisinden çok kıymetli temsilcileri bulunmaktadır. Toplumdan aldığımız, siyasetten aldığımız bu mesajların devlet işleyişinde ve kamu kurumlarında yansımaları beklemek için de çok uzun süre beklemememiz gerektiğini ifade etmekteyim.

Yine, Sayın Başkanımız ifade etti. Biz, yüz yıllık sorunlarımızın tamamını burada konuşarak sağlıklı yol alınamayacağının farkındayız. Ancak çok ciddi, sistematik sorunlarımız var ve bu sorunları sadece biz ifade etmiyoruz. Mesela Sayın Cumhurbaşkanımız AK PARTİ'nin büyük kongresinde 5 ayaklı reform paketinden bahsediyor. Bunun ilki ekonomi, 2'ncisi yeşil ve dijital dönüşüm, 3'üncüsü sosyal haklar, 4'üncüsü temel haklar, 5'incisi idari ve siyasi düzenlemeler. "Temel haklar" "sosyal haklar" "idari ve siyasi düzenlemeler" başlığında planlanan konuların, aynı zamanda kamuoyunun beklentilerine cevap veren ve bu Komisyonun da gündemine gelecek başlıklar olduğunu düşünüyoruz. Bunların Komisyon gündemi yoluyla veyahut da kamuoyunda tartışmaya açılması suretiyle bir an önce bu çalışmalara aleniyet kazandırılması, toplumun bütün kesimlerinde "Bize de bu süreçten bir fayda hasıl olacak ve Türkiye, eski Türkiye olmadığı gibi normalleşmiş ve geleceğe daha güvenle yürüyen, daha demokratik, daha çoğulcu, daha hukuk devletine dönüşmüş bir ülke olacaktır." hissinin ancak bu reform gündemiyle hayata geçirileceğini düşünüyoruz. Keza, Sayın Devlet Bahçeli'nin gerek Türkgün gazetesinde yazdığı yazılarında gerek 19 Mayıs Bayramı yazılı basın açıklamasında gerek -en önemlisi de bence bu Kurban Bayramı'nda bir bayram namazı çıkışında kameralara spontane olarak yapmış olduğu açıklamadan müteaddit defalar ifade ettiği Siyasi Partiler Yasası, Seçim Yasası, siyasi etik yasası, demokratikleşmeye yönelik adımlar, yargının

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanması, güçler arası dengenin tesisi gibi hususların da Komisyon aracılığıyla bir an önce kamusal gündeme taşınması, bu hususlarda ne gibi hazırlıklar yapıldığı...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun.

MEHMET EMİN EKMEN (Mersin) – Sayın Bahçeli'nin ifade ettiği bu hususların bir an önce kamusal tartışmaya açılması, Komisyon aracılığıyla ya da diğer araçlarla toplumun, bu yeni vadedilen yeni Türkiye'ye dair birtakım öngörülere, birtakım beklentilere sahip olması şüphesiz Komisyona ve sürece olan güveni artıracaktır.

Biz buradan gerçekten dünyaya bir model hediye edebiliriz ve Sayın Erdoğan ile Sayın Bahçeli'nin ifade ettiği hususların sadece Kürt meselesi bağlamında değil, birçok kronik meselede kök sebeplerin ortadan kaldırılması anlamında da çok önemli işlev göreceğine inanıyoruz. Bugüne kadar yürütülen Komisyonun inşa sürecindeki esneklik ve uzlaşma kültürünün son güne kadar devam etmesi gerektiğine inanıyoruz. Mevlâna'nın şu sözünün herhâlde daha çok yakışacağı bir dönem olmamıştı: "Dün dün de kaldı cancağızım, bugün yeni şeyler söylemek lazım."

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MEHMET EMİN EKMEN (Mersin) – Son cümle...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun.

MEHMET EMİN EKMEN (Mersin) – Teşekkür ederken hepimizin, dünün kalıpları, dünün kabulleri ve dünün retoriğiyle bu süreci yürütemeyeceğimizin bilincinde olduğuna inanıyorum.

Tekrar, sizi ve hazırunu saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum Sayın Ekmen.

Şimdi söz sırası, Milliyetçi Hareket Partisi adına İstanbul Milletvekili Feti Yıldız'da.

Buyurun Sayın Yıldız.

Süreniz on dakika.

FETİ YILDIZ (İstanbul) – Sayın Başkan, Komisyonun değerli üyeleri, değerli basın mensupları; konuşmama başlamadan önce hepinizi saygıyla selamlarım.

Bildiğiniz gibi, Genel Başkanımız Sayın Devlet Bahçeli Bey'in 1 Ekim 2024 tarihinde Gazi Mecliste DEM PARTİ sıralarına yürüyerek Eş Başkan ve milletvekillerinin elini sıkmasıyla başlayan gelişmeler aşamalı şekilde devamlılık arz eden siyasi bir sürece, daha sonra da bir devlet projesine dönüşmüştür.

Terörsüz Türkiye için atılması gereken adımlar dizisi ya da yol haritası diye nitelendirilecek bir çalışma yapmak üzere kurulan Komisyona partimiz tarafından görevlendirilmiş bulunuyoruz. Bu Komisyon demokratik sınırlar içerisinde her partinin görüşlerini paylaşması, önerilerini sunması için önemli bir fırsattır. Buradaki faaliyetlerimizi büyük bir uyum ve olgunluk içerisinde sürdüreceğimize inanıyorum. Anaların gözyaşının akmadığı bir geleceğin inşası

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

için hepimizin gayret göstereceğini umuyorum. Kendi dışındaki siyasi partileri düşman olarak görmeyen, hayatını bu esasa göre şekillendiren, politik anlayışını buna uygun şekilde biçimlendiren bir duruşa ihtiyacımız var. Türkiye'yi ve komşularını etkileyen, geleceğimizi şekillendiren kırk bir yıllık ağır bir sorunun etkilerini çözmeye çalışıyoruz. Kararlı duruşumuz aziz milletimizden büyük destek görmektedir. Ülkemizin enerjisini sömüren, sosyal maliyeti gerçekten çok yüksek bir terör belasını tarihin çöplüğüne atmak için elimizde büyük bir fırsat var; bu fırsatı heba etmeyelim. Birbirimizi itibarsızlaştırmak yerine anlamaya çalışalım ve Komisyonun değerli üyelerinin buna uyacağını umuyorum ve bekliyorum. Bu Komisyondaki görevimiz terörsüz Türkiye, onunla bağlantılı olarak bazı sorunların çözümü konusunda farklı görüşlerin kesişme noktalarını tespit ederek müşterek çözümler üretmektir. Askerimize, polisimize, korucumuza, öğretmenimize, şehidimize -şühedamıza- gazimize, terörden büyük bedel ödeyen masum insanlarımıza karşı sorumluluğumuzu biliyoruz. Toplumun tamamını kucaklayan, temel hak ve özgürlükler alanını genişleten, vatandaşların ülkeye aidiyetini ve devlete güvenini pekiştiren adımlar atılırken yeni bir dil inşa edelim. Sükûnetle düşünelim, düşmanlık körüklemeye hevesli olanların tuzağına düşmeyelim. Terörsüz Türkiye yolunda zorunlu olan hukuki çerçeveyi belirlerken milletimizden aldığımız yetkiyi milletimizin işaret ettiği istikamette kullanalım.

Sayın milletvekilleri, liderimizin 22 Ekim 2024 tarihinde yaptığı tarihî çağrı ve bugüne kadar geçen sürede çok önemli bir viraj geride bırakılmıştır. Bu süreç 2013-2015 tarihleri arasında ortaya konulan çözüm sürecinin 2024-2025 versiyonu değildir, o süreç tekrarlanmayacaktır ve yeniden de canlandırılmayacaktır. Anılan dönemde çözüm sürecine katılanların görev yaptıkları faaliyetler nedeniyle idari ve hukuki bir takibata uğramamak için 4 maddelik bir kanun maddesi çıkarılmıştı. Evet, arkadaşlarımızın hatırlattığı gibi bu kanun henüz yürürlüktedir ancak bu dönemde görev ifası nedeniyle benzer bir yasaya ihtiyaç yoktur. Yeni anayasa hazırlamak, Anayasa'nın bazı maddelerini değiştirmek gibi de teklif sunmak gibi de bu Komisyonun görevi yoktur. Aslında, yazdığım metinde bu Komisyonun adını biz çoktan koyduk. Liderimiz mart ayında, daha sonra mayıs ayında bunun Millî Birlik ve Dayanışma Komisyonu olduğunu söylemişti; metnimdeki o kısımları geçerek konuşmamı devam ettiriyorum. Şimdiye kadar da gerçekten süreç başarılı bir şekilde yönetiliyor. Türk devleti askerî ve siyasi kapasitesini dostla düşmana, herkese gösterdi. Orta Doğu'da yaşanan gelişmelerin Türkiye için oluşturacağı tehditleri yok etmek için öncelikle PKK'nın lağvedilmesi, silahların bırakılması hedefine doğru on ay içinde önemli gelişmeler sağlandı. Örgütün 12 Martta kamuoyuyla paylaştığı fesih ve silah bırakma kararıyla önemli bir eşik de aşıldı. İngilizler IRA sorununu, ABD ile İspanyollar ETA'yı tasfiyeyi başta Fransa olmak üzere Avrupa Birliği'nin destekleriyle gerçekleştirdi. Biz, bu süreci, istihbarat örgütlerinin cirit attığı, her türlü entrikanın döndüğü Orta Doğu'da kimseden yardım almadan siyasi partiler olarak götürüyoruz, bunda da çok başarılıyız.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Evet, kırk bir yılda terör karmaşası çok sorunlar üretti. Buna rağmen, demokratik olgunluk seviyemiz ve ortak geçmişimiz sayesinde, sorunlar zaman zaman derinleşse de hiçbir zaman toplumsal bir çatışmaya dönüşmedi. Bu süreçte yapılacak hiçbir şey bunun için kamu vicdanını incitmemeli. Atacağımız adımlar şeffaf ve evrensel hukuk çerçevesinde olmalıdır. Ancak bu hususta bir şeyi tekrar hatırlatmak istiyorum: Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kuruluşun Anayasa'da gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı, hiçbir faaliyetinin Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmez bütünlüğünün karşısında koruma göremeyeceği açıktır. Anayasa'nın 1, 2 ve 3'üncü maddelerini burada tekrarlamaya gerek yoktur. Türk devletinin dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı da İstiklal Marşı'dır. Bu ilk 3 madde 4'üncü maddede yazılı olduğu şekilde değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez.

Sayın milletvekilleri, PKK 1978 yılında Lice'nin Fis köyünde Abdullah Öcalan ve 21 kişi tarafından kurulan, kuruluştaki Marksist-Leninist bir terör örgütüdür. Kuruluşundan hemen sonra, bölge hâkimiyetini sağlamak için ilk eylemlerini radikal sol örgütlere karşı yapmıştır. 1984'te Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla güvenlik güçlerine saldırmıştır. PKK 1970-80 arasında ideolojik, 1980 ve 90 arasında siyasi ve eylemsel olarak doğup gelişmiştir. PKK terör örgütünün açılımı her ne kadar kürdistan işçi partisi olsa da bir siyasi partiden öte, parti-ordu-cephe şeklinde örgütlenmiştir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin Sayın Yıldız.

Buyurun.

FETİ YILDIZ (İstanbul) – Bir dakika mı?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun, buyurun, devam edin.

FETİ YILDIZ (İstanbul) – Sayın Başkanım, burada örgütün tarihini anlatacak değilim ancak buraya nasıl geldiğimizi de bilmek zorundayız. Çağımız demokrasisi partiler demokrasisidir. Siyasi partilerin varlığı hürriyetlerin korunması hususunda çok önemli bir güvencedir. Biz Türk milletinden aldığımız yetkiyi Türk milletinin gösterdiği istikamette kullanırız. Aziz milletimiz her işimizin hakemi ve hâkimidir. Tüzel bir kişilik olarak Milliyetçi Hareket Partisi kişiliğini sadece hukuki var olma gerçeğinden değil Türk tarihinin sorumluluğundan, Türk milletinin tarihsel hikâyesinden almaktadır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

FETİ YILDIZ (İstanbul) – Bir dakika da bitti galiba Sayın Başkanım.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun.

FETİ YILDIZ (İstanbul) – Milliyetçi Hareket Partisi Türk milletinin kadim hikâyesini temsil eden tarihsel tecrübenin bugünkü adresi ve kurumsal kimliğidir. Biz sorumluluğumuzu biliyoruz, ne yapacağımızı, nereye gideceğimizi de biliyoruz. El birliğiyle, elbette biz burada bir kanun yapmayacağız ama

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

yapılacak kanunların çerçevesini hazırlayıp yüce Meclise bir rapor olarak sunacağız. Burada ülkedeki tüm mağdurların her türlü siyasi görüşü, dinî inancı, felsefesi, dünyaya bakışına aldırmandan bir eşitlik içinde bu meseleleri çözmek zorundayız diyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum Sayın Yıldız.

Milliyetçi Hareket Partisi adına ikinci söz Tokat Milletvekili Sayın Yücel Bulut’a ait.

Buyurun.

YÜCEL BULUT (Tokat) – Sayın Başkanım, çok Kıymetli Komisyon üyelerimiz; teşekkür eden kıymetli heyetinizi saygıyla selamlıyorum.

Bu önemli Komisyonun milletimiz için huzur, barış, dayanışma ve kardeşlik dolu bir geleceği inşa etmek konusunda önemli bir vazifeyi yerine getireceğine inanıyorum.

Yaklaşık iki asrı savaşılarak geçirmiş, en nihayetinde Anadolu topraklarına çekilmiş ve Misakımillî sınırları içerisinde, belki de tarihimizin en zor koşulları altında hürriyet ve istiklal mücadelesi vermiş olan milletimiz bu mücadelesi neticesinde Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmuştur. Bugün, cumhuriyetimiz 1’inci yüzyılını tamamlamış ve 2’nci yüzyılın kapılarını aralamıştır. Cumhuriyetimizin 1’inci yüzyılı içerisinde yaşanan her olay, her acı ve karşılaşılan her tehdit Türkiye Yüzyılı’nı inşa etmek iradesini ortaya koyan Türkiye Cumhuriyeti için hem birer tecrübe ve hem de yol gösterici bir rehberdir. Millî Mücadele de dâhil olmak üzere geride bıraktığımız bir asrı aşan tecrübeler ışığında, cumhuriyeti kuran ve bizlere armağan eden ecdadımızın aziz hatırasına uygun olarak cumhuriyetin 2’nci yüzyılını tasarlamak ve gelecek nesillere ilelebet payidar olacak cumhuriyeti tertemiz ve güçlü bir miras olarak bırakmak her birimizin omuzlarında tarihî bir vebaldir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda ortaya konulan irade ve ülkemizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün hadiseler karşısında iç cepheyi tahkim için izlediği siyaset, Türkiye Yüzyılı olacağına inandığımız cumhuriyetin 2’nci yüzyılı için de önemli ipuçları taşımaktadır. 1918 yılının son çeyreğinden itibaren, emperyalizm tarafından, son vatan toprağı kabul ettiğimiz Anadolu bir baştan bir başa talan edilmeye teşebbüs edilmiş, ülkemizin başkenti işgal edilmiş ve son vatan toprağı üzerinde emperyalist planların uygulama aşamasına geçilmiştir. Hiç şüphe yok ki Anadolu’yu parçalama planlarının odak noktalarının başında, özellikle Karadeniz’den Akdeniz’in doğusuna uzanan ve doğu illerimizi tamamen kapsayan İngiltere destekli büyük Ermenistan projesi olduğu açıktır. Bağımsız kürdistan propagandasıyla, binlerce yıl birlikte yaşamış ve sarsılmaz bir bağ inşa etmiş Türkler ve Kürtler arasına fitne sokulmak ve esasen Kürtler, İngiliz ajandasına uygun bir şekilde tasarlanan büyük Ermenistan projesine dolgu yapılmak istenmiştir. İşte, bu şartlar altında, Mustafa Kemal Atatürk Cemil Paşazade Kasım Bey’e gönderdiği mektupta düşüncesini “Kürtlerin devletten ayrılarak İngilizlerin himayesinde bağımsız kürdistan kurmaları teorisini tasvip etmem çünkü bu teori muhakkak Ermenistan lehine İngilizler tarafından tertip edilmiş

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

bir plandır. Tabii ki bunu reddettim ve reddedeceğim, Kürtler ve Türkler birbirinden koparılmayı kabul etmez öz kardeşlerdir.” sözleriyle ifade etmiştir. Nitekim, Sivas Kongresi’nden sonra Mustafa Kemal Atatürk Heyet-i Temsiliye adına Şehzade Mustafa Ağa, Kâhtalı Hacı Bedir Ağa, Cemile Çeto gibi Kürt ağalarına ve ileri gelenlerine çektiği telgraflarında “Sizler gibi din ve namus sahibi büyükler oldukça Türk ve Kürt’ün yekdiğerinden ayrılmaz iki öz kardeş olarak yaşamakta devam eyleyeceği ve sarsılmaz bir vücut olarak dâhilî ve haricî düşmanlarımıza karşı demirden bir kale hâlinde kalacağı şüphesizdir.” ifadelerine yer vermiştir. Bu yaklaşım elbette ki son vatan coğrafyasını savunmak amacıyla iç cepheyi tahkim edebilmek niyetiyle atılan güçlü bir adım ve tarihî gerçekliğe uygun bir kucaklaşmadır. Milletimizin ayrılmaz bir parçası olan Kürtler, emperyalizmin ve büyük Ermenistan projesinin karşısında, Malazgirt Zaferi’nden beri tarihî kardeşlikleri olan Türk milletiyle birlikte hareket etmiş ve müşterek vatan savunmasına hayat vermişlerdir. Millî Mücadele’de doğu vilayetlerimiz toplam 2.961 şehit vermek suretiyle Millî Mücadele’ye önemli bir katkı sağladıkları gibi, emperyalizmin bölgeyi on yıllarca kaosa mahkûm edecek sinsi tasarımı da yerle yeksan etmişlerdir. Cumhuriyetin 1’inci yüzyılında büyük Ermenistan projesi için başlatılan fitne bugün büyük İsrail projesi için sürdürülmek istenmektedir. Bölge bir asır önce büyük Ermenistan’a bırakılmak istenirken bugün artık anlaşılmıştır ki bu defa büyük İsrail’e bırakılmak istenmektedir. Nitekim yüz yıl önce Beyrut’ta, Irak’ta ve Şam’da mukim bulunan Taşnak yanlısı Ermeni iş adamlarının Türk-Kürt kardeşliğini dinamitlemek adına para toplayarak bu yönde gayretler içerisinde olan örgütlere finans desteği sağladığı açıkken, bugün aynı desteğin ve provokatif tavrın ekonomik ve politik zeminde kendini göstermesi alınacak tedbirlerin ve karşı karşıya olduğumuz tehdit ve tehlikenin tespiti açısından önem arz etmektedir. Büyük İsrail’e giden yolda Müslüman Kürtler tarihî kardeşleri Türklerden koparılmak ve siyonizmin emellerine hizmet eden bir taşeron hâline getirilmek istenmektedir. Ancak bilinmelidir ki Kürtleri Türklerden koparacak dünyevi bir kudret henüz tezahür etmemiştir ve etmeyecektir. Bu nedenle, geride bıraktığımız asırlık cumhuriyet tecrübesi ve bin yıllık ortak mirasımız cumhuriyetin 2’nci yüzyılına girdiğimiz bu zaman diliminde bölgesel gelişmeler ışığında iç cepheyi tahkim ve elbette ortak yaşama iradesini güçlü bir şekilde haykırma zorunluluğuna işaret etmektedir. Sayın Genel Başkanımızın terörsüz Türkiye çağrısı, Sayın Cumhurbaşkanımızın terörsüz Türkiye idealini bir devlet projesi olarak ilan etmesi milletçe kucaklaşmamızın kapılarını sonuna kadar aralamak ve nihayetinde yokluğu değil refahı, fakirliği değil zenginliği, çaresizliği değil umudu ve elbette gerçek bir demokrasiyi paylaşmak ve yaşatmak çağrısıdır. Bu çağrı bu coğrafya insanına kurulan sinsi tuzakları, kapalı devre işgal girişimlerini ve özgürlük ve bağımsızlık kisvesi altında milletimizin boğazına geçirilmek istenen esaret yularını kucaklaşarak, sarılarak ve birlikte direnerek bertaraf etme çağrısıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun, devam edin Sayın Bulut. YÜCEL BULUT (Tokat) – Anadolu’da mukim bulunan ve büyük Türk milletine inancıyla, köküyle, mezhebiyle ve rengiyle güç veren her insanımızın bir asırdır maruz kaldığı küresel müdahalelere ve sürüklenmek istediği çatışma ortamına rağmen birbirini muhabbetle kucaklama iradesi, ayrıca milletimizin kök, köken, mezhep ve siyasi düşünce ayrımı gözetmeksizin insana verdiği değer bu süreçteki en büyük hazinemizdir. Ne inşa edilecekse milletimizin yüzyıllar boyunca sergilediği merhamet, hoşgörü, sabır ve irfan üzerine inşa edilmelidir. Türkiye Cumhuriyeti daha önce benzer tecrübeler yaşamış, milletin bekası ve selameti gibi yüksek değerler karşısında kin, öfke ve kan davası gütmeyi tercih etmemiştir. “’Aman’ diyene kılıç kalkmaz.” inancı Anadolu’nun köklerinde anlam bulmuş bir merhametin tescil ve tecellisidir; nitekim bu anlayış tarih boyunca kurduğumuz bütün devletlerin temel pusulasıdır. Öyle ki yeni kurduğumuz genç cumhuriyetimizin karşı karşıya kaldığı sosyolojik, siyasal ve ekonomik sorunların içeriden ve dışarıdan istismarı nedeniyle bölgesel bir kaosa sebebiyet verdiği olaylar karşısındaki tutumu Türk devletinin bir kin ve nefret devleti olmadığını, bilakis merhamet ve adaleti önceleyen ve milletin bütünleşmesi önündeki engelleri sabırla kaldırmak suretiyle millet-devlet kucaklaşmasına öncelik veren bir kudreti delillendirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti hem kuruluş mücadelesinde ve hem sonrasında çeşitli gerekçelerle karşı karşıya geldiği hiçbir aileye, zümreye, mezhebe ya da düşünceye karşı sonsuz bir kin ve öfkeyle hareket etmemiştir. Vatana ihanetle suçlanan ve yurt dışına sürgüne gönderilen Yüzellilikler dahi 1938 yılında affedilmiş ve aile efratlarına karşı devletin gaddarca bir yaklaşımı olmamıştır.

Geride bıraktığımız bir asır doğrular kadar hataları da görebileceğimiz, hataları onaracak tecrübeyi bulabileceğimiz, tekrar yaşanmasını asla temenni etmeyeceğimiz onlarca olayı gözlemleyebileceğimiz hadiselerle doludur. Doğrularımız vardır, bu doğruların başında Anayasa’mızın ilk 4 maddesi gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli olan ilk 4 madde bedel ödeyerek hürriyetini yeniden elde etmiş ve emperyalistleri dize getirmiş büyük Türk milletinin coğrafyaya, tarihe ve istikbale vurmuş olduğu mühürdür; sarsılmaz doğrumuz ve elbette yıkılmaz burcumuzdur. Hatalarımız da vardır; Türkiye uzun yıllar demokrasisini kökleştirememiş, birbiri ardına gerçekleşen askerî müdahalelerin inşa ettiği vesayet rejimleri ve vesayet anayasaları millet-devlet kucaklaşmasının tam anlamıyla gerçekleşmesine mâni olmuş, ayrıca toplumun gerçek ihtiyaçları ve arayışları yerine bir avuç seçkinin ideolojik dayatmalarıyla meşgul olunmuştur. Bu durum, toplumun farklı katmanlarının, sosyal sınıflarının ya da bölgelerinin kendilerini ihmal edilmiş, görmezden gelinmiş ya da ezilmiş olarak görmesine sebebiyet vermiş olabilir. Kuşkusuz bu konudaki en temel eksiklik sivil, demokratik ve millî bir anayasanın eksikliğidir. Umut ediyoruz ki, Türkiye bu Meclis çatısı altında ve hiçbir vesayetin izlerini taşımayan sivil ve modern bir anayasa hazırlayacak ve bu anayasa genel kabul gören bir toplum sözleşmesi olarak vücut bulacaktır.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Toparlıyorum Başkanım.

Elbette ki doğruların, hataların, eksiklerin ve bunlar ışığında olması gerekenlerin sayısı çok fazladır ve bu tarihî Komisyonun saygıdeğer üyeleri de mümtaz fikirleriyle bunları tespit edecek, milletçe belirlemek zorunda olduğumuz yol haritasına katkı sağlayacaktır.

Milliyetçi Hareket Partisinin muhterem Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli ömrünü vakfetmiş olduğu davasının özünü “Önce ülkem ve milletim.” sözleriyle özetlemiş ve bütün siyasi hayatı boyunca şartlar ülkesi ve milleti için neyi gerektiriyorsa cesaretle o doğruyu savunmuş bir devlet adamı ve bu toprakların fedakâr evladıdır. İzlediği her politika riyasız ve samimi bir içtenliğin ve inanmışlığın ürünüdür. Tarihî bir risk alarak ve büyük bir özveriyle ilan ettiği çağrısı aziz milletimizin huzuru, refahı ve kardeşliği ile devletimizin bekası ve geleceği adına tezahür etmiş büyük bir fırsattır.

Sayın Cumhurbaşkanımızın ortaya koyduğu iradesi, Genel Başkanımızın çağrısıyla vücut bulmuş siyasi iklimi bir devlet politikasına dönüştüren eşsiz tecrübesi, tezahür etmiş bu büyük fırsatın kurumsallaşması adına büyük bir adımdır. Bu nedenle, terörün sonlandırıldığı, artık gözyaşının olmadığı, insanı yaşatan ve fikirleri yarıştıran gerçek bir demokrasinin inşası için hangi partiden olursa olsun her Komisyon üyemizin ve hatta her Parlamento üyemizin elini taşın altına koyması tarihî bir vebaldir.

Bu duygu ve düşüncelerle üyelerimizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum.

Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi Grubu adına söz almak üzere ilk söz Kars Milletvekili Gülüstan Kılıç Koçyiğit’e ait.

Buyurun.

Süreniz on dakikadır.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Siyasi partilerin değerli temsilcilerini, değerli basın emekçilerini ve bizleri daha sonra da dinleme fırsatı bulacak olan değerli halklarımızı saygıyla selamlıyorum.

Bugün burada Türkiye’nin en köklü sorununu konuşmak ve onun yıllardır ertelenen çözüm yollarını, yapısal sorunları konuşmak üzere toplandık. Kürt sorununun demokratik, siyasal ve barışçıl yöntemlerle çözüm yollarını ele almak üzere aslında bugün bir aradayız. Bu toplantının Türkiye’de yaşayan tüm yurttaşların ortak yaşamına, hukukuna ve demokratik geleceğine katkılar sunacağına özellikle altını çizmek isteriz.

Kürt sorununun yalnızca Kürt halkının yaşadığı özgürlük ve eşit yurttaşlık sorunları çerçevesinde değil aynı zamanda evrensel hukuk, özgür siyaset, kardeşlik hukuku ve hukuk devleti ilkesinin işlerliği, demokrasinin niteliği, toplumsal barışın kalıcılığı ve ortak, eşit yaşamın adil temeller üzerinde kurulması bağlamında ele alınması gerektiğini düşünüyoruz. Bu bağlamda, Komisyonumuzun çalışmaları kalıcı, kapsayıcı çözüm yollarının tartışılması, belirlenmesi, çözüm aşamalarının kolaylaştırılması açısından tarihsel bir fırsat

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

sunmaktadır. DEM PARTİ olarak Komisyonun çalışmalarına çoğulcu, eşit yurttaşlığa dayalı bir demokratik gelecek inşa etme sorumluluğuyla katkı sunmayı temel bir sorumluluk olarak görüyoruz.

Sayın Başkan, değerli üyeler, değerli basın emekçileri; Kürt sorununun sağlıklı ve yapıcı bir şekilde ele alınması izlenecek çözüm yollarının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Kürt kimliği başta olmak üzere çoğulculuğun, farklı kimliklerin, farklı inançların reddine ve tekçiliğe dayalı bir sistemin inşası nedeniyle bu sorun ortaya çıkmış; isyan, çatışma, şiddet sarmalında kendini dışa vurarak günümüze kadar güncelliğini koruyarak gelmiştir. Kimlikleri dışlayıcı tekçi sistem demokrasinin önünde ciddi sorunlar yaratmış, cumhuriyetin güçlü bir demokrasiyle buluşmasını, hak ve adalet temelli eşit yurttaşlık hukukunun oluşturulmasını da engellemiştir. Geline nokta, Kürt sorunu başta olmak üzere temel sorunlarımızın güvenlikçi yaklaşımlarla demokrasiyi ve özgürlükleri sürekli erteleyen bir anlayışla çözülemeyeceği ortadadır. Bugün, ülkemizin, halklarımızın, bütün toplumsal kesimlerin acil ihtiyacı temel yapısal sorunlarımızın müzakereci bir demokrasi kültürüyle siyasal, hukuki, kültürel ve ekonomik boyutları da içeren bütünlüklü bir yaklaşımla ele alınmasıdır. Tabii ki Kürt sorunu birçok soruna kaynaklık etmektedir. Bugünkü Alevilerin eşit yurttaşlık sorununu da emekçinin alamadığı hakkını da kadınların eşit yurttaş olmamasını da ve bu ülkenin demokratik teamüllerden uzak olmasını da Kürt sorunundan yani bu ülkenin kök sorunundan bağımsız ele alamayız. Bu vesileyle, her meseleye demokratik, eşitlikçi ve çoğulcu bir perspektifle bakılmasının bugün artık elzem olduğunu belirtmek isteriz. Bu bağlamda, bugün çalışmalarını başlatan Komisyonumuzun, toplumsal siyasal mutabakat zeminini güçlendirmekle birlikte aynı zamanda müzakere yollarının gelişmesine de önemli katkılar sunacağına inanıyoruz. Türkiye'nin çözümsüzlük prangalarından sıyrılarak demokratik dönüşüm temelinde yol alabilmesi için Parlamantonun tarihsel bir rol ve öneme sahip olduğunu bir kez daha vurgulamak isteriz. Parlamento zemininde Komisyon düzeyinde bu sürecin başlatılması son derece kıymetli bir başlangıçtır. 1 Ekimde Sayın Bahçeli'nin Mecliste sıralarımıza gelip tokalaşmasıyla başlayan, 22 Ekim grup konuşmasıyla ilerleyen, Sayın Öcalan'ın 27 Şubatta yaptığı barış ve demokratik toplum çağrısıyla önemli bir aşamaya giren, 12 Mayıs'ta PKK'nin kendisini feshetmesi, 9 Temmuz'da silah bırakma çağrısının gelmesi ve 11 Temmuz'da silah imha töreninin yapılmasıyla ileri bir aşamaya geçen tarihsel bir süreci hep beraber yaşıyoruz. Bu sürecin başından bu yana Sayın Bahçeli'nin, Sayın Erdoğan'ın, Sayın Öcalan'ın ortaya koyduğu güçlü çözüm iradesi; yine, ana muhalefet partisi Genel Başkanı Sayın Özgür Özel'in yapıcı katkıları; yine, Saadet Partisi Genel Başkanı Sayın Mahmut Arıkan'ın, DEVA Partisi Genel Başkanı Sayın Ali Babacan'ın; yine, Gelecek Partisi Genel Başkanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun; yine, EMEP Genel Başkanı Sayın Seyit Aslan'ın ve TİP Genel Başkanı Sayın Erkan Baş'ın katkıları ve bugün burada adını sayamadığımız herkesin yapıcı katkıları için de çok teşekkür ediyoruz. Tabii ki bu Komisyonun kuruluş

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

aşamasında güçlü diyalogu ve esnek yaklaşımıyla Komisyonun kurulması için oldukça ileri düzeyde çaba harcayan zatıalınıza, Sayın Meclis Başkanımıza da buradan teşekkürü bir borç biliyoruz.

Buradaki buluşma sadece bir sorunu ele almak değil toplumsal yeniden inşa iradesini hep birlikte oluşturabilmek açısından önemli bir birlikteliktir diye düşünüyoruz zira toplumsal barış, güçlü demokrasi, adalet, demokratik toplum ve özgürlükçü bir toplumsal sistemin inşası yalnızca bir partinin, yalnızca bir siyasetin değil hepimizin, ülkenin bugününe ve yarınına dair sözü olan tüm kesimlerin, tüm siyaset kurumlarının ortak sorumluluğudur. DEM PARTİ olarak bu tarihsel sorumluluğun bilincindeyiz ve yapıcı, çözüm odaklı, kapsayıcı bir yaklaşımla bu çalışmaları yürüteceğimizi herkesin bilmesini isteriz.

Sayın Başkan, değerli üyeler; evet, Komisyon toplantımızda çözüm yollarını konuşacağız, hep birlikte tartışacağız. Komisyonu çözümü kolaylaştıran, tarihsel ön adımların atılacağı bir zemin olarak görüyoruz. Asıl olan, çözüm yollarını belirlerken katılımcılığa, demokratik müzakereye dayalı bir siyasal mutabakatın oluşmasıdır. Kadınların, gençlerin, sivil toplumun, yerel yönetimlerin dâhil olduğu siyasal bir zemin bu sürecin en önemli güvencesidir. Çözümün hangi ilkeler temelinde inşa edileceğine dair yön gösterici bir çerçeveyi burada hep beraber tartışacağız. Bu çerçevenin adalet, eşit yurttaşlık, demokratik temsil, yerinden yönetim, kültürel çoğulculuk, toplumsal cinsiyet eşitliği ve barışçıl çözüm gibi evrensel değerler üzerinden şekillenmesi güçlü demokrasi için önem taşımaktadır. Tarihsel deneyimler gösteriyor ki tek başına çatışmasızlık barış anlamına gelmiyor; kalıcı barış meşru, kapsayıcı bir siyasal zemine oturan demokratik bir çözüm süreciyle mümkündür. Bu nedenle demokratik siyasetin hem çözümün zemini hem de öznesi olması gerektiğine inanıyor ve bunu ısrarla vurguluyoruz. Sayın Öcalan'ın sorunların çözüm yolu olarak demokratik siyaseti referans göstermesi, demokratik siyasal yolların ve kanalların ne denli önemli olduğunu bir kez daha teyit etmektedir.

DEM PARTİ olarak bizler, halkların müzakere hakkını, eşit yurttaşlık temelinde ortak yaşamı ve demokratik cumhuriyeti esas alan bir çözüm anlayışını savunduk; bundan sonra da savunmaya devam edeceğiz. Bu Komisyonun da barışın dilini ve demokratik siyasetin zeminini güçlendiren bir perspektifle çalışacağına olan inancımızı belirtmek istiyoruz. Bu çerçevede, demokratik katılım, yalnızca bireysel değil kolektif hakları ve siyasal temsil imkânlarını da içermelidir. Katılım seçimle sınırlı kalmamalı, karar alma süreçlerine eşit erişim, yerinden yönetim, yerinden yönetimin güçlendirilmesi ve halkın iradesine saygıyı da içermelidir. Bugün halkın iradesiyle seçilen yerel yöneticilerin kayyım politikalarıyla görevden alınması, yalnızca Kürt halkının değil tüm yurttaşların demokratik haklarını sınırlandıran bir süreçtir. Aynı şekilde ana dil hakkı da yalnızca pedagojik değil varoluşsal bir meseledir. Ana dilde eğitim, kamu hizmetlerine erişim, kültürel üretim imkânları, Kürt halkının eşit yurttaş olarak yaşamasının temelidir. Bu hakların güvence altına alınması kültürel çoğulculuğu esas alan bir hukuk düzenine geçiş için önemlidir. Bu

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

nedenle, Kürt halkının demokratik siyasete katılımını güçlendirecek yapısal adımların belirlenmesi hem toplumsal barışı hem de anayasal demokrasiyi güçlendirecektir. Demokratik toplum, özgür demokratik yaşamın olmazsa olmazıdır. Demokratik toplumun geliştirilmesinden örgütlenme ve siyaset özgürlüğüne varıncaya kadar yürütülecek kapsayıcı açılımlar demokratik dönüşümü hızlandıracak gibi buna eşlik eden demokratik entegrasyona da kapı aralayacaktır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin, buyurun.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Çalışmalar, sadece Kürt sorununun sonuçları üzerinden yürütülecek tartışmalarla sınırlı kalmamalı; sorunun siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik tüm nedenlerini kapsamlı bir biçimde ele alan bir perspektifle yürütülmelidir. Siyasal irade yürütmeyi harekete geçirecek somut pratik adımlara hızla dönüşmelidir. Bu adımlar, yalnızca Kürt halkı için değil Türkiye’de yaşayan tüm halklar için eşit ve demokratik bir geleceğin temelini de oluşturacaktır. Barış, bir lütuf değildir halkların en temel hakkıdır. Bu hakkı güvence altına almak, Meclisteki tüm siyasi aktörlerin ortak sorumluluğudur. Yürütülecek çalışmaların başarısı, yalnızca Kürt meselesi açısından değil Türkiye’deki demokrasi ve hukuk mücadelesi açısından da belirleyici ve yön verici olacaktır. Bu nedenle, yürütülecek çalışmaların günlük siyasetin ötesinde...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin lütfen, buyurun.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) – Başkanım, bitireceğim.

...çözüm iradesiyle ve demokratik ilkelerle örülmesi gerekir. Barış ancak adaletle, adalet ise hakikatin kabulü ve eşitliğin teminat altına alınmasıyla mümkündür. Sayın Başkanımız da konuşmasında söyledi, barışı kalıcılaştıracak yasal zemini inşa etme sorumluluğuyla her birimiz karşı karşıyayız. Biz halkların kardeşliğinden, eşit yurttaşlıktan, çok dillilikten, yerel demokrasiden yanayız. Bu doğrultuda tüm siyasi partileri, sivil toplum örgütlerini, halklarımızı bu sürece ortak olmaya ve katkı sunmaya çağırıyoruz. Gelecek kuşaklara bırakacağımız en büyük miras, çatışmalarla değil uzlaş, hakikat ve kardeşlik hukukuyla inşa edilmiş demokratik bir Türkiye olacaktır. Bugün önümüzdeki bu fırsatı değerlendirmek hepimizin tarihî sorumluluğudur.

Sayın Meclis Başkanımızın yapmış olduğu kapsayıcı konuşmayı önemli bulduğumuzu belirtmek isteriz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin, buyurun.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) – Özellikle demokratik çoğulcu bir Türkiye, herkesin kendisini ait hissedeceği bir ülke vurgusu önemlidir ve çalışmalara da yön verecek bir sözdür. Bu çoğulcu Türkiye’yi kardeşlik hukukuyla buluşturmamız, Kürt’üyle, Türk’üyle, Alevi’siyle Sünni’siyle, Arap’ıyla, Çerkez’iyle, Laz’ıyla hep beraber 86 milyonun ortak geleceği için tarihî bir adım

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

olacaktır. Gandhi şöyle der: “Barışa giden yol yoktur, barışın kendisi bizzat yoldur.” Evet, barış bir yoldur, bu yolda kararlı adımlarla ilerleyeceğiz. Yine, ünlü Kürt düşünür Melaye Ciziri şöyle ifade eder: “Gönül bağıyla birleşenler barışın bahçesinde çiçek açar.” Biz de diyoruz ki Türkiye’de barışın bahçesinde artık çiçekler, güller açsın. Demokrasi ve hukuk mücadelesi açısından bunun öneminin altını çizmek istiyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun, devam edin, tamamlayın lütfen.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) – Sayın Öcalan’ın dediği gibi bu topraklar artık demokrasiyi hem hakkı hem de görevi olarak bilenlerin yaşadığı bir ülke olacaktır.

Komisyon çalışmalarının demokratik, barışçıl bir gelecek için katkı sunmasını diliyor, şimdiden emeği geçen bütün üyelere ve bu sürece omuz verecek bütün halklarımıza teşekkürü bir borç biliyoruz.

Yapıyı, hazırunu saygıyla selamlıyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ederim Sayın Koçyiğit.

Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi Grubu adına ikinci söz, Erzurum Milletvekili Meral Daniş Beştaş’a ait.

Buyurun Sayın Beştaş.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Evet, çok önemli bir gündemle, tarihî bir dönemeçte ve tarihî bir Komisyonla çalışmalarımıza başlıyoruz. Türkiye’nin tüm halkları için adil, eşitlikçi ve demokratik bir toplum idealini gerçekleştirmek, çözüm yöntemlerini birlikte konuşmak için bir aradayız; bence bu buluşmanın kendisi çok büyük, öncelikli bir önem arz ediyor. Yüzyıllık inkâr politikasının sonucu antidemokratik sistemin demokratik bir karaktere dönüştürülmesi için başlangıç adımlarından bir tanesi atılıyor. Tabii ki her konu bu Komisyonda çözülmeyecek, bunun farkındayız ama çözüme giden yolda doğru iliklenecek ilk düğmelerden bir tanesi, demokratik zihniyet inşasında ilk adımlardan bir tanesi mevcut Komisyonumuz olacaktır; bunun olması için biz var gücümüzle çabamızı ortaya koyacağız. Şunu da gayet iyi biliyoruz ki yeni bir başlangıca, değişim ve dönüşüme ekmek kadar, su kadar hepimizin, Türkiye yurttaşlarının ihtiyacı var.

Değerli milletvekilleri, aynı zamanda şunu da söylemek istiyorum: Kürt sorununu çözecek, tamamen çözecek bir Komisyon olmadığını da tekrar vurgulayarak Kürt sorununun çözüm adresini, yollarını gösterecek demokratik ve barışçıl çözüm çabalarının asgari zeminini oluşturmak göreviyle karşı karşıyayız; hepimize kolaylıklar diliyorum bu arada.

Evet, değerli arkadaşlar, 21 Anayasası yerinden yönetime, ademimerkeziyetçiliğe ve çok kültürlülüğe dayalı bir ruh taşıırken 1924 Anayasası’yla bu çoğulcu anlayış terk edilmiş, yerine tekçi anlayışa dayalı bir

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

vatandaşlık tanımı getirilmiştir. 24 Anayasası'nın 88'inci maddesinde yer alan ve herkesi tek kimliğe indirgeyen hüküm, Kürt halkının hukukî inkârının ve dışlanmasının başlangıç noktası olmuştur. Ancak Komisyonumuz bir Anayasa Komisyonu değildir ve bu Komisyonunun işi de anayasa yapmak olmadığı için bu tartışmaları derinleştirmeden sadece bir tespitle geçmek istiyorum.

Değerli milletvekilleri, Kürt meselesi, sadece Kürtlerin meselesi değildir. Kürtlerin, Kürt halkının hukuk kapısından girmesi, Türkiye'nin tüm yurttaşlarının demokratik bir hukuk rejimine aynı zamanda kavuşması anlamına gelecektir. Şunu gayet iyi biliyoruz ki -Türkiye'deki siyasi olarak arka planı sevgili Gülüstan Koçyiğit aktardı, ben biraz da hukuki temelde neler yaşıyoruz onları paylaşmak istiyorum- bence, bizce bu Komisyonun görevlerinden bir tanesi de mevcut mevzuat hükümlerinin, kanunların uygulanması noktasında irade göstermek ve kararlılığını ortaya koymaktır çünkü yasal değişiklik önerileri yapacağız, sunulacak, bunu önümüzdeki günlerde daha yoğun çalışacağız ama mevcut yasaların uygulanması, Anayasa'nın uygulanması konusunda da çok önemli görevlerimiz olduğu kanaatindeyiz. Örnek vermek gerekirse şu anda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesinin kararlarının uygulanmadığı bir hukuksal ve siyasal iklimde yaşıyoruz. Herkesin bildiği üzere, önceki dönem Eş Genel Başkanlarımız sevgili Figen Yüksekdağ ve Selahattin Demirtaş 4 Kasım 2016'dan beri cezaevindeler ve onlar hakkında 2 defa, hatta 3 defa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 18'inci madde ihlal kararı vererek derhâl serbest bırakılmaları gerektiği yönünde kararlar verdiler ve bu kararlar, aynı zamanda Kobani davasında yargılanan tüm arkadaşlar için de geçerli; öncelikle bu kararların uygulanması gerekiyor. Tabii ki sadece Demirtaş ve Yüksekdağ değil aynı zamanda yine Mine Özerden, Çiğdem Mater, Osman Kavala, Can Atalay, Leyla Güven ve daha yüzlerce siyasi sebeplerle içeride olan arkadaşlarımız için de aynı kararlar söz konusu. Komisyonun bu konuda inisiyatif almasının, irade ortaya koymasının önemli olduğunu vurgulamak isterim.

Diğer yandan, yine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları demişken yani şu anda çok önemli bir tarihsel olanakla ve sorumlulukla karşı karşıya olduğumuzun hepimiz farkındayız. Sayın Öcalan bu konuda azami düzeyde bu sürecin sağlıklı ve başarıyla sonuçlanması için büyük bir çaba içindedir. Sağlık, güvenlik ve özgürlük koşullarıyla ilgili defalarca taleplerde bulunuldu, buna dair çalışmalar devam edecek ama ben yasaları anlattığım için ve kararları anlattığım için umut hakkına atıfta bulunmak isterim. Türkiye'den yapılan başvurularda Abdullah Öcalan davası hakkında 18 Mart 2014 tarihinde karar verildi ve umut hakkının uygulanması gerektiği aynı zamanda hukuk uygulanmasının bir gereğidir. Bunu da özellikle altını çizerek ifade etmek istiyorum.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; çok önemli diğer mesele, evet, kayyım uygulamaları. Hakikaten 3 dönemdir belediyelerimize kayyım uygulanıyor ve burada da yine bir Anayasa'ya aykırılık durumu söz konusu. Anayasa'nın 38

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

ve 127'nci maddelerine aykırı bir şekilde kayyım uygulaması, aslında kolektif bir cezalandırma yöntemi olarak ortada duruyor. Bence Kürt meselesinin demokratik yollarla çözümü ve demokratik bir toplumu inşa etmenin temel hareket noktalarından bir tanesi de halk iradesine duyulacak saygı ve kayyım uygulamalarının sonlandırılmasıdır. Biz buna dair önümüzdeki günlerde tabii ki çok ayrıntılı değerlendirmeler yapacağız, müzakere edeceğiz ama şunu da ifade etmek isterim: Kürt meselesinin bir güvenlik meselesine indirgenmesi kabul edilemez. Sorunun çözümü, hukuk sisteminin demokratikleştirilmesiyle mümkündür ve biz DEM PARTİ olarak bu Komisyonun yeni bir demokratik hukuk rejiminin başlangıç noktası olmasını çok önemsiyoruz ve Kürt sorununun çözümü, Türkiye'de demokrasi, adalet ve barış yolculuğunda bir dönüm noktası olacaktır. Sayın Öcalan'ın çözüm sürecinde ifade ettiği gibi Kürtlerin hukukla tanışması Türkiye demokrasinin kapısını tüm halklara açacaktır. Bu süreç, yalnızca Kürt halkının değil işçilerin, kadınların, gençlerin, Alevilerin, göçmenlerin ve tüm ötekileştirilen kesimlerin hukukla yeniden buluşmasını sağlayacaktır. Hukuku, tahakkümün değil özgürlüğün aracı kılmak bu Komisyonun tarihsel sorumluluklarından bir tanesidir. Bizler adaletin, eşitliğin ve özgürlüklerin hukukunu hep birlikte inşa etmek için bu sürecin aktif bir parçası olmaya hazırız ve bütün çabamızla, emeğimizle bunun çalışmasını yürüteceğiz. Bu Komisyonun, sadece bir diyalog platformu değil aynı zamanda somut adımların atılacağı bir çözüm zemini olmasını da temenni ediyoruz. Türkiye'nin tüm halklarıyla, tüm yurttaşlarıyla barış içinde, adil ve demokratik bir geleceği inşa etmek hepimizin ortak sorumluluğudur. Bu sorumluluğun ağırlığıyla çalışmalarımızı yürüteceğimize inanıyoruz.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; birkaç noktada da Komisyonun çalışma usulüne ilişkin görüşlerimizi ifade etmek isteriz. Biz Komisyonun siyasi bir rekabet ve çatışma alanı olmaması gerektiği görüşündeyiz, baştan beri de bunu böyle savunduk; Sayın Meclis Başkanımız da biraz önceki konuşmasında atıfta bulundu. Biz bu konuda, Komisyon çalışmalarında Türkiye yurttaşlarının tamamının çıkarları, özgürlüğü, eşitliği ve birlikte yaşamının nasıl olacağını konuşmayı arzu ediyoruz. Tabii ki "Demokratik, çoğulcu bir Türkiye herkesin kendisini ait hissedeceği bir Türkiye'dir." mesajı vardı Sayın Başkanın açılış konuşmasında. Evet, bu nokta da çok önemlidir; hakikaten, aidiyet meselesini hepimizin çözmesi gerekiyor; bunu konuşmalarımızla, çalışmalarımızla, yürüyeceğimiz yolla topluma anlatmamız gerekiyor ve bu da demokratik bir entegrasyonla mümkündür. Parçalanarak teslim olmak değildir demokratik entegrasyon, bütünlüğünü koruyarak entegre olabilmektir; diliyle, kimliğiyle, kültürüyle bunu yapmaktır. Aynı zamanda, hiçbir toplumsal kesimin bu Komisyonun çalışmalarının dışında bırakılmaması, mümkünse Türkiye'de 86 milyon yurttaşın aslında...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Devam edin, buyurun.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) – Fiziken bunu yapamayacağımızın farkındayız ama yapacağımız çalışmalarla, atacağımız adımlarla şeffaflığı sağlayarak daha çok kapsayıcı bir yöntemle Komisyon çalışmalarını sürdürmemiz gerektiğine inanıyoruz. En önemli hususlardan biri de yeni bir dili inşa etmemiz gerekiyor, saygın bir dili inşa etmemiz gerekiyor. Konuşurken başkalarını -bu kim olursa olsun- ötekileştirmeden, dışlamadan, refüze etmeden bu dili kurmamız gerekiyor. Türkiye’de en çok konuşulan meselelerden bir tanesi, şu anda çalıştığımız Meclis Komisyonu. Bazı basın-yayın organlarında da maalesef, buna dair bu tarif ettiğim dile uygun olmayan sözlerle, bir dille konuşulduğunun farkındayız; bunu takip ediyoruz. Bunun hiç kimseye faydası olmayacak, hiçbir yurttaş, hiçbir partiye faydası olmayacak.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen, buyurun.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) – Dönem ayrıştırmak, çatıştırmak, ötekileştirmek dönemi değil bunu sağlıklı yürütmek hepimiz için hayati önemdedir ve Türkiye’de bu umudu büyütmek, geleceği aydınlatmak, barış ve demokratik toplumu inşa etmek en başta bu Komisyon üyelerinin, milletvekillerinin görevi ve sorumluluğudur. Biz DEM PARTİ olarak en azından buradan yaklaşıyoruz.

Tekrar, hepinize teşekkür ediyorum ve saygılarımı sunuyorum.

Teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum Sayın Beştaş.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına ilk söz, Ankara Milletvekili Sayın Murat Emir’e ait.

Buyurun.

Süreniz on dakika.

MURAT EMİR (Ankara) – Sayın Başkan, çok Değerli Komisyon üyeleri ve basın emekçileri; hepinizi en içten saygılarımla selamlıyorum.

Biz bu Komisyonu öteden beri önemsiyoruz. Bu tip konuların demokrasiye dair, adalete dair, hukuk devletine dair, eşitlik ve özgürlük mücadelesine dair, Kürt sorununa dair en yakıcı sorunların tartışılacağı, konuşulacağı ve sonuç üretileceği, çözümler aranacağı yegâne mekân elbette ki Mustafa Kemal Atatürk’ün Okurduğu yüce Meclisimizdir. Yüce Meclisimizde her sorunumuzu büyük bir açıklıkla, milletimizin önünde şeffaflıkla, demokratik bir kültürle, herkesi kucaklayarak, herkesi kapsayarak, kimseyi geride bırakmayarak konuşmak, bu zeminleri yaratmak son derece değerlidir. Biz bu Komisyonu bu yönüyle değerli buluyoruz ve umuyorum ki bu Komisyon çalışmalarında da demokratik, eşit toplum yaratma; Kürt sorunu dâhil, acil, yakıcı sorunlarımıza somut çözümler üretme noktasında başarılı çalışmalara imza atarız ve halkımızın beklediği kimi adımları atmakta başarılı oluruz. Hepimize şimdiden başarılar dilerim.

Öncelikle, biz bu Komisyonu nasıl bir Türkiye ortamında kurduk, nasıl bir Türkiye’de yaşıyoruz? Bu soru son derece önemli arkadaşlar. Bir terör

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

sorunumuz var; elli yılı aşkın süredir ağır bedeller ödediğimiz ve artık kurtulmak istediğimiz, sonsuza dek bitirmek istediğimiz bu sorunumuzla ilgili olarak elbette ki güvenlik güçlerimizin bugüne kadar yaptığı mücadele var ama onun yanında da Meclisimizin atması gereken kimi siyasi adımları burada açıklıkla tartışmaktan ve gerektiğinde el ele vermekten çekinmeyiz ama burada önemli olan toplumsal fay hatlarını büyütmeyen, toplumsal barışa katkı verecek, şehit analarının ve gazilerin gözünün içine bakabileceğimiz ama bundan sonra daha güçlü, daha demokratik, daha eşit, daha adil bir Türkiye yaratmak konusunda da Türk-Kürt hiçbir etnik yapı ayrımı yapmaksızın, Alevi-Sünni hiçbir mezhep ayrımı yapmaksızın veya hiçbir alt kimliğe saplanmaksızın yeni bir Türkiye yaratmak konusunda adımlar atmak. Bizim görevimiz bu olmalıdır ama değerli arkadaşlar, Anayasa'nın rutin olarak çiğnendiği bir düzenden geçiyoruz, Anayasa çiğnenmektedir. Meclisimizin bir üyesi, seçilmiş bir üyesi şu anda Anayasa Mahkemesi kararlarına rağmen fiilen cezaevinde tutulduğu için gelip burada görevini yapamamaktadır. Anayasa Mahkemesi kararları hiçe sayılmaktadır; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları, defalarca verdiği kararlar ısrarla uygulanmamaktadır. Hukuk devleti yerle bir edilmiştir, âdeta muhalif saydıkları kişilere dönük olarak bir düşman hukuku uygulanmaktadır. Ceza usul hukuku ayaklar altındadır, hukuk devleti ayaklar altındadır. Kayyum uygulamalarıyla millî iradeye müdahale edilmekte, saldırılmakta ve halk iradesi hiçe sayılmaktadır. Belirli durumlarda hepinizin bildiği tartışmaları şu an için en azından uzatmamak adına isim vermeden geçiyorum ama kayyum uygulamaları, belediye başkanlarının bir başka şekilde tutukluluklar üzerinden, iftiracılar üzerinden, içi boş dosyalar üzerinden cezaevine konması ve bu yönüyle halk iradesine saygı gösterilmemesi, halk iradesinin gasbedilmesi ve bununla birlikte de ve çok daha önemlisi siyasetin yargı eliyle, yargı sopasıyla dizayn edilmesi sürecini yaşıyoruz ve bu ağır demokrasi ve hukuk devleti sorunumuz hepimizin önünde en yakıcı sorunlardan biri olarak durmaktadır.

Ve değerli arkadaşlar, öyle bir Türkiye'deyiz ki eşitlik konusunda çok gerilerdeyiz; ne Alevilerin sesini duyabildik bugüne kadar, eşit vatandaşlık talebini ne de buna benzer birçok ayrımcılığı önlemek konusunda maalesef adımlar atamadık. Dolayısıyla, biz, elbette bu Komisyonun her şeyi bir çırpıda halledemeyeceğini, her soruna çözüm bulamayacağını öngörüyoruz ama yakıcı, demokrasimizle ilgili, özgürlüklerimizle ilgili, temel hak ve özgürlüklerin kullanımıyla ilgili, yargı üzerinden siyasetin dizayn edilmesiyle ilgili; yargının bir sopa gibi kullanılarak, düşman hukuku uygulanarak belediye başkanları başta olmak üzere siyasetin dizayn edilmesiyle ilgili ve elbette ki Kürt sorunuyla ilgili birçok sorunu burada cesaretle tartışmalıyız ve cesaretle yüce Meclisten bir ses yükseltmeliyiz ve değerli arkadaşlar, bunu sağlamak üzere de bir komisyon oluşturmuş olmalıyız. Bu Komisyon, zaten yapılmış, zaten varılmış mutabakatların toplumsal meşruiyet zeminini genişletmek üzere, zaten kararlaştırılmış kimi yasaların ilkesel altlığının oluşturulması için göstermelik bir komisyon olmamalıdır. Bu Komisyon, gerçekten işlevsel olmalıdır. Bu

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Komisyonun bu yönüyle işlevsel olabilmesinin yegâne yolu da adından başlayarak oluşumuna, kararları nasıl alacağına, gündemini nasıl belirleyeceğine dönük olarak ayrıntılı bir İç Tüzük çalışması yapmakla mümkündür. Keyfiyete yer vermeyen; her bir kelimenin, cümlenin ayrıntısıyla tartışıldığı ve bu Komisyonun gerçekten murat edilen sonuçlara ulaşabilmesini temin etmek üzere ayrıntılı bir İç Tüzük çalışması yapılmalıdır ve bunun içerisine mutlaka, değerli arkadaşlar, bu Komisyonun amacının ne olduğu konulmalıdır. Bu Komisyonun görevi nedir? Bu Komisyonun görevi eğer dar bir çerçevede, bir konuya odaklanmış hatta daha önceden neredeyse bir yol haritasının bir parçası olarak üzerinde anlaşılmış kimi düzenlemelerin kimi yasal çalışmaların bir altlığı, bir meşruiyet arayışı olarak değerlendirilecekse bu eksik olur, yetersiz olur.

Şunun çok iyi anlaşılması gerekir: Hukuk olmaksızın, adalet olmaksızın, demokrasi olmaksızın, millî iradeye saygı olmaksızın asla toplumsal barış ve huzuru gerçekleştiremeyiz. Eğer biz Türkiye'de bu Komisyon üzerinden en yakıcı sorunlarımızın bir kısmına çözüm üreteceksek mutlaka tüm Türkiye için elbette ki Kürt sorununu bilen, kabul eden, ayrıntılarını anlayan, ona dönük olarak kimi çözümleri cesaretle tartışan ama bununla birlikte tüm Türkiye'ye, 86 milyona daha yüksek bir adalet ve hukuk devleti standardı, daha yüksek bir demokrasi standardı, daha özgür bir Türkiye yaratmak üzere de adımlar atmalıyız. Kendisi at gözlüğüyle bir konuya odaklanmış ama diğerleri olmaksızın yani demokrasi, adalet, hukuk devleti olmaksızın asla gerçekleştiremeyeceğimiz o toplumsal barışı sağlayamayacağımızı bu Komisyon bilmelidir. Tam da bunun için bu İç Tüzük'ümüze mutlaka bu Komisyonun amacı da yazılmalıdır ve kararlarını nasıl alacağından öte kararlarını nasıl yaşama geçireceği de son derece önemli noktalardır.

Bir kez daha söylemek isterim ki Komisyonun gündemini nasıl belirleyeceği de bizim açımızdan olmazsa olmaz bir tutum olacaktır çünkü daha önceden belirlenmiş bir yol haritası gereğince belki de anlaşılmış sadece bir gündeme, dar bir gündeme sapanacak bir Komisyon bizim hedeflediğimiz ve Türkiye'nin ihtiyacı olan çalışmaları yapamayacaktır. Bu nedenle Komisyon gerekiyorsa uzun çalışmalıdır, gerekiyorsa sabahlara kadar çalışmalıdır, gerekiyorsa haftanın her günü çalışmalıdır ama bütün bu sorunlara bütüncül bir yaklaşım sergilemek zorundadır. Burada ağır bir göreve talip olduğumuzu belirtmek isterim.

Değerli arkadaşlar, bu Komisyonun ne yapmayacağı da önemlidir. Sayın Başkan ifade ettiler, bir kez de biz Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak bir kez de buradan ifade etmek isteriz. Bu Komisyon, asla, bir anayasa çalışmasının hazırlığı tartışmasının dahi parçası olmayacaktır çünkü bizim anayasa yapımıyla ilgili ilk şartımız, vazgeçemediğimiz ve vazgeçmeyeceğimiz kırmızı çizgimiz önce Anayasa'ya ve Anayasa Mahkemesi kararlarına uyulmasını beklemektir. Bunun da en doğal, en mantıklı talep olduğunu herhâlde hepiniz takdir edersiniz.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Değerli arkadaşlar, bu Komisyon ne yapmalıdır? Bu Komisyonumuz şeffaflık üzerinden bir tartışma yürütecektir ve bir toplumsal meşruiyet arıyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin, buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) – Zor sorulara zor cevaplar bulmak için buradayız, cesaretle ve samimiyetle çalışmak üzere buradayız. Öyleyse bu Komisyonla ilgili şüpheleri, kaygıları dağıtmak zorundayız çünkü halkımızın bir kısmının en azından şüpheyle baktığını hepimiz biliyoruz. Öyleyse değerli arkadaşlar, bizim burada yasa yapmak üzere öneri hazırlamak ve bir o kadar önemli olan var olan yasaların uygulanmasını beklemek kadar da bir çalışmanın içerisinde olmamız gerekir. Eğer tutukluluk, bir istisna olmaktan çıkartılıp özellikle siyasetin dizayn edilmesi, siyasi rakiplerin bertaraf edilmesi için kullanılıyorsa bunun olduğu bir Türkiye'de bu Komisyon buna sağır, duyarsız kalmaz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun tamamlayın.

MURAT EMİR (Ankara) – Bu sorunu göz ardı ederek Türkiye demokrasisine de Türkiye'nin toplumsal barışına da herhangi bir katkıda bulunma olanağımız yoktur. Bunu bu kadar açıklıkla ve netlikle kabul etmek durumundayız.

O hâlde değerli arkadaşlar, sözlerimin sonunda şunu da açıklıkla Komisyonumuzun gündemine getirmek isteriz: Eğer öyleyse bir an evvel, Komisyon bugün dağılmadan güven artırıcı önlemler açıklayalım. Mesela, kayyum uygulamaları. Hukuki tartışmaya girersek bana göre anayasal zemini de yok. Bu kayyum uygulamalarından bir an evvel vazgeçilmesi için buradan bir çağrıda bulunalım. Bakın, Abdurrahman Tutdere, hepimizin bildiği arkadaşınız, dört gün gözaltına alındı, hemen alındı Belediye Başkanlığından. E, şimdi, gözaltında değil, ev hapsi de bitti. Niye hâlâ görevinin başında değil? Buradan bir mesaj verelim Türkiye'ye, bu mesajı vermekten çekinmeyelim.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MURAT EMİR (Ankara) – Toparlıyorum Sayın Başkan.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ– Buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) – Mesela, tutuksuz yargılamanın asıl olduğunu, tutuklu yargılamanın istisna olacağını ve uygulayıcıların yasaya uyması konusundaki ısrarımızı, direncimizi, talebimizi büyük bir açıklıkla buradan söyleyelim Sayın Başkan. Bu Komisyon, bu görevini bugün halletsin, bugün yapsın; çekinmesin bundan. Aynı şekilde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına, Anayasa Mahkemesi kararlarına uyulmadığı hepimizin malumu. O hâlde, bu Komisyon bugün “Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına uyulmalıdır.” demelidir. Bu mesaj hem Komisyonumuzun tutarlılığı hem Komisyonumuzun alacağı yol hem de Komisyonumuzun tüm Türkiye'ye demokrasi ve özgürlük adına ve hukuk devleti adına vereceği mesajı son derece kuvvetlendirecektir ve önümüzü aydınlatacaktır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

MURAT EMİR (Ankara) – Tüm arkadaşlarıma buradan sesleniyorum ve bir kez daha çalışmalarımızın demokratik olgunlukla ve tüm Türkiye'yi kapsayacak şekilde yürütülmesini umuyorum.

Hepinize en içten saygılarımı sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ederim Sayın Emir.

Şimdi, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına ikinci söz İzmir Milletvekili Sayın Gökçe Gökçen'de.

Buyurun.

GÖKÇE GÖKÇEN (İzmir) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; hepinize saygılar sunuyorum.

Komisyonumuzun hayırlı olmasını ve çalışmalarımızın ülkemizin toplumsal barışının sağlanmasına, demokratikleşmesine, hukuk devletinin tesis edilmesine, terörün sonlandırılmasına katkı sunmasını diliyorum. Toplumsal davaların ne durumda olduğunu ve hangi kanunların nasıl uygulandığını tartışmadan bu sorunu çözmek mümkün değil eğer gerçekten çözme irademiz varsa.

Size bir örnek üzerinden açıklamaya çalışacağım. Güvenpark'ta 13 Mart 2016 tarihinde bir terör saldırısı gerçekleştirildi. ABD Büyükelçiliği, olaydan iki gün önce kendi vatandaşlarına Ankara Bahçelievler tarafında bir terör saldırısı olabileceği ve dikkatli olmaları uyarısını yapmıştı. Terör saldırısını yapan şahıs önce Türkiye'de, sonra Suriye'ye gidiyor, ailesi kayıp başvurusunda bulunuyor, sonra hakkında arama kararı olan bu kişi yasa dışı yollardan Türkiye'ye geri dönüyor ve canlı bomba oluyor, bunun sonucunda vatandaşlarımızı kaybediyoruz. Aradan yıllar geçiyor, İçişleri Bakanlığı ne söylüyor? Diyor ki: "Terör saldırısında kaybedilen yurttaşların ailelerine ödenen tazminatlar sebepsiz zenginleşmeye sebep olmamalı." Danıştay da aynı bu fikri takip ediyor, içtihadını değiştiriyor ve "İdarenin hiçbir istihbari kusuru ve sorumluluğu yoktur." diye ifade ediyor. Yani haklarından feragat etmemiş olan aileler kendilerine ödenen tazminatları yıllar sonra faiziyle geri ödeyecekler. Burada ilginç olan şu: Güvenpark davalarının gidişatı 10 Ekim katliamı davalarıyla beraber düşünüldüğü için bu kararlar veriliyor. Yani sorun olarak bu kadar çok vatandaşımızı kaybetmemiş olmamız değil de güvenliğin sağlanamamış olması değil de bunun ortaya çıkması ve hesabının devlet tarafından verilmesi devleti güçsüz gösterecek bir şey olarak görülüyor. İşin sonunda kaybeden, terör mağduru olan yalnız bırakılmış vatandaşlar oluyor.

Şimdi, kusurlu, kusursuz sorumluluk, sebepsiz zenginleşme gibi hukuki kavramları bir kenara bırakıp şunu sormak lazım: Siz sadece örgütle oturup ülkeye dönüş planı üzerine çalışır da şehit yakınlarını, gazileri, çocuklarını terör saldırılarında kaybetmiş olan insanları dinlemeden, onları bu Komisyona davet etmeden, o davalarda bir tek kamu görevlisinin yargılanmamış olmasını mesele etmeden, toplumsal davalardaki gidişatı ve siyasi tercihlerle bu davaların yönlendirilmesini konuşmadan neyi nasıl çözebilirsiniz? Bu nedenle,

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

bütüncül bir yaklaşımla, yapıcı bir anlayışla çözüm için, demokratik siyasetin inşa edilmesi için hep beraber çalışmak zorunda olduğumuzu düşünüyoruz.

Değerli arkadaşlar, Türkiye’de tüm siyasi partilerin farklı görüşlerine rağmen birbirlerine el uzatması, birbiriyle konuşması, sorunların çözümü için ortak bir mutabakat arayarak halkın temsilciliği görevini üstlenmesi demokrasinin gereğidir. Türkiye’nin sorunlarını yalnızca kapalı kapılar ardında değil, halkın önünde, tam da burada olduğu gibi milletin denetimi altında yani şeffaf bir şekilde konuşularak çözülmesi Cumhuriyet Halk Partisi olarak tarihsel tutarlılık içinde savunduğumuz bir yöntemdir. Bu bakımdan, TBMM çatısı altında bir komisyonun kurulması gerekliydi; çalışma amacının, kapsamının, gündeminin belirlenmesi ve soruna Türkiye Büyük Millet Meclisinin nasıl baktığının açıklığa kavuşması açısından bu komisyonun kanunla kurulması ve katılabilecek siyasi partilere karşı kapsayıcı ve yapıcı bir üslup kullanılması daha güçlü ve tartışmalardan uzak bir mesaj vermesini ve belki de burada şu an olmayan siyasi partilerin de buraya katılmasını sağlayabilirdi. Bu, ne yazık ki yapılamadı ancak şimdi komisyon adının, amacının, çalışma yöntemlerinin, gündeminin belirlenmesine dair yürütülecek tartışma sadece bu çatı altındaki bizlerin değil buraya sorularını yöneltecek olan yurttaşlarımızın haklı kaygılarını gidermek açısından da faydalı olacaktır. Bu Komisyonda şehit yakınlarının ve gazilerimizin görüşlerini doğrudan buraya gelerek paylaşmalarını ve sivil toplum örgütleri, özellikle insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleri, meslek örgütleri ile adaletsizliğe uğradığını düşünen kesimlerin yer alabilmesini komisyonun başarısı için -biraz önce ifade edildiği gibi- kaçınılmaz görüyoruz. Kuşkusuz, bu süreçte övgüden çok eleştiriye ve farklı görüşlerin çarpışarak çözüm aranmasına ihtiyaç vardır.

Partimizde Genel Başkanımız Sayın Özgür Özel’in görevlendirmesiyle kurduğumuz ve çoğu hukukçu milletvekillerimizden oluşan 10 kişilik Demokrasi ve Adalet Komisyonumuz bu konuda çalışmalarını yaklaşık dokuz aydır sürdürüyor. Bir daha bu acıların hiçbirini tekrar yaşamayalım ve kalıcı olarak toplumsal barışı inşa edelim diye partimizin ve tüm siyasi partilerin bu konudaki çalışmalarını önümüze koyduk. Grubumuzun bugüne kadar yaptığı demokratikleşme çalışmalarını, kanun tekliflerini tekrar taradık, değerlendirdik; farklı ülke örneklerini araştırdık, çatışma çözümü alanında çalışan akademisyenlerin ve uzmanların görüşlerinden yararlandık, takip ettiğimiz toplumsal davalardan ve kanunlardan yola çıkarak güncelliğini tespit ettiğimiz sorunların çözümü üzerine çalıştık. Bunlardan hareketle, terörle mücadelede terör örgütlerinin varlığını sonlandırması ve silahsızlanma ne kadar önemliyse tam da terörü ortaya çıkaran sebeplerin araştırılarak yok edilmesi de aynı derecede hayati önemdedir; aksi hâlde, birçok ülke örneğinde şiddetin ve terörün tekrar ortaya çıktığı ya da tırmandığı, örgütlerin isim veya şekil değiştirerek eylemlerini sürdürdüğü, travmaların tekrarlandığı, insan hakları ihlallerinin tekrar tekrar yaşandığı süreçler ortaya çıkabilmektedir. Türkiye’de muhalefetin dışarıda bırakılmak istendiği, toplumsal hassasiyetlerin

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

gözetilmediği süreçler yürütüldüğünde bu sorunun çözülmediğini, çözülemediğini hep birlikte gördük. Bir daha bu acıların yaşanmaması, herkesin kendisini devletin sahibi gibi hissedebildiği, eşit olduğunu bir yurttaş olarak hissedebildiği bir düzene geçilmesi en büyük ümidimiz. Bu bakımdan, önerilerimizle, eleştirilerimizle ve toplumun sesini buraya taşıma kararlılığımızla katkıda bulunmaya hazırız. Anayasa konusunda ortaya koyduğumuz ciddi itirazlarımız olmakla birlikte yürürlükteki Anayasa'nın dahi gerisine düşen, yürürlükteki Anayasa'nın bile birçok maddesinin siyasal gelişmelere göre uygulanmadığı bir ortamda burada Anayasa değişikliği tartışmasına girmeyi en baştan reddettiğimiz bir kez daha buradan altını çizmek isterim, Anayasa'ya uyulmayan bir yer yerde Anayasa değişikliği tartışılmaz çünkü. Çatışma çözümü çalışan uzmanların da neredeyse hepsinin ifade ettiği üzere bu süreçlerin başarıyla sonuçlanması için örgütün silahlarının bırakılmasından belki de daha önemlisi toplumun adalet duygusunun tatmin edilmesi, eşitliğin benimsenmesi, hayata geçirilmesi, şeffaf ve katılımcı bir süreç işletilmesidir. Demokratikleşme bu nedenle sorunun özüne dair gerçek bir çözüm arayışında dışarıda bırakılamaz; demokratikleşme nasılsa daha sonra gelir gibi bir bakış açısı yerine demokratikleşmeyi sağlamakla görevli organların yani yasama, yürütme, yargının da sorumluluğunu yerine getirmesi gerekir. Türkiye'nin 1'inci partisinin Cumhurbaşkanı adayı Sayın Ekrem İmamoğlu ve birçok belediye başkanının tutuklu yargılandığı, birçok belediyeye kayyum atandığı, etkin pişmanlık kurumunun hukuka aykırı bir şekilde işletildiği, siyasetçi ve bürokratların eşlerinin, çocuklarının, aileleriyle ilişkilerinin yargı organları tarafından takip edildiği ve şahsilik ilkesinin bertaraf edildiği, kent uzlaşısı iddianamelerinde Kürtlerin Batı'da temsil edilmesi gibi siyasi ve ayrıştırıcı ifadelerin suç unsuru olarak tanımlandığı, önemli kamusal tartışmalarda rolünü küçümseyemeyeceğimiz bir meslek olan gazetecilik faaliyetinin Cumhurbaşkanına fiilî saldırı gibi ağır bir suçla ilişkilendirildiği, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmadığı, Gezi davası başta olmak üzere birçok tartışmalı siyasi dava kapsamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarına rağmen sivil toplum ve meslek örgütü faaliyetlerinin cezalandırıldığı bir dönemi yaşıyoruz. Barış akademisyenlerinin hâlâ görevlerine dönemedikleri, yıllarca akademik yaşamdan dışlandıkları, KHK'lilerin sosyal yaşamdan bile dışlandığı bir dönemi yaşıyoruz. Selahattin Demirtaş, Figen Yüksekdağ, Osman Kavala kararlarının uygulanmadığı bir dönemdeyiz. Burada olsa Komisyona katkı verebilecek olan Hatay'ın seçilmiş milletvekili Can Atalay'ın ve hayatı boyunca bir akademisyen olarak Kürt sorunu üzerine çalışmış olan Profesör Doktor Ahmet Özer'in eksikliğine de buradan dikkat çekmek isterim. Anayasal hakkını kullanan 14 gencin hâlen cezaevinde olduğunu hatırlatmak isterim. Diğer taraftan, Beylikdüzü Belediye Başkanımız Mehmet Murat Çalık'ın sağlık durumunun ciddiyetinin de sadece Beylikdüzü'nde oy kullanan yurttaşlarımızı veya tek bir siyasi partiyi değil buradaki herkesi ilgilendirdiğini ifade etmek istiyorum, aynı

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Ayşe Barım örneğinde olduğu gibi. Yani Kürt sorunu vardır, bunu inkâr edersek de çözüme ulaşamayız, genel anlamda demokrasi sorununun varlığını reddedersek de. “Kürt sorununa şimdi bakalım, demokratikleşme işini sonraya bırakalım.” dersek de “Kürt sorununu boş verelim.” dersek de çözüme ulaşamayız. Hatta, Kürt sorununu reddederek meseleyi teröre indirgersek de. Kabul etmeliyiz, Kürt sorunu ile demokrasi sorunu birbiriyle yakından ilişkilidir.

Çalışmalarımızın toplumsal barışa ve demokrasimize samimi ve tutarlı katkılar sunmasını diliyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Çok teşekkür ediyorum Sayın Gökçen.

Şimdi, Adalet ve Kalkınma Partisi Grubu adına ilk söz Gaziantep Milletvekili Abdulhamit Gül’e aittir.

Süreniz on beş dakika.

Buyurun.

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) – Teşekkür ediyorum.

Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanım, çok değerli milletvekili arkadaşlarım; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Türkiye olarak tarihî bir karar eşiğindeyiz. Dünyamız ve bölgemiz buhranlı ve çalkantılı bir dönemden geçerken bugün millî birlik ve dayanışma ruhuyla bir araya geldik. Huzur, barış ve güvene dayalı bir gelecek inşa etmek için tarihî bir misyon üstleniyoruz. Bu vesileyle, öncelikle bu istikametteki kararlı ve vizyoner liderlikleri için Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan’a ve Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli’ye şükranlarımı arz ediyorum. Yine, Komisyonumuzun teşkili ve çalışmalarındaki kolaylaştırıcılığı, yol göstericiliği için Meclis Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş’a da en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Az önceki konuşmalarda da yine tüm Türkiye açısından yapıcı, bütünleştirici mesajları da yine bu anlamda çok önemli bir başlangıç ve tarihî bir açıklamalar olmuştur. Bu süreçte de Komisyon çalışmalarımızın anlamlı sonuçlar oluşturmaları adına siyasi tecrübelerinin, yapıcı tavrının da çok önemli katkılar sunacağına inandığımızı ifade etmek istiyorum.

Yine, bu süreçte uzlaşma arayışlarına hep katkıda bulunmuş merhum Sırrı Süreyya Önder’e de bir kere daha Allah’tan rahmet diliyorum, mekânı cennet olsun.

Komisyonumuzun teşkili sürecindeki tüm bu çağrılara destek veren, bu sürece destek vererek tarihi birlikte omuzlama yolunda irade ortaya koyan tüm siyasi parti genel başkanlarına ve Komisyon üyelerine de ayrıca teşekkür ediyorum. Bizler de AK PARTİ Grubu olarak, 21 arkadaşımız olarak yetkin ve bu konuda da çok önemli katkılar sunacak değerli arkadaşlarımızla Komisyonumuza katkı sunacağımıza inanıyoruz.

Milletimizin huzur ve güvenliği için fedayican eden tüm şehitlerimizi rahmetle, gazilerimizi de şükranla anıyorum.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Ülkemizin huzur ve güvenliği için fedakârca çalışan tüm güvenlik güçlerimize, İstihbarat Teşkilatımıza ve tüm devlet görevlilerine de teşekkür ediyorum.

Sayın Başkanım, değerli milletvekilleri; bu Meclisin çatısı altında yürütülen her sağduyulu çaba milletimizin huzurunu, kardeşliğini ve birlik umudunu büyötmektedir, yükseltmektedir, yükseltecektir. Zira, bugün üzerinde çalıştığımız bu mesele sadece bir güvenlik meselesi değil aynı zamanda bu milletin kader ortaklığına dayanan bir gelecek inşasıdır. Ele aldığımız meselenin konuşmanın detaylarına geçmeden önemli sacayaklarını paylaşmak isterim. Öncelikle “Terörsüz Türkiye” bir millet projesidir, milletimizin besleyip büyüttüğü bir özlemdir, bu topraklarda yaşayan her bir ferdin talep ve beklentisidir. İkincisi, bu proje emperyalizmin oyunlarını boşa çıkaran bir adımdır, emperyal güçlerin bölgedeki çıkar hesaplarına karşı Türkiye’nin dik duruşunun bir tezahürüdür. Üçüncüsü bu hedefin gerçekleşmesinde devletin kararlılığı ve siyasetin sahiplenmesi çok önemli bir belirleyiciliktir. Siyaset kurumumuzun bu konuda pozitif tutum alması da bu süreçteki önemli kaldıraçtır. Dördüncüsü, bu sürecin Parlamentoda, yüce Meclis çatısı altında yürütölmesi de yine demokratik bir zemine kavuşturmuştur. Temsilin ve vekaletin olduğu yerde meşruiyette de vardır. Seçmenlerin kahir ekseriyetinin temsil edildiğı, demokratik temsil kabiliyeti çok yüksek bir Mecliste böyle bir heyetin süreci sahiplenmesi Türk siyasi tarihimiz ve devlet pratiğimize önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Beşincisi, bu süreç yarım asırlık bir acıyı sona erdirmeyi hedefleyen bir kardeşlik projesidir. Terörün aramıza koyduğu duvarları yıkmak, aynı bayrak altında yeniden kenetlenmek için, daha güçlü bir şekilde buluşmak için, kenetlenmek için tarihî bir fırsattır.

Farklı siyasi partilere ve dünya görüşlerine sahip olsak da bu Meclis çatısı altında ortak duygularla aynı amaç için bir aradayız. Bildiğiniz gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece bir yasama organı değildir, burası Millî Mücadele’nin kalbi, bağımsızlık yürüyüşünün karargâhı ve millet iradesinin tecelligâhıdır. Gazi Meclisimiz kurucu, kurtarıcı vasfıyla dünya Parlamentoları arasında müstesna bir yere sahiptir. Millî Mücadele’de Türk’üyle, Kürt’üyle, Arap’ıyla, Laz’ıyla, Çerkez’iyle milletimiz tek yürek olmuş, bu çatı altında omuz omuza vermiştir. O günlerde istiklal için atılan her adım farklı kimliklerin aynı idealde birleştiğı ortak bir iradenin tezahürüdür. Kurtuluş Savaşı farklı renklerden oluşan bir milletin aynı bayrak altında kenetlendiğı büyük bir kardeşlik destanıdır. Bu kardeşlik destanının en somut örneğı de cumhuriyetimizin banisi Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde Millî Mücadele’yi yürüten Birinci Meclistir. Bir yanda Doğubayazıt Mebusu Hacı Mehmet Efendi, diğer yanda Yozgat Mebusu Mehmet Hulusi Efendi, diğer yanda Tunceli Mebusu Dişap Ağa, diğer yanda Gaziantep Mebusu Hafız Mehmet Efendi, Hakkâri’den Seyyid Taha Efendi, Balıkesir’den Abdülgafur Efendi; şehirleri, kimlikleri farklıydı belki ama hedefleri birdi. Bu hedef, vatanın kurtarılması, kendilerinden sonra gelecek nesillere bağımsız, müreffeh ve güçlü

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

bir Türkiye bırakmak hedefiydi. Bugün, işte, bizi bir araya getiren bilinç de, ruh da, irade de aynı ruhtur. Terörsüz Türkiye hedefi dün Millî Mücadele'ye güç veren ideallerdir, millî birlik ve beraberlik seferberliğidir. Bu hedef, ülkemizin tamamını, 86 milyon Türkiye Cumhuriyeti vatandaşını yakından ve doğrudan ilgilendiren toplumsal barış ve bütünleşme perspektifidir. Bu hedef, herhangi bir partinin, kişinin ya da kurumun projesi değil bizatihi 86 milyon Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlarının, halkımızın ortak projesidir, ortak hedefidir. Bu hedef, çocuklarımızın yarınlarını, gençlerimizin umutlarını tüm prangalardan kurtarma gayesidir.

Cumhuriyetimizin 2'nci yüzyılında Türkiye Yüzyılı kapılarını işte bu kardeşliğin yüzyılı yaparak açma yönünde çok önemli bir adım olduğuna inanıyoruz. Bu yönüyle toplumsal mühendislik değil kardeşlik ahdimizi tazeleme girişimi olarak bu meseleye bakıyoruz. Bu Komisyon bin yıldır et ve tırnak misali birbirinden kopmamış Anadolu'nun kadim birlikteliğini perçinlemenin bir merhalesidir. Bu Komisyon önümüzdeki döneme damgasını vuracak bir iradenin tezahürüdür. Aynı masaya oturmak, konuşmak, ortak akılda buluşabilmek inanıyorum ki siyasetin de ötesinde bir gerçeklik arz etmektedir. O gerçeklik de müzakereci bir demokrasi anlayışı içerisinde konuşarak her sorunumuzu aşma iradesidir. Bu ülkede geçmişte kimi zaman dindarlar, kimi zaman Kürtler, kimi zaman Aleviler hep parantez içerisine alındı, öteki oldu, makbul olmayan vatandaş olarak sürekli bir dar kalıba sıkıştırıldı. Cumhurbaşkanımızın bu konuda "Baldıran zehri içmek gerekirse onu da içeriz." diyerek ortaya koyduğu çok önemli iradeyi milletimiz çok yakından bilmektedir. Bu konuda da her türlü iradeyi büyük bir kararlılıkla, cesaretle açma, gerekirse baldıran zehri içme ama milletimizin huzurunu koruma konusunda irademizi güçlü bir şekilde sürdüreceğiz.

Cumhurbaşkanımızın liderliğinde AK PARTİ hükûmetleri reform anlayışıyla, cesaretle, risk alarak milletin hayrına olan her şeyi inşa etmeyi siyasetinin merkezinde oluşturmuştur ve sessiz devrimleri gerçekleştirmiştir. Bugün bu adımlara önemli, tarihî bir adımı daha atma günüdür. Bugün Türkiye için, 86 milyonun kardeşliği için yeni bir sayfa, güçlü bir sayfa açacağız. Bir elli yıl daha artık aynı acıları yaşamamak adına, aynı sorunları yaşamamak adına, insanı yaşatmak üzerine, kardeşliğimizi büyütme üzerine bir vecibe olduğuna inanıyoruz çünkü biliyoruz ki insan yaratılmışların en şerefliisidir, eşrefimahlukattır. İnsana hizmet siyasetin en büyük gayesi ve devlet felsefemiz de her zaman söylediğimiz gibi "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın." anlayışıdır. İnsanımızın huzurundan, mutluluğundan, özgürlük ve güvenlik hakkından daha önemli bir şey yoktur. İnsanı yüceltmeden, insana adalet sağlamadan hiçbir sistemin, düzenin varlığını devam ettiremeyeceğine inanıyoruz. Bu yüzden, özgürlük ve güvenliği de her zaman birbirini tamamlayan unsurlar olarak ve haklar olarak hep gördük. Bu Komisyon bütün seslerin duyulması ve ülkemizde bütünlüğün tahkim edilmesi, kültürel zenginliğimizin artmasına vesile olacağına inandığımız bir komisyondur. Bu topraklarda bin yıldır aynı kibleye dönen, aynı

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

bayrak altında yaşayan, aynı rüyaları gören, aynı türkülerini söyleyen tüm kardeşlerimizin birliğini korumak, aramıza kin, nefret sokmak isteyen zihniyetlere karşı en büyük cevabımız olacaktır. Biz bu topraklarda sadece yaşamıyoruz, aynı zamanda birlikte inanıyoruz, birlikte hissediyoruz, birlikte üzülmüşüz, birlikte seviniyoruz çünkü biz duygudaşız, biz tarihdaşız, biz kaderdaşız, biz eşit ve ortak vatandaşız. Vatanın her köşesinde kardeşlik harçımız var, bu toprakları bin yılı aşkın süredir vatan kılan tüm unsurlar birdir, beraberdur, kardeşdir; Malazgirt bunun şahididir, Çanakkale bunun delilidir. Selahaddin Eyyubi'nin torunları ile Alparslan'ın torunları hiçbir zaman birbirine düşman olmamıştır ve düşman olamayacaktır, kimse düşman edemeyecektir. Biz Türk'ün, Kürt'ün, Arap'ın, Alevi'nin, Sünni'nin kardeşliğine kasteden her türlü girişimin, programın, projenin ve senaryonun da karşısındayız çünkü aynı ekmeği bölüşen, aynı acıya gözyaşı döken bir millet ve o milletin evlatlarıyız. Bu kardeşliğin kıymetini bilerek daha da güçlendirmek hepimiz boynunun borcu, siyasi parti görevlerimizin ötesinde bir milletin evladı olarak, böyle bir milletin evladı olarak üzerimizdeki en büyük misyondur, en büyük görevdir.

Değerli arkadaşlar, biz bu ülkede var olan her sorunu milletimizin ortak meselesi olarak gördük, görmeye devam ediyoruz. Cumhurbaşkanımızın da vurguladığı gibi Türk'ün, Kürt'ün, Alevi'nin, Sünni'nin bir sorunu kendi sorunu, kendi şahsi meselesi değildir, hepimizin meselesidir, Türkiye'nin meselesidir. 86 milyon vatandaşımızın hangisinin bir sorunu varsa bu sorunu kendi sorunumuz olarak gören bir anlayışa sahibiz. Bu konuda da yine çözümün adresinin Meclis olması çok değerlidir, bugün o yüzden buradayız ve çok anlamlı bir toplantıyı gerçekleştiriyoruz.

Değerli arkadaşlar, her büyük devlet gibi Türkiye de tarihin geçmiş dönemlerinde zorluklar yaşamış, kimi zaman acı tecrübelerle yüzleşmek zorunda kalmıştır ama güçlü milletler geçmişi inkâr etmek yerine ondan ders çıkararak ilerler ve aynı zamanda geçmişinin zindanında hapsolmadan geleceğe yürümeyi bilirler. Yirmi üç yıldır ortaya koyduğumuz reformlar aslında bir zihniyet devrimiydi yani ezberleri bozarak, prangaları kırarak, kronik sorunların üzerine giderek yola koyulduk. Demokratik değişime direnen vesayetçi, statükocu anlayışları elimizin tersiyle ittik, devrimci anlayışla sessiz devrimleri ortaya koyduk. Dışlamaya, yok saymaya, ayrımcılığa asla tahammül göstermeyeceğimizi hep baştan ilan ettik. Vatandaşların makbul olanları buraya, makbul olmayanları şuraya diye bir anlayışı, birinci sınıf vatandaş buraya, ikinci sınıf vatandaş buraya anlayışını reddettik ve bununla mücadelemizi de yine sürdüreceğiz. Diyarbakır Cezaevinden ret, inkâr, asimilasyon politikalarına, zorla yerlerinden etmeye varıncaya kadar geçmişin ağır miraslarıyla yüzleşmekten kaçınmadık, vesayetçi, statükocu anlayışlarla mücadele ettik, demokrasinin, özgürlüklerin, millet iradesinin güçlenmesi için gayret ettik. Özellikle yine Kürt vatandaşlarımızın temel hak ve özgürlükleri alanında demokratik hukuk devleti sınırları içerisinde çözüm bulmayı hedefleyen reformları hayata geçirdik, OHAL uygulamasına son verdik, Kürtçeye yönelik

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

yasal engelleri kaldırdık, TRT Kurdî'yi yayın hayatına başlattık, Kürtçe isimler üzerindeki yasakları kaldırdık, yerleşim birimlerinin isimlerinin iade edilmesini sağladık. Bu coğrafyada hep var olan ve var olacak bir dili “bilinmeyen dil” diye tanımlayan anlayışı reddettik, bu politikayı sona erdirdik ve bu anlayışla mücadele ettik, etmeye devam ediyoruz. Kürtçe dil merkezlerini, kültür merkezlerini açarak üniversitelerimizin bünyesinde Kürtçe, Zazaca, Arapça öğrenebilmelerinin yolunu açtık ve daha burada -vaktim de azaldığı için- sayamayacağım nice reformları, sessiz devrimleri bu coğrafyada doğan kişilere doğuştan getirdiği bir hak olduğu için, bir lütuf değil, doğuştan gelen bir hakkı teslim etme anlayışını siyasetimizin merkezi olarak görerek bunları verdik. Hepsini verdik mi, yapabildik mi? Elbette daha yapılacak, atılacak adımlar var, bunları da biliyoruz, bunları da gerçekleştireceğiz.

Bu meselenin diğer bir vechesi de vatan, bayrak ve istiklal uğruna toprağa düşen aziz şehitlerimizin, gazilerimizin ve onların kıymetli ailelerinin hatırasını aziz bilmek mukaddes bir vecibedir. Unutulmamalıdır ki bu topraklar her bir karışı şehit kanıyla yoğrulmuş mukaddes bir emanettir. Bugün bütün bu coğrafyada birlik ve beraberlik türküleri söylenecekse, kardeşlik destanı yazılacaksa bilinmelidir ki bu destan vatan uğruna toprağa düşen aziz şehitlerimizin mübarek kanlarıyla yazılmıştır. Aziz şehitlerimizin uğruna can verdiği bağımsızlık ve birlik ideali bugün “Terörsüz Türkiye” hedefimizin en sağlam dayanağıdır. Bizler şehitlerimizin emanetini yere düşürmemek, onların mirasına sahip çıkmakla mükellefiz. Terörün gölgesinin düştüğü ülkede ne gerçek özgürlükten ne de huzurlu bir gelecekte söz edilebilir. Artık anaların ağlamadığı, babaların evlatlarını toprağa vermediği, umutla ve güvenle yarına yürüyen bir Türkiye ideali hepimizin müşterek bir hedefi olmalıdır. Bundan dolayı geçmişin acılarından ders çıkarıp ortak geleceğimizi daha özgür, daha adil, daha huzurlu Türkiye olarak inşa etmek bizim asli sorumluluğumuzdur. Bu topraklarda hiçbir evladın canını yitirmediği, hiçbir annenin gözyaşı dökmediği bir Türkiye bizim hedefimizdir çünkü anne de bu toprakların annesidir çünkü evlat da bu toprakların evladıdır. Bu Komisyon milletimizin ve tüm bölgenin umudunu omuzlamaktadır. Bu sebeple, Komisyondaki her bir partinin bulunması gerçekten çok kıymetlidir. Böylece siyasi ve toplumsal mutabakatın tam manasıyla sağlanacağına inanıyoruz. Bu sorunun çözümünde sadece bir partinin değil, tüm Türkiye'nin ortak başarısının olacağına inanıyoruz. Ortak akılla, ortak geleceğe güçlü bir şekilde yürüyeceğimize inanıyoruz ve tüm bu sürecin popülist dar siyasi hesaplara kurban edilmemesini ve üslubun, usulün de esastan önce geldiğini bir kez daha hatırlatmak isterim.

Değerli arkadaşlar, bölgemizde yaşanan ateş çemberini, küresel çatışmaları çok yoğun bir şekilde yaşıyoruz. Böyle bir atmosferde Türkiye'nin kendi iç cephesini tahkim etmesi millî bir zorunluluktur. Bölgedeki istikrarsızlık hepimizi, bütün bir coğrafyayı tehdit etmektedir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın, buyurun.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

ABDÜLHAMİT GÜL (Gaziantep) – Türkiye'nin iç cephesi ne kadar güçlü olursa dışardaki fırtınalara karşı daha güçlü ve daha tesirli olur ve Türkiye'nin kendi iç huzurunu sağlaması aynı zamanda bölgedeki istikrarı da belirleyecek bir etkiye sahiptir. Bizden kardeş Türkmenlerin, Kürtlerin, Arapların, bu coğrafyada, bu bölgede binlerce yıl beraber olduğumuz halkların beklentileri vardır ve hepsi Türkiye'ye bakmaktadır. Bu misyonu da bizler yerine getireceğimize inanıyoruz.

Türkiye'nin demokrasi tarihinde yeni bir sayfa açılacağına inanıyorum. Demokrasimizin, ülkemizin kazanacağı bir sonuca ulaşacağız. Cumhur İttifakı olarak insanımızın güvenlik ve özgürlük hakkını asla pazarlık konusu yapmayız. Bu konuda Sayın Cumhurbaşkanımızın da net tavrı tüm milletimizce malumdur. Hak ve özgürlük bir pazarlık meselesi değildir. Devletin görevi vatandaşına insanca bir yaşam sunmaktır. Bizim yaptığımız dün olduğu gibi bugün de milletimizin hakemliği ve teminatıyla...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen.

ABDÜLHAMİT GÜL (Gaziantep) – ...hepimizin eşit ve birinci sınıf vatandaş olduğu anlayışıyla bu reformları yine sürdürmek ve gerçekleştirmektir. Şehirlerin huzuru, gençlerin geleceği, anaların tebessümü, çocukların umudu “Terörsüz Türkiye” hedefinin öznesidir.

Son olarak şunu ifade etmek isterim: Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın bu milletin değerlerine, bayrağına, istiklaline nasıl sahip çıktığını herkes çok iyi bilmektedir. AK PARTİ olarak, Cumhur İttifakı olarak bugüne kadar milletimizi hiçbir konuda yanıltmadık, verdiğimiz her sözü tuttuk ve her adımı milletimizin hayrına attık. Bugün de aynı kararlılıkla ifade ediyoruz: Bu ülkede vatan toprağını, İstiklal Marşı'mızı, bayrağımızı tartışmaya açtırmadık, açtırmayız. Teröre karşı nasıl dimdik durduysak, Türkiye'nin birlik ve bütünlüğünü nasıl koruduysak bundan sonra da aynı azimle, inançla bu mücadeleyi sürdüreceğiz. İnanıyorum ki bundan sonraki süreçte de Gazi Meclisimizde atılması gereken adımlar istiklal ve istikbalimizi güçlendirmeye...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

ABDÜLHAMİT GÜL (Gaziantep) – Son cümlem Başkanım.

...bekamızı, kardeşliğimizi pekiştirmeye yönelik önerilerimizi de çok değerli arkadaşlarımız, AK PARTİ heyetimiz ve buradaki tüm milletvekili arkadaşlarımla istifadesiyle ortaya koyacağız.

Son cümle olarak da gelecekte de hiçbir illegal yapının, hain senaryonun ortak değerlerimizi, cumhuriyetimizi, demokrasimizi, bayrağımızı, vatanımızın bütünlüğünü, milletimizin huzurunu hedef almasına asla ama asla izin vermeyeceğiz, geçit vermeyeceğiz.

Bu duygu ve düşüncelerle “Terörsüz Türkiye” hedefine katkıda bulunan tüm Komisyon üyelerini ve tüm siyasi partileri ve bu Komisyona Başkanlık yaparak siyasi tecrübesiyle yol gösterici, ufuk açıcı Başkanlığı için de Sayın Başkanımızı ve herkesi, tüm heyeti saygıyla selamlıyorum. Milletimiz için,

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Ülkemiz için, bölgemiz için hayırlara vesile olmasını diliyor, herkese saygılar sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum.

Şimdi Adalet ve Kalkınma Partisi Grubu adına ikinci söz Ankara Milletvekili Sayın Kürşad Zorlu'ya ait.

Sayın Zorlu, süreniz beş dakika.

Buyurun.

KÜRŞAD ZORLU (Ankara) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Çok Değerli Komisyonumuzu ve sizleri saygıyla selamlıyorum.

Bugün, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında “Terörsüz Türkiye” idealine hizmet edecek son derece anlamlı bir adım atılmış ve ilgili Komisyon resmen kurulmuştur. Bu, sadece bir siyasi karar değil, milletimizin yıllardır teröre karşı sergilediği ortak duruşun kurumsal bir temsili, millî hafızamızın ve kararlılığımızın bir tezahürüdür. Bu buluşma zeminini hep birlikte büyük Türkiye'yi nasıl inşa edebileceğimizi ortaya koyacağımız tarihî bir fırsat platformu olarak görmeliyiz.

Terörün bitirilmesi hedefiyle bu çatı altında bir araya gelmemize imkân sağlayan başta Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'a, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'ye, Meclis Başkanımız Sayın Numan Kurtulmuş'a ve katkılarından dolayı CHP Genel Başkanı Sayın Özgür Özel ve diğer siyasi partilere teşekkür ediyorum.

Bugün yapacağım bu kısa değerlendirmede Türk milletinin tarihten bugüne taşıdığı ve ortak geleceğimizi inşa etmek adına önemli gördüğüm bazı ilke ve hassasiyetlere değinmek istiyorum:

Milletimiz terörle mücadele konusunda siyasi görüşü, kimliği ya da yaşam tarzı ne olursa olsun ortak bir vicdanda ve ortak bir beklentide birleşmiştir. Vatandaşlarımızın temel talebi huzur ve güvenlik içinde yaşayabilmektir. Bu talep ve terörün bitirilmesi hususundaki ortak mutabakat, devletimizin terörle mücadelede kararlılıkla tavizsiz bir duruş sergilemesini zorunlu kılmaktadır. Geline aşamada hesap verme yükümlülüğünün tamamen ortadan kalkması da adalet unsurunu zedelemeye matuftur. Kalıcı toplumsal barış ancak devletin egemenliğinin ülkenin her noktasında 86 milyon her bir vatandaşımız açısından eksiksiz olarak sağlanmasıyla mümkün olabilir. Bu bağlamda, “Terörün her türlüsüne karşı sıfır tolerans” yaklaşımı artık sadece bir devlet politikası değil, aynı zamanda güçlü bir toplumsal mutabakat hâline gelmiştir. Toplumun her kesiminden teröre karşı yükselen bu haykırış, teröre karşı yürütülen mücadelenin arkasındaki en büyük güç konumundadır. Dolayısıyla bu mesele dar siyasi tartışmaların konusu yapılmamalı, iç siyasetin gündelik diliyle değil, millî birlik ve beka anlayışıyla ele alınmalıdır. Nitekim terörle mücadele sadece güvenlik politikalarının konusu değil, aynı zamanda bir adalet, bir vicdan, bir gelecek kuşaklara karşı sorumluluk meselesidir.

Bir diğer önemli nokta da silah bırakılması, bir örgütün meşrulaşma çabası olarak kabul edilemez, bilakis milletin birliğine kastetmiş bir yapının

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

teslimiyeti olarak görülmelidir. Devletimiz bunu bir pazarlık konusu yapmamıştır ve bundan sonra da yapmayacaktır. Sayın Cumhurbaşkanımızın en başından bu yana ortaya koyduğu bu kararlı irade milletimizin vicdanında da kabul görmüştür. Bu açıdan bakıldığında, silah bırakma kararını meşrulaştırma veya pazarlık aracı gibi sunma girişimlerine karşı hepimiz çok dikkatli olmalıyız zira eğer demokrasi temelli bir siyaseti ülke sathında baki kılmak istiyorsak herkesin şiddetle arasına kesin çizgiler çekmesi gerektiği çok açıktır. Aynı kararlılığı sadece ülke içinde değil, sınır ötesinde de göstermeye devam etmek durumundayız. Komşu ülkelerde barınan ya da destek bulan terör yapılarının Türkiye'ye tehdit oluşturmalarına da izin verilemez. Bu noktada yürütülen caydırıcı politikalar hem millî güvenliğimizin hem de bölge istikrarının vazgeçilmez bir parçasıdır. Sayın Başkanımız Numan Kurtulmuş da az önce dile getirdi, Cumhurbaşkanımız da her seferinde dile getiriyor; "Terörsüz Türkiye" aynı zamanda çünkü terörsüz bölge demektir.

Bununla birlikte, Komisyonun bu sınırlanmış bağlamını aşarak birtakım anayasal değişiklikleri gündeme taşımak ve bunlar üzerinden toplumsal desteğimizi sarsmaya yönelik girişimler de millî sorumluluğumuza aykırılık teşkil edecektir. Nitekim Anayasa'mızın ilk 4 maddesi dâhil olmak üzere milletimizin birleştirici unsurlarını ihtiva eden hükümlerin yine bizzat milletimizin vicdani tarafından desteklenmekte olduğunu, denetlenmekte olduğunu özellikle vurgulamak isterim.

Tüm yaşamında samimiyetle hissetmiş birisi olarak söylemek isterim ki Kürtler, bu ülkenin asli unsurudur, kardeşimizdir ve millî birliğimizin vazgeçilmez bir parçasıdır. O hâlde bizler için bugün önemli olan, bu milletin tüm fertlerinin huzur içinde yaşayacağı hak ve fırsatlara sahip olarak geleceğe birlikte yürümesini başarmaktır. Buradan hareketle, ilk toplantının da odaklandığı temel unsurlar olarak Komisyonun adı, işleyiş biçimi ve hareket tarzı tüm bu hassasiyetleri gözetten bir muhtevada uyumlaştırılmalıdır.

Ve elbette bu mücadelede canını hiçe sayan kahramanlarımızı da anmadan geçemeyiz; aziz şehitlerimize ve terör saldırılarında hayatını kaybeden tüm vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet diliyorum, gazilerimize minnet ve şükranlarımızı sunuyorum. Bu devletin ve milletin onların hatırasına sahip çıkmak, ailelerinin onurunu korumak ve yaşadıkları mağduriyetleri gidermek yönünde ahlaki, vicdani ve tarihsel bir sorumluluğu vardır. Cumhurbaşkanımızın da sıkça ifade ettiği gibi şehitlerimiz, gazilerimiz başımızın tacıdır ve öyle kalacaktır.

Son olarak, bugün kurulan Komisyon aynı zamanda çocuklarımıza terörden arınmış, barış ve güven içinde bir Türkiye bırakmanın da zeminini oluşturacaktır. Unutulmamalıdır ki Türk milleti sevgi, kardeşlik ve dayanışma hafızasından aldığı güçle önüne çıkan ve çıkacak tüm sorunları aşmaya muktedirdir.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum Sayın Zorlu.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Sayın milletvekilleri, siyasi parti grupları adına yapılan konuşmalar tamamlanmıştır.

Şimdi oturuma beş dakika ara veriyorum, ondan sonra grubu olmayan siyasi parti temsilcilerinin konuşmalarına geçeceğiz.

Kapanma Saati: 14.11

#### ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati: 14.23

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Değerli milletvekili arkadaşlarım, ilk toplantımızın Üçüncü Oturumunu açıyoruz.

Şimdi söz sırası grubu olmayan siyasi partilerimizin temsilcilerinde.

İlk söz, Hür Dava Partisi adına İstanbul Milletvekili, Genel Başkan Sayın Zekeriya Yapıcıoğlu'na aittir.

Buyurun.

Süreniz on dakika Sayın Yapıcıoğlu.

ZEKERİYA YAPICIOĞLU (İstanbul) – Bismillahirrahmanirrahim.

Sayın Başkan, değerli üyeler ve kıymetli basın mensupları; sizleri hürmet ve muhabbetle selamlıyorum.

Bu Komisyonunda 7 farklı coğrafi bölgemizden, 25 ilden seçilmiş 45 vekil arkadaşımız görev almıştır; 11 farklı siyasi partinin, eğer Yeni Yol Grubunun bileşenleri olan Saadet, Gelecek ve DEVA partilerini ayrı ayrı hesaba katarsak 13 parti Komisyona üye gönderdi. Komisyonun bu şekilde kapsamlı ve kuşatıcı bir yapı olarak kurulması değerlidir. Dileğimiz, bu renkliliğin gereksiz tartışmalarla işi zorlaştırıcı değil, tam aksine hepimizin sorunu olan bu meseleye birlikte çözüm bulma iradesini güçlendirmesidir.

Bu mesele partilerüstü bir meseledir, başka meselelerle bağlayıp süreci tıkamak veya akamete uğratmak ağır bir vebaldir. Mesele büyüktür, derindir, çok boyutludur ama çözümü mümkündür; aynı zamanda, ertelenmemesi gereken acil bir zorunluluktur. Çözüm için ise iki şey gerekir; sağlam bir irade ve samimi bir çaba. Kürt'ü Türk'e, Türk'ü Kürt'e yahut Arap'a düşman etmeye çalışanlar, sıfatı, ismi, kavmî ne olursa olsun araya düşmanlık ve fitne tohumu ekmeye çalışanlar Türk'e de Kürt'e de Arap'a da düşmanlık yapıyor, kötülük ediyor.

Her ne şekilde olursa olsun kan akmasının durması, huzurun avdet etmesi değerlidir. Çatışmalı süreçte toplumun her kesimi payına düşen zararı yaşadı yani herkes bundan zarar gördü. Bugün çözümün nasıl olacağı veya ne olduğu konusundaki fikirler farklı olsa da en azından bir meselemiz olduğu ve bu konuda Meclisin devreye girmesi gerektiği hususunda ortaklaşmış olmamız da değerlidir; bunun kıymetini bilelim. Bu nedenle, şahsım ve partim adına

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

söylüyorum, şiddeti ve çatışmayı sona erdirmeye amacıyla atılan her samimi adımı değerli bulur ve destekleriz. Bu Komisyonun kurulmuş olması da önemlidir ve şiddetin tamamen devre dışı kalması konusunda ciddi bir işlev görme şansı vardır. 28'inci Dönem Parlamentosunun temsil kabiliyeti ve bu Komisyonda bir iki istisna dışında Parlamentosunda temsil edilen bütün partilerin görev almış olması bu şansı büyütmemektedir. Elbette sorunlarımız çoktur ve çeşitlidir; Sayın Başkanın da konuşmasında belirttiği gibi bu Komisyon bütün sorunlarımızı çözmek için kurulmadı fakat mevcut sorunlarla ilgili bazı talep ve temennilerin, öneri ve şikâyetlerin dile getirileceği de beklenmektedir. Elbette her sorunumuzu konuşabiliriz ancak konuların iç içe geçmesi zaten karmaşık ve çok boyutlu olan meseleyi çözmeyi daha da zorlaştıracaktır. “Ya bütün sorunlarımızı toptan çözeceğiz ya da hiçbirini.” demek sorunlu bir yaklaşım olur; sorunları iyi analiz edip parçalar hâlinde çözmek için çabalamak aklın gereğidir. Sorunlarımızı konuşabiliriz ancak birinin çözümünü diğerinin ön şartı olarak görmeyelim, her bir sorunun çözümü inşallah diğerlerinin çözümünü de kolaylaştıracaktır.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Kürt meselesine bir çözüm bulmak gerekliliği konusunda tereddüt yoktur. “Birlik olma” “kardeş olma” “iç cepheyi tahkim etme” veya benzeri ifadelerle mecburiyetler ifade edilmektedir; aslında, hepsi aynı şeydir. Meselemizi sulh yoluyla adalet temelinde halletmek mecburiyetindeyiz zira meselenin çözümsüz kalmasının sonucu emperyalist müdahalelere açık hâle gelmiş huzursuz bir coğrafya, heba olan nesiller ve ekonomik çöküntüdür. Silahın devrinin bittiği, çatışmalı süreçten herkesin zarar gördüğü ve sorunlarımızın siyaset kurumu tarafından tartışılarak diyalogla çözülmesi gerektiği konusunda fikir birliği sorunun çözümü konusunda büyük bir fırsatı önümüze koymuştur; bu fırsat heba edilmemelidir. Daha önce de meseleye çözüm bulmak adına bazı girişimler oldu ama maalesef istenen çözüme ulaşmak mümkün olmadı, çözüm geciktikçe sorun dallanıp budaklandı. Önceki süreçlerde yapılan yanlışlardan dersler çıkarıldığını temenni ediyoruz, bu konuda hatalardan ders çıkarıldığı yönünde açıklamaların olması sevindiricidir ancak çok dikkatli olmakta fayda vardır. Önceki süreçte akamete uğratan nedenler çoktur: en başta geleni de şiddet sorunuyla Kürt kardeşlerimizin hak taleplerinin birbirine karıştırılması ve birinin diğeri için şart olarak ileri sürülmesiydi. İki meseleyi karıştırmak yeniden başarısızlık ve hayal kırıklığı getirir; bu topluma, milletimize bunu yapmaya hakkımız yoktur.

Silahların şartsız bırakıldığının açıklanmış olmasını önemsiyor ve fiilen gerçekleşmesini diliyoruz. Bunun yanında, temel haklar ve hürriyetlerle ilgili atılması gereken adımların da herhangi bir şarta bağlanmaması gerekir; bir şey hak ise şartsız verilir, adaletin gereği budur. Sulh ve kardeşliğin zemini de böyle sağlanır ve bu şekilde sağlamlaşır. İktidar partisi grubu adına ilk sözü alan Sayın Abdulhamit Gül'ün vatandaşların temel haklarının asla pazarlık konusu yapılmayacağına dair sözlerini bu anlamda memnuniyetle karşıladığımızı da ifade etmek isterim.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Ayrıca, bin yıllık kardeşliğimizi zedeleyen hataların kabul edilmesi ve tekrarlanmaması önemlidir; bu, hataların kabul edilmesi ve tekrarlanmayacağını umudunu da güçlendirmektedir. Bin yıllık kardeşliğin zemini sağlamdır. Herkes bin yıllık kardeşlikten bahsediyor fakat bizi kardeş kılan ortak inancımız olduğu konusunda yeterince bu hususun dile getirilmediğini üzülerken gözlemliyoruz. Ortak kaderi paylaşmamız, ortak vatanda birlikte yaşamamız bu kardeşlik zemininde mümkün olmuştur.

Komisyonun çalışma usulleri de elbette önemlidir. Öncelikle sağlam bir usul belirlenmelidir; usul esasa takaddüm eder ancak işin esasını da usule kurban etmemek gerekir. Önemli olan, bu Komisyonun en yakıcı, en ciddi sorunlarımızdan birini çözme yolundaki samimi çabalara olabildiğince ciddi katkı sunmak ve tarihsel sorumluluğumuzu yerine getirmektir.

Gelecek nesillerimize huzur içinde birlikte yaşayacakları bir vatan ve bu ortak vatan üzerinde kardeşçe yaşayacakları bir zemin bırakmak; bu yönde bu Komisyonun çalışmalarının başarıya ulaşmasını Rabb'imden niyaz ediyorum. Burada yapıcı bir üslupla çözüme ve bu sorunun halline katkı sunmak amacıyla gelen bütün üyelere tekrar hürmet ve muhabbetlerimi sunuyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum. Rabb'imizden bu yöndeki çalışmalarımızı başarıya ulaştırmasını diliyor, hazırunu selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum Sayın Yapıcıoğlu.

İkinci söz sırası Yeniden Refah Partisi adına İstanbul Milletvekili Sayın Doğan Bekin'e aittir.

Buyurun Sayın Bekin.

Süreniz on dakika.

DOĞAN BEKİN (İstanbul) – Çok teşekkürler Değerli Başkanımız.

Çok kıymetli Komisyon üyeleri, değerli basın mensupları; bugün oluşturulan Komisyon tarihî bir sürecin başında yer almaktadır. Temenni ediyoruz ki bu Komisyon başarılı bir şekilde görevini ifa ederek bir an önce milletin iradesinin tezahürü olan Türkiye Büyük Millet Meclisinde gerekli düzenlemeler yapılarak bir an önce Türkiye'de barış ve kardeşliğin yeniden tesis edilmesi için önemli adımlar atılacaktır.

Çok Değerli Başkan, “Terörsüz Türkiye” bağlamında oluşturulan Komisyonun aziz milletimizin arzu ve beklentileri doğrultusunda önemli katkılar sağlayacağını temenni ediyoruz. Orta Doğu'nun Oded Yinon Planı çerçevesinde yeniden dizayn edilmeye çalışıldığı bir dönemde böl ve yönet anlayışıyla bizlere 2'nci Sevr'i dayatmaya çalışan küresel güç odaklarının yüzyıllardan beri bir arada yaşayan farklı etnisite ve sekteryan yapıları sahip insanlarımızı ayrıştırarak amaçlarına ulaşmak konusunda büyük gayret gösterdiklerini hepimiz son günlerde müşahade ediyoruz. Bu bağlamda bölgemizde yer alan ülkelerin ABD ve İsrail çıkarlarına hizmet edecek şekilde yeniden dizayn edilmelerine özel önem verilmektedir. Buna en bariz örnek İsrail'le bazı ülkelerin zoraki olarak imzaladıkları İbrahim Anlaşmalarını gösterebiliriz. Özellikle, Türkiye

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

başta olmak üzere bölge ülkelerini zayıflatabilmek adına başta terör ve benzeri unsurların ön plana çıkarılması ve tüm hesapların buna göre düzenlenmeye çalışılması üzerinde durulması gereken önemli konuların başında gelmektedir. ABD ve siyonist İsrail'in Orta Doğu'da çıkarlarına ters düşen yönetimleri zayıflatabilmek adına yönetim karşıtı hareketleri desteklemesi bir bakıma ABD'nin desteğiyle terör unsurlarının gerek ekonomi gerekse askerî açıdan sürekli tahkim edilmeleri Türkiye'nin güvenliğini örselemeye yönelik sinsi hamlelerdir.

Hatırlanacağı üzere, geçmişte ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı John Poindexter'in yaptığı bir açıklamada Nikaragua'da Solcu Sandinista Hükûmetine karşı savaşan Nikaragua Kontra hareketine destek verdiklerini açıkça ifade etmişti; ABD'nin geçmişte terörü kurumsallaştırdığının resmî tescili niteliğindedir bu hareket. Benzer şekilde geçmişte Angola'da hükûmete karşı mücadele veren UNITA'ya dolaylı destek vermesi ABD'nin uluslararası terörizmle organik bağlılığını açıkça ortaya koyan önemli gelişmelerdir. İşte, bu noktada "Terörsüz Türkiye" anlayışının uzlaşmacı ve kucaklayıcı bir yaklaşımla amacına ulaşabilmesi için mutlak suretle milletimizin egemenliğinin yansıması olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin temsilcilerinin güçlü bir irade ortaya koyarak bu sorunu ülkemizin gündeminden çıkarmalarını temenni ediyoruz.

Hatırlanacağı üzere, eski ABD Başkanı Bill Clinton bir ara İrlanda Kurtuluş Örgütü'nün siyasi kanadını temsil eden Sinn Fein Lideri Adams'ı ABD'ye davet eder, kendisine karşı oluşan tepkilere cevap olarak Bill Clinton şu ifadeyi kullanmıştı: "Onu ABD'ye resmî olarak davet etmemin 37 milyon sebebi var." Bu 37 milyon sebepten şunu kastediyordu: 37 milyon İrlandalı ABD'de yaşıyor ve kendisi de İrlanda asıllı olduğu için buradaki, İrlanda'daki terörün önlenmesine yönelik adımlar atmıştır. O nedenle, burada da Türkiye'de elli yıla yakındır büyük acı içerisinde olan bölge insanlarımızın bir an önce bu terör belasından kurtulabilmesi için artık Türkiye'de somut adımların atılması kaçınılmazdır çünkü Türkiye'nin etrafı ateş çemberine dönüştürülmüş vaziyettedir. Adalar denizinde Yunanistan'ın 6 mili 12 mile çıkarma çabaları, Doğu Akdeniz'de Sevilla Haritası'nı dayatmaya çalışmaları ve Avrupa Birliği'nin yeni bir harita oluşturarak Sevilla Haritası'ndaki benzer maddeleri ortaya koyması. Ayrıca, Türkiye'yi de yakından ilgilendiren Suriye'nin kuzeyinde de ne yazık ki herkesin bildiğinin aksine -kırk beş yıldır ben dış politika analizleri yapıyorum, dış politika uzmanıyım- asıl burada İsrail ile Amerika Birleşik Devletleri'nin kurmak istedikleri şey eski Asuristan'ı diriltmektir ve Musul'a kadar olan bölgede şu anda Asuristan'ı kurabilmek amacıyla çalışmalar yürütmektedirler ve bu bölgeye de "Grojda" adını veriyorlar. Bütün bunları, bu hesapları bertaraf edebilmek adına bu Komisyonun burada yapacağı çalışmaların sadece Türkiye sınırlarıyla sınırlı kalmaması gerektiğini ifade ediyor ve diğer bölge ülkelerinin güvenliğinin de Türkiye'nin güvenliği olduğunu burada vurgulamada fayda görüyoruz. Bu nedenle, sadece çözüm yetmeyecek çünkü Amerika Birleşik Devletleri ve siyonist İsrail -bugün A terör örgütü biter-

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

yarın başka adlar altında başka terör örgütlerini ihya etmeye kalkacaklardır. Buna karşı da uyanık olmamızda fayda var ve buna karşı da nasıl adımlar atmamız gerektiğini de burada detaylarıyla tartışıp hiçbir parti farkı gözetmeksizin çözümleri ortaya koymamız gerekiyor.

Burada size somut bir örnek vermek istiyorum: Mark Sykes -birinci Sevr'i bize dayatan- sadece güneydoğumuza 15 kere ziyarette bulunuyor ve kendi eliyle yazdığı kitap bu ve burada bütün Kürt kardeşlerimizin yaşadığı bölgeleri, tek tek hangi aşirete mensup olduklarını 15 haritayla ortaya koymuş kendileri ve bunları orijinalleriyle kitaplaştırmıştır. Burada şu anda Batı'nın ve küresel güçlerin bizlere dayatmaya çalıştıkları da bunun benzeri şekilde ikinci Sevr'i dayatma operasyonudur. Bunu bertaraf edebilmek yüce Meclisimizin görevidir çünkü milletin iradesinin tecelli ettiği yerdir burası. Eğer bunu dar kalıplarla ve belli parti politikalarına endekslemeye çalışırsak bunu akamete uğratmamız kaçınılmaz olacaktır. Bir araya gelen bütün siyasi parti temsilcilerinin bunları bertaraf edebilmek için el birliğiyle Türkiye'nin bekası için ortak, somut ve kalıcı kararları ortaya koymaları kaçınılmazdır. Bununla ilgili olarak Kıymetli Meclis Başkanımızın bu konuda gösterdiği iradeyi inşallah sonuna kadar somutlaştırarak Türkiye'nin artık düzlüğe çıkması ve ayağındaki bu prangalardan kurtulması sağlanacaktır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

DOĞAN BEKİN (İstanbul) – Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Çok teşekkürler efendim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ederim Sayın Bekin.

Üçüncü söz, Türkiye İşçi Partisi adına İstanbul Milletvekili Ahmet Şık'a aittir.

Buyurun Sayın Şık.

AHMET ŞIK (İstanbul) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Herkese merhaba.

Türkiye'nin içinde bulunduğu bu hassas dönemde Anayasa Mahkemesinin defalarca kez vermiş olduğu kararlara rağmen Anayasa'ya aykırı biçimde Silivri'de tutsak bulunan Hatay Milletvekilimiz Şerafettin Can Atalay'ı selamlayarak başlamak istiyorum. Böylesi önemli bir süreçte demokrasi, barış ve eşit yurttaşlık üzerine son derece yetkin bir hukukçu olan Can'ın Silivri'de diğer bir dizi siyasi tutsakla hâlâ rehin tutuluyor olması bu Meclisin utanç vesikalarından biridir, bunun altını özellikle çizmek istiyorum. Kendisi aramızda olsaydı bugün bu sırada benim yerime o oturacaktı ancak biz Parti Meclisimizin aldığı kararla kendisini partimiz bünyesinde oluşturduğumuz bir iç komisyon heyetinin başkanı olarak görevlendirdik ve onun da katılımıyla hazırladığımız değerlendirmeleri buradan paylaşacağız.

Komisyonun esasına dair görüş ve değerlendirmelerimizi ilerleyen toplantılarda detaylı biçimde ortaya koyacağız. Takdir edersiniz ki bugüne dek

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

yürütülen süreç bütünüyle bir arka kapı diplomasisi olarak tarif edilebilir. Arka kapılarda konuşulanların ve paylaşılanların ne olduğunu bilmediğimiz için de bu koşullarda detaylı bir değerlendirme ortaya koymamız beklenemez. Bununla birlikte, girizgâh mahiyetinde, her ne kadar iktidar cephesi bu kavramın kullanılmasından imtina etse de Kürt sorununa dair perspektifimizi ortaya koymaya çalışacağım.

1'inci Türkiye İşçi Partisinin 1970 yılında düzenlediği 4'ncü kongresinin kararları arasında şu ifadeler yer almaktadır: "Türkiye'nin doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu, Kürt halkının anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolundaki mücadelesinin bütün antidemokratik, faşist, baskıcı, şoven, milliyetçi akımların amansız düşmanı olan partimiz tarafından desteklenmesinin olağan ve zorunlu bir görev olduğunu, partinin Kürt sorununa işçi sınıfının sosyalist devrim mücadelesinin gerekleri açısından baktığını kabul ve ilan eder." Bu ifadeler Türkiye tarihinde bir ilktir, Kürt sorunu resmen bir parti kongresinde ilk kez 1'inci TİP tarafından tanınmış ve ne yazık ki bu karar nedeniyle parti kapatmaya maruz kalmış, yöneticileri tutuklanmış ve ağır bedeller ödemiştir. Biz Kürt sorununu Osmanlı dönemindeki Kürt ayaklanmalarından bugüne ulusal mücadelelerinin tarihselliği içinde ele alıyor ve sermaye egemenliğinin bir sonucu ve sınıf mücadelesinin bir başlığı olarak görüyoruz. Yoksul Kürt emekçileri Türkiye işçi sınıfının önemli bir unsurudur, Türk ve Kürt emekçi halklarının tarihsel çıkarı hiç şüphesiz ki ortaktır. Bizim için Kürt halkının haklı taleplerinin savunulması ve desteklenmesi ülkemizdeki bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesinin önemli bir başlığıdır. İnkâr politikalarıyla başlayıp bugüne kadar geline süreçte Kürt sorunu şiddet, ölümler, faili meçhuller, kayıplar, antidemokratik faşizan uygulamalar, seçme seçilme hakkının gasbedilmesi gibi bir dizi farklı biçimde kendini göstermiştir. Bu biçimlerin her biri toplumumuzda telafisi zor, derin yaralar açmış, çoğunlukla acılar yoksul evlerin payına düşmüştür. Bir yandan Taybet analar, sırtında tek bir kazağı ve ayağında terlikleriyle 12 yaşındaki Uğur Kaymazlar yitip gitmiş, diğer yandan hep yoksul evlere şehit haberleri gelmiştir. Bugünün Türkiye'sinin en büyük utançlarından biri olarak değerlendirilebilecek siyasi tutsaklar ve kayyım siyaseti büyük ölçüde Kürtler ve sosyalistlere karşı başlatılmış ancak yerleşik hâle getirilmiş uygulamalardır. Bugün CHP'li bazı belediyelere de kayyım atandığını, belediye başkanlarının iddianameleri bile hazırlanmadan tutuklandıklarını görmekteyiz. Barışın tesis edilmesinde en başta şiddetin durmasına ve silahların susmasına ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu bağlamda silahları bırakma çağrısı, PKK'nin fesih kararı ve geçtiğimiz günlerde gerçekleşen silah yakma töreni çok hayati adımlardır. Bu adımların atılmasından umutlanmaktayız. Ancak çok boyutlu sorunlar yumağının ortasındaiken barışın yalnızca silahların bırakılmasıyla tamamlanacak pasif bir hâl değil, demokrasi ve eşit yurttaşlık temelinde kurulacak aktif bir çözüm olduğuna inanıyoruz. Önümüzdeki dönemde atılması gereken adımlar da bu yaklaşıma dayanmalıdır.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Van'a kayyım atama girişiminde de dile getirdiğimiz gibi, Van'a kayyım atanırken İzmir'de demokratik yaşam olmaz; Esenyurt'a kayyım atanırken ya da Selahattin Demirtaş, Figen Yüksekdağ, Can Atalay, Ekrem İmamoğlu haksız yere içeride tutulurken de demokratik bir çözümden söz edemeyiz. Bu doğrultuda Kürt halkının özgün ve özgül konumunu gören ama geniş anlamda bir demokratikleşme sorununun altını çizmek zorundayız.

Dolayısıyla toplumsal barış ve demokrasi için Türkiye'de eşit bir yurttaşlık atmosferinin tesisine dönük atılması gereken acil adımları şöyle görüyoruz:

Türkiye'nin adalet, özgürlük, demokrasi ve eşit yurttaşlık ihtiyacı istisnasız herkes için bir haktır ve uygulanması zorunluluktur.

Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları istisnasız uygulanmalı ve Komisyon bu yönde ortak yazılı bir irade beyanı sergilemelidir.

Başta tamamen keyfî uygulanan Terörle Mücadele Kanunu kaldırılmalı, temel hak ve özgürlükleri sınırlayan ve kriminalize eden, düşünce ve ifade özgürlüğü ile toplantı ve gösteri yürüyüşlerini engelleyen TCK'nin ilgili hükümleri ve 2911 sayılı Kanun evrensel hukuk normlarına uygun hâle getirilmelidir.

Siyasi ve adli suçlarda infaz eşitliğinin sağlanması yönünde yasal değişiklik yapılmalı, bunun ötesinde siyasi suç mefhumu bütünüyle bertaraf edilmeli, devlet aygıtı bütünüyle siyasi suç kovuşturmayla yönelik bir araç olmaktan çıkarılmalıdır.

Üniversite öğrencilerine okul ve yurtlarda disiplin soruşturmalarının kapsamının daraltılmasına dönük yasal değişiklikler yapılmalıdır.

Tutuklama şartlarındaki cezaların alt sınırı artırılarak pratikte de istisnailiği yasal güvenceye kavuşmalıdır.

Hasta tutsakların tahliye süreçlerinin hızlandırılmasına dönük yasal değişiklik yapılmalıdır.

Başta barış akademisyenleri olmak üzere hukuksuz, kanuni dayanağı olmayan KHK'lerle işsiz bırakılanların görevlerine iadeleriyle geriye dönük haklarının tazmini sağlanmalıdır.

Kayyımlar derhâl kaldırılmalı ve seçilmişler görevlerine iade edilmelidir.

Ana dilinin eğitim dâhil her alanda kullanılması için imkânlar geliştirilmelidir.

Suç işleyen kamu görevlilerinin yargılanmalarının önündeki yasal engeller kaldırılmalıdır.

Komşu ülke ve halklarla barışçıl bir dış politikada, savaşırsız bir bölge ve dünya anlayışında buluşulmalıdır.

Ayrıca Türkiye'de Kürtlerin bir sorunu olmadığı algısı yıkılmak ve toplumsal barış sağlanmak isteniyor ise adalet, hakikat ve hafıza komisyonları kurulmalı ve bunlar işletilmelidir. Toplumsal bir barış ancak böyle sağlanabilir.

Bunlarla birlikte ilk elden Komisyon çalışmalarının son derece şeffaf yürütülmesinin bir zorunluluk olduğunu söylemek zorundayız. Kürt sorununun

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

çözümü açısından bugüne dek edindiğimiz tecrübeler gerçek, kalıcı ve adil bir barışın ancak sürecin toplumsallaşmasıyla mümkün olabileceğini bize öğretti. Sürecin toplumsallaşması açısından, bu Komisyonun varlığını elbette önemsiyoruz. Farklı siyasi partilerin görüş, öneri ve değerlendirmelerini, tüm toplumun görebileceği biçimde açık, net ifade edecek olması bile başlı başına önemlidir.

Komisyon, toplumda oluşan kaygıları gideren, şüpheleri ortadan kaldıran ve somut adımların atılmasına vesile olacak bir çalışma sergilemek durumundadır. Biz bunu yapmaya, silah bırakma sürecinin sona ermesine dair düzenlemeleri merkeze alan ve gerçek bir barışın sağlanması için en önemli unsur olan demokratikleşmeye dönük adımların atılacağı bir Komisyon çalışması için tutum alacağız.

Komisyonun adı meselesinin kısır tartışmalara sebebiyet vermemesi gerekir. Bu bağlamda, Komisyonun amacı ve işlevi daha büyük bir önem ve anlam taşımaktadır. Siyasi tutsakların durumunun demokratikleşme adımlarıyla çözülmesi, kayyum siyasetinin ortadan kaldırılması ve silah bırakmanın tüm aşamalarıyla sağlanması bizim için Komisyonun amacını ve işlevini ortaya koyacak önemli başlıklardır. Komisyon bu başlıkları ana amacı olarak belirlemelidir. Aksi takdirde, Komisyon sadece silah bırakmanın usul ve esaslarına dair Komisyon işlevi görür ki bu da gerçek, adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasını sekteye uğratar çünkü yalnızca silah bırakmayla sınırlanmış bir süreç ancak ateşkes anlamı taşıyacaktır. Oysa biz kayıtsız şartsız barışın peşindeyiz.

Bu tip süreçlerde ateşkesin bir zorunluluk olduğu açıktır ancak ateşkesler kalıcı, gerçek ve adil bir barışla taçlanmadıkça uzun vadede anlamlı sonuçlara yol açmazlar. Demokratik siyaset zemininin önünün açılması, bu ateşkesi barışla neticelendirecek düzenlemelerin yapılması için Komisyon ciddi bir görev ve sorumluluk üstlenmeli. Komisyonun adının da bu yüzden bu başlıkları içerecek ve Komisyonun ana amacının bu olduğunu gösterecek biçimde “Barış, Demokrasi ve Eşit Yurttaşlık Komisyonu” olmasını öneriyoruz.

Komisyonun esasen şeffaf ve katılımcı olması bizim en temel taleplerimizdir. Dolayısıyla, Komisyon istisnai durumlar dışında genel ilke olarak basına açık biçimde çalışmalarını sürdürmeli, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tüm çalışmalarında olduğu gibi tam tutanak altına alınmalı, farklı toplumsal kesimlerin temsilcilerinin davetli olarak katılımıyla mümkün olan en geniş kesimlerin görüşlerini ifade etmesi sağlanmalıdır.

Komisyonun oluşturulmasındaki temel maksadın bu sürecin toplumsal meşruiyetinin sağlanması olduğu açıktır. Bu nedenle, Komisyonun da üye tam sayısının üçte 2’si üzerinden karar alması toplumda oluşan haklı kaygı ve şüpheleri gidermenin en etkili yoludur. Barışın tüm toplumun temel bir ihtiyacı olduğunu gözetken ve bunu küçük siyasi hesaplara heba etmeyen bir anlayışın egemen olması için nitelikli çoğunluk bu oranda belirlenmelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

AHMET ŞIK (İstanbul) – Bitirmeye çalışıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun.

AHMET ŞIK (İstanbul) – Teşekkürler.

Komisyon üyelerinin konuşma süresinin siyasi parti grubu olanlar ve olmayanlar arasında eşitliğe aykırı biçimde belirlenmesi kabul edilemez. Böylesine önemli bir Komisyonda dahi bu denli küçük bir matematiğin işletiliyor olmasından derhâl geri dönmelidir. Hâlihazırda grubu bulunmayan siyasi partilerin tek vekilleriyle kullanabileceği sürenin üst sınırı bellidir, bu yüzden de süre sınırının eşit hâle getirilmesi gerekmektedir.

Komisyon gündeminin nasıl belirleneceği yine, önemli bir başlıktır. Gündem yalnızca Başkan tarafından belirlenmemeli, katılımcılığa ve çok sesliliğe uygun olarak gündem maddeleri yine, üye tam sayısının üçte 2 çoğunluğuyla belirlenmelidir.

Kendi adımıza sürecin ruhuna uygun bir hassasiyet ve özen içinde tutum alacağımızı buradan bir kez daha beyan ediyoruz. Buna uygun olarak karar vericiler de aynı tutumda olmalı, Komisyon işleyişini kendi yararlarına uyacak ve sadece kendi kontrollerinde ilerleyecek biçimde düzenlemeye çalışmamalıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

AHMET ŞIK (İstanbul) – Bu Komisyon sürece katkı koyabilecek hiçbir siyasi aktörü dışlamamalı, şeffaflığı ve katılımcılığı en yüksek dereceden gözetmeli, halkın, toplumun farklı kesimlerinin sesini duyurmasına olanak tanımalı ve demokratik talepleri asla pazarlık malzemesi etmemelidir.

Bir kez daha söylüyoruz: Barış bizim için ekmek gibi, su gibi bir ihtiyaç ve bunu küçük siyasi hesaplara heba edemeyiz.

Komisyon çalışmalarımız boyunca tüm adımlarımız barışın tesisi konusunda halkımızın istek ve beklentileriyle Türk ve Kürt emekçilerinin ortak çıkarları doğrultusunda eşit yurttaşlık temelli, demokratik bir barış siyaseti yönünde olacaktır.

Bu bağlamda, sadece Türkiye İşçi Partisinin değil, tüm siyasi partilerin gerçek ve kalıcı bir barışın inşasında ortak sorumluluk üstlenmesi gerektiğini hatırlatıyoruz.

Yolumuz açık, önümüz barış olsun.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum Sayın Şık.

Şimdi söz sırası, Emek Partisi adına İstanbul Milletvekili İskender Bayhan'a aittir.

Sayın Bayhan, buyurun.

Süreniz on dakika.

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) - Değerli basın emekçileri, Komisyon üyeleri, Sayın Başkan; ben de herkesi saygıyla selamlıyorum.

Tarihî bir sorun ve gündem temelinde bir aradayız. Tarihî adımların atıldığından söz ediyoruz. Diliyoruz ve istiyoruz ki Komisyon da tarihî adımlar

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

atmak üzere pratikte doğru bir tutum, doğru bir hat, barıştan, demokrasiden, kardeşlikten yana bir çizgide çalışmalarını sürdürür. Biz, işçi sınıfının ve emekçilerin partisiyiz. Dünyada olup biten her şeye işçi sınıfının ve emekçilerin çıkarlarıyla yaklaşıyoruz. Eğer büyük adımlar, büyük sözler, büyük laflar, onların çalışma ve yaşam koşulları, hayatı ve onların demokratik, siyasal hayata katılımı açısından ilerletici sonuçlar doğurmuyorsa, o adımlar, o politikalar, o düzenlemeler, o ülke için de o memleket için de hayırlı sonuçlar doğurmuyor demektir. Hep bu yaklaşımla hareket ederiz. Doğru ve yanlış, haklı ve haksız, her zaman birinci önceliğimiz işçilerin, emekçilerin çıkarları tarafından belirlenir. Bu Komisyonun çalışmalarına da bu yaklaşımla katılacağız ve onların çıkarlarına bir çalışmanın sürdürülebilmesi için onların sözcüsü olmaya, onların temsilcisi olmaya çalışacağız. Yıllardır bu ülkede silahların susması, operasyonların durması, askerî yöntemlerle Kürt sorununun çözölemeyeceğini; barışçıl, demokratik, siyasal çözümün esas olması gerektiğini söylöyoruz ve hepiniz biliyorsunuz, bunu söyleyenler yıllardır nasıl bir muameleyle karşı karşıya kalıyorlar ve siyasal iktidarlar, devlet örgötlönməsi, devlet tutumu bunu isteyenlere ne muameleler yaptı hepimiz biliyoruz ve bu sürecin hâlâ devam ettiğini bilerek bu tartışmaları yapıyoruz. Dolayısıyla bizlerin bu süre içerisinde Kürt sorununun askerî yöntemlerle değil demokratik barışçıl yöntemlerle çözölməsi için çalışan işçi sınıfının önderlerinin, emekçilerin, aydınların, bilim insanlarının, siyasetçilerin bu olgunlukla, bu gerçeklikle bugün bu tartışmanın yapılıyor olmasını önemsememesi gibi bir şey söz konusu olamaz. Onun için silahların susması, barışın tesisi, operasyonların durması en başta bu emeğin sahiplerinin eseridir diye düşünöyoruz. Kimse buradan hak etmediği payeler çıkarmaya kalkmasın.

Evet, Türk ulusu çoğunluk ulustur, Kürt ulusu azınlık ulustur ama bu ülkeyi cumhuriyetin kuruluşu için mücadelede her iki ulus da birlikte emperyalist işgalden kurtarmışlardır. O zaman ise Kürt ulusunun varlığını kabul ederek ve onun temel haklarının garanti altına alınmasına, en azından bu ufku esas alarak yürömek, yolumuza devam etmek durumundayız. Onun için bin yıllık tarih vurgularının sürekli ve yoğun tekrarlarına değil, barış, kardeşlik ve demokratik hakların yeniden inşasına ve yasal güvence altına alınmasına ihtiyaç vardır. Türk ulusunun varlığı kadar Kürt ulusunun varlığı da artık kayıtsız koşulsuz amasız kabul edilmelidir; eşit ve gönüllü birliğin sağlanması temel amaç olmalıdır. Komisyon, sınır ötesi operasyonların durması, kayyumlar, politik tutsakları kapsayan bir genel af, ana dilde eğitim gibi adımların atılmasını ilk elden gündemine alarak çalışmalarını sürdürmelidir. Bugün olan, silahların bırakılması ve PKK'nin kendini feshetmesi ama hâlâ operasyonların devam etmesi gerçeğidir. Barış için, kalıcı bir barış için bu Komisyonun ve Meclisin üstlenmesi gereken ilk sorumluluk operasyonların durması ve artık askerî yöntemlerle Kürt sorununun çözölemeyeceğinin bütün bir Parlamento tarafından kabul edilmesi ve bu Komisyon tarafından da bu çağrının yapılması acil bir adım olarak gerekliliktir. Bizim açımızdan bu adımların, bu acil adımların atılması

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Türk-Kürt bütün işçi ve emekçilerin çıkarına olan bir tutumdur ve Komisyon da bunu bilerek hareket etmelidir.

Erdoğan, Bahçeli, Cumhur İttifakı'nın sözcüleri "Kürt sorunu yoktur, terör sorunu vardır, iç cepheyi güçlendirmeliyiz." açıklamaları eşliğinde saray iktidarını güçlendirme hesaplarıyla Komisyona biçilen rol arasında doğrudan bağlar kuruyorlar. Türk-Kürt-Arap ittifakı, at binip coğrafyada kılıç sallamak, zaferlere koşmak propagandası ile Komisyona biçilen rol arasında direkt bağlar kuruyorlar. "Öcalan Meclise gelsin, konuşsun; umut hakkından yararlansın." ve benzeri açıklamalarla yüksek beklentiler yaratıp küçük de olsa somut adımlar atmamak açısından gerçekten çok başarılı bir tutum sergiliyorlar ve Komisyonun işlevi ile de bunun arasında doğrudan bağlar kuruyorlar.

Komisyon sermaye, saray iktidarı ve Cumhur İttifakı'nın kurduğu bu bağlardan ne kadar bağımsız ve ne kadar demokratik bir tutumla hareket etmeyi esas alırsa o kadar kalıcı olarak barışa ve demokratik haklar yolunda somut adımlar atmaya hizmet eder, bunu ancak o zaman sağlayabilir. Eğer bu bağlantılarla, bu bağılılıklarla Komisyonu çalıştırmak ve Komisyondan kalıcı barış için adımlar atmak gibi bir sonuç bekleniyorsa bu ne yazık ki ya iyi niyetli bir beklenti olur ya da saray iktidarının güçlendirilmesi için bir operasyondan öteye geçmeyecek bir yaklaşım olur. Ne kadar az hamaset yapılır, ne kadar çok pratik adımlar konuşulursa o kadar bu ülkenin işçilerine, emekçilerine hayırlı bir hizmette bulunmuş oluruz, o kadar somut ilerleme katetmiş oluruz.

Komisyonun işleyişine ilişkin önerilerimizi yazılı olarak da Meclis Başkanlığına ileteceğiz ama biz de daha önce de söylenen bazı temel hususları Komisyon açısından burada vurgulamak istiyoruz: Bizler grubu olmayan partiler olarak Komisyona katılımımız bile, biliyorsunuz arka kapı diplomasisi içerisinde muhalefet partilerinin baskısıyla, muhalefet partilerinin sözcülerinin baskısıyla - en azından biz öyle biliyoruz- gerçekleşebildi ama bundan sonra diliyoruz ki Komisyonun çalışmaları açısından zaten birer kişiyle temsil edilen grubu olmayan partilerin Komisyona katılımları, söz hakları da Komisyonun demokratik ve barışçıl adımlar atması açısından bir kriter olur, o açıdan bir gösterge olur, buna uygun hareket edilir.

Yine, biz de Komisyonun isminin olabildiğince "terör" "terörü bitirmek" "terör süreci" "terörün sonlanması" gibi kavramlarla değil doğrudan amaca hizmet eden o bin yıllık büyük sözlerle ifade edilen tarihsel birikime uygun şekillendirilmesini istiyoruz. Aksi takdirde o sözler havada kalan sözler olacaktır; onun için de "Barış, Demokrasi ve Eşit Haklar Komisyonu" olması, adının böyle belirlenmesi, bu ekseninde belirlenmesi bizim açımızdan da kıymetlidir, değerlidir.

Yine, Komisyonun nitelikli çoğunlukla karar vermesi, Komisyonda tartışmalarda, önerilerde, itirazlarda bulunabilme konusunda bütün milletvekillerinin eşit olması, eşit hakka sahip olması, eşit söz hakkına sahip olması önemli gelişmelerdir.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Bir diğer önemli konu, Komisyonun öneminden hareketle Komisyon çalışma ve tartışmalarının aleni olması elzemdir. Komisyon toplantı tutanak ve raporlarının herkesin erişebileceği şekilde TBMM sitesinde yayınlanmasının yanında basına açık bir şekilde kayda alınması gerekmektedir. Sürece ilişkin kaygı duyan vatandaşların da kaygılarını gidermeye hizmet edecek ve vatandaşın denetimine açık hâle getirecek bir yaklaşım esas alınmalıdır. Bununla birlikte, yurttaşların, işçilerin, emekçilerin sürece etkin katılımı da aynı kaygıya yanıt olabilecek önemli bir husustur. Bu nedenle, TBMM’de milletvekiliyle temsil olmayan siyasi partiler, sendikalar, meslek örgütleri ve demokratik kitle örgütleri dâhil bütün bu kurumların Komisyonun çalışmalarına katılımının sağlanmasının araçları, mekanizmaları yaratılmalıdır; buna özel olarak itina gösterilmelidir.

Komisyonun çalışmalarının başarısı bilinmelidir ki bu ülkenin sömürülen ve ezilen halk kitlelerinin ve onların temsilcilerinin Komisyonun çalışmalarına katkı sunabilmesiyle doğrudan orantılıdır çünkü barış bugüne kadar korunabilmişse, kardeşlik bugüne kadar biraz korunabilmişse onların sayesinde olmuştur. Bütün barış ve kardeşliği bozacak operasyonel ve siyasi yaklaşımlar, askerî ve siyasi yaklaşımlara rağmen bir arada yaşamayı başarmış olan onlardır ve ancak onların önünde onlara açık bir Komisyon çalışması onların taleplerini ve duygularını, önerilerini gündemine alan bir Komisyon çalışması kalıcı bir barışı tesis edebilir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) – Biz de o zaman gönül rahatlığıyla Komisyon üyeleri olarak üzerimize düşeni yaptığımızı söyleyebiliriz.

Tekrar teşekkür ediyorum.

Barış, demokrasi ve eşit haklar için herkese başarılar diliyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum Sayın Bayhan.

Söz sırası Demokratik Sol Parti adına İstanbul Milletvekili, Genel Başkan Mehmet Önder Aksakal’a ait.

Buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) – Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, basınımızın değerli emekçileri, aziz Türk milleti; Türkiye olarak bizim de içinde yer aldığımız bölge üzerine on yıllar öncesinden planlanmış stratejinin yeni aşamalarından biriyle karşı karşıyayız. Demokratik Sol Parti olarak 1999 yılında 66 milletvekiliyle üstlendiğimiz 56’ncı Cumhuriyet Hükûmeti döneminde tamamen etkisiz hâle getirdiğimiz terör örgütü PKK’nın aradan geçen yirmi beş yıl içinde hangi aşamaları katederek bugünkü toplantının zeminini nasıl yarattığını uzun uzun tartışmak, herkesin bildiğini tekrardan başka bir anlam taşımayacaktır. Özünde unutmamamız gereken husus şudur ki Osmanlı İmparatorluğu’nun 3 kıta üzerinde altı yüz yirmi yıl süren hâkimiyetini ortadan kaldırmak amacıyla topyekûn başlatılan emperyalist işgal ve paylaşım savaşı

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

sonrasında bu topraklarda binlerce yıllık geçmişe sahip asil Türk milleti her kökenden ve her inançtan tüm unsurlarıyla kol kola girmiş, omuz omuza, sırt sırta vermiş ve göğüs göğüse bir mücadeleyle Ulusal Kurtuluş Zaferi'ni tarihin sayfalarına altın harflerle yazmıştı. Var olduğumuz günden itibaren belleğimizden çıkarmadığımız ve asla çıkarmamamız gereken bir tek kural vardır ki o da vatanın kutsallığıdır.

Değerli milletvekilleri, burada bulunan herkes gerek dönemi yaşayarak gerekse açık kaynaklardan edindiği bilgilerle bugün geline sürecin başlangıcı konusunda bilgi sahibidir, bunu bir ön kabul olarak ortaya koymak durumundayız. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve soğuk savaş döneminin sona ermesiyle birlikte jeopolitik düzlemde dünyanın tümü üzerinde bir hâkimiyet gücü oluşturmak isteyen emperyalist sistem önce küresel siyasi dengeyi kendi oluşturduğu terör örgütleriyle kurmuş, beraberinde özellikle Asya Kıtası üzerinde başta Rusya ve Çin olmak üzere Türk devletleri coğrafyasını hedefine koymuştur; buna İran, Irak, Suriye ve Türkiye toprakları da dâhildir. Şunu artık yadsımanın bir anlamı yoktur: İngiltere'nin koordinatörlüğünde, ABD'nin yöneticiliğinde, tetikçiliğini İsrail ve muhtelif terör örgütlerinin üstlendiği bu planın nihai varacağı nokta ise İsrail ile Ermenistan'ı sınır komşusu yapmaktır. Burada bulunmamıza neden olan konuyu başlangıcından irdelemek gerekirse varacağımız nokta emperyalizmin bölgemizde kendisine partner olarak yarattığı PKK terör örgütü ve ilerleyen zaman sürecinde PYD/YPG-KCK gibi bağışık yapıların tamamen tasfiyesinin sağlanması olmalıdır. Varoluş nedenleri sözde "Kürt sorunu" adı altında ortak paydaya yaslayan bu ayrılıkçı siyasetin önde gelenleri de çok iyi bilmektedir ki konu ekonomik, sosyal ya da demokratik işleyişle alakalı değil, tamamen fiziki bir bölünmenin hayaline, heves ve niyetine dayanmaktadır. Zira başta ABD olmak üzere, Haçlı dünyası Birinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşen Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızla çizilen sınırlarımızı üzerinden bir asır geçmesine rağmen hâlâ kabullenememiştir. Dolayısıyla önce doğru teşhisle işe başlamak gerekir. Bize göre sorun güneydoğu sorunudur, sorun güneydoğuda bazı tarihsel nedenlerle oluşmuş çağ dışı bir feodal yapı sorunudur. Eğer sorun gerçekten Kürt sorunu olsaydı bunun Ankara'nın Haymana'sında, Balâ'sında; Konya'nın Cihanbeyli'sinde, Kulu'sunda da olması gerekirdi ve hatta İstanbul'un, İzmir'in, Adana'nın, Mersin'in birçok mahallesinde milyonlarca Kürt kökenli yurttaşımız yaşıyor, oralarda da olması gerekirdi. Oysa Türkiye'nin güneydoğusundan başka hiçbir yöresinde böyle bir sorun yoktur. Hepimiz değişik ırklardan, değişik etnik kökenlerden gelip yüzyıllar boyunca bu topraklarda ayrımsız kaynaşmış olan bir ulusun eşit insanlarıyız. Zira sorun fukaralıksa Kürt'te olduğu kadar Türk'te de var, Arap'ta da, Süryani'de de, diğerlerinde de vardır. Sorun vergide adaletsizlikse Kürt ne kadar mağdursa Türk onlardan katbekat fazlasıyla mağdurdur. Özellikle askerî darbe dönemlerinde Kürt işkenceyi yaşıyorsa en az onun kadar Türk de yaşamıştır. Yol sorunu, elektrik, su sorunu, okul sorunu Kürt'ün yaşadığı kadar Türk'ün de yaşadığı sorundur.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Demem odur ki ortak varlığımız kadim Türk devletini tarihin hiçbir döneminde tasada ve kıvançta yurttaşlarını Türk-Kürt, Alevi-Sünni diye ayırmamıştır. O zaman meselenin özüne iyi bakmamız lazımdır, mesele emperyalizme karşı direnç meselesidir, kurucu Önder’imiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün işaret ettiği tam bağımsız Türkiye hedefine ulaşabilmek için millî birlik ve beraberliğimizi yeniden güçlendirme meselesidir. Bunun için de önce başımıza musallat edilen terör belasını bertaraf etme konusunda bir kararlılık ortaya konulmalıdır. Bu nedenle bu komisyonun adının “Tam Bağımsız Türkiye Yolunda Ulusal Birlik Komisyonu” olması Demokratik Sol Parti olarak önerimizdir.

Sayın milletvekilleri, Türkiye çok acılar yaşadı. Toplamların ve bireylerin birbirini yok sayarak, inkâr ederek güvenli, sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir gelecek kurgulayabilmeleri imkânsızdır. Kendisini Kürt olarak tanımlayan birini zorla Türk yapamazsınız. “Ben Alevi’yim.” diyene başka inanç değerleriyle yaşamasını dayatamazsınız. 21’inci yüzyılda bilimin, teknolojinin ve iletişimin en üst noktalarını yaşadığımız bir dünyada bu tür yaklaşımlar asla kabul görmez ve görmemelidir ancak Anayasa’mızda ifadesini bulmuş millet tanımının, toplumsal yaşam kriterlerinin, ilk 4 maddemiz ile 42’nci ve 66’ncı maddelerinin tartışmaya açılması ortak paydada buluşabilmiş halkı ayırtırmaya kalkışmanın asla kabul edilemeyeceği de bilinmelidir. Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir ve geçen yarım asra yakın zaman içinde müesses nizam içerisinde yer alan ve anayasal çerçevede kanunsuzluk yapanların da bir hukuk devletinde cezai sorumlulukları vardır; bu da mutlaka yerine getirilecektir, getirilmelidir, bundan da kimse rahatsızlık duymamalıdır.

Bugün geldiğimiz noktada bazı gerçekleri yeniden işaretlemek önemlidir. Yıllarca hem iç yapımızda hem de dışarıda organize edilmiş her türlü silahlı donanma sahip bir terör örgütü yaratılmıştır; adı PKK’dır. Aldığı olağanüstü emperyalist desteğe rağmen PKK hâlâ uluslararası camiada terörist bir örgüt olarak tanınmaktadır. Bu örgüt daha geniş bir alanda farklı boyut ve unsurlarla çeşitlendirilmiş, PYD/YPG/KCK ve benzeri isimlerle ortaya sürülmüştür.

Terör örgütünün elebaşı 15 Şubat 1999 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti devletinin dirayetli ve kararlı stratejileri sonrasında yakalanarak yine kendisini yaratan ve kullananlarca Türkiye’ye teslim edilmek zorunda bırakılmıştır. Yakalandığı tarihte ceza yasalarımızda işlemiş olduğu suçun cezası idam olmasına rağmen Demokratik Sol Partinin programında yer alan idam cezasının kaldırılması süreci başarıyla hayata geçirilmiş ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla PKK elebaşı yaşamını sürdürme şansına kavuşmuştur.

Terör örgütü elebaşının 27 Şubat 2025 tarihinde İmralı’ndan yaptığı barış ve demokratik toplum çağrısı içeriği itibarıyla isabetli bir yaklaşım ortaya koymuştur. Sadece gerçekleri değil, çözüm yöntemiyle de isabetli bir çağrıdır. En önemli tespit ise biraz önce belirttiğim çerçevede ülkede kimlik inkârının çözülmüş olmasına, ifade özgürlüğünde sağlanan gelişmelere dikkat çekilerek PKK’nın anlam yoksulluğuna ve aşırı tekrara yol açtığı vurgulanmıştır. Terör

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

örgütünün yaratılış gerekçelerinden olan aşırı milliyetçi savruluşunun zorunlu sonucu ortaya konulan ayrı ulus devlet, federasyon, idari özerklik ve kültüralist çözümler gibi taleplerin tarihsel toplum sosyolojisine cevap olamadığı sonucuna vararak sorunun esasen çözüm yolunu da göstermiştir. Şimdi, gerçekçi yaklaşımlarla ve samimiyetle el birliği yapılmalıdır, Sayın Cumhurbaşkanımızın PKK-PYD/YPG/KCK ve tüm türevleri zaman geçirmeden silahlarını teslim etmeli, suça karışanlar yasal müeyyidelerini yerine getirmeli, terör örgütü üyesi olmak dışında herhangi bir suça karışmamış olan diğerleri de belirlenecek bir programla toplumsal yaşama geri dönmelidirler. Türkiye Cumhuriyeti devletinin çözüme yönelik yaklaşımını sinsi planlar için bir fırsata çevirme gayreti içinde olanlara devlet kararlılığının derecesi zaman geçirmeden gösterilmelidir. Zira an itibarıyla terör örgütünün Suriye yapılanmasının başında bulunanlar beklenen yaklaşımı göstermekten uzak durmaktadırlar. Esasen aynı yaklaşım kendi içimizdeki PKK sempatzanı bazı siyasetçilerce de sergilenmekte ve bölge insanlarımıza yönelik yaptıkları açık hava konuşmalarında devlete 20 maddeden oluşan talepler listesi verildiğini, bunun devletin elinde olduğunu ve bunların karşılanmasını beklediklerini alenen belirtmektedirler. Şimdi, bu 20 maddelik talep listesi nedir, varsa ve içeriği neyse buradaki Komisyon üyelerinin huzurunda açıklanmalıdır.

Mesela, Suriye'de elde edilen ve Türkiye'de de istenilen bir statüden söz ediliyor, elde edilmesi düşünülen bu statünün niteliği ve çerçevesi nedir, içeriği burada Komisyon üyelerinin huzurunda tanımlanmalıdır. 30 tane işlevsiz silahın göstermelik yakılarak silah bırakılmış olmayacağını hepimiz iyi biliyoruz. Bu tür taktiklerden vazgeçilmeli, Türkiye Cumhuriyeti devleti asla hafife alınmamalıdır. Bu Komisyonda alınacak tüm kararlar terör örgütünden istenilen şartları bütünüyle ve öncelikle uygulaması koşuluna bağlanmalıdır. Bu Komisyonun başarılı olması için evveleminde ABD'yle bu konuda son kez görüşülmeli, soğuk savaş sonrası kendince kurduğu siyasi denge unsuru olan terör stratejinden artık vazgeçmesi istenmelidir. Bununla birlikte yurt dışında özellikle Fransa, Belçika, Almanya ve İskandinav ülkelerinde konuşlanan ve örgütlenen Kürt-Ermeni diasporasının yok edilmesi veya kendilerini feshetmesi sağlanmalıdır. Bunun için Dışişleri Bakanlığı ile Millî İstihbarat Teşkilatımıza önemli görevler düşmektedir. Bu Komisyonda dinî köken, etnik köken gibi ayrılıkçı konular görüşülmemeli, ulusal bütünlüğe, üniter yapıya zarar verecek herhangi bir konu gündemde olmamalıdır. Zira bugün yanlış mecrada tartışılan bir konu yarın hayata geçirilmeye çalışılır. Bildiğimiz bir atasözü vardır: Aynı yerden bir kişi geçerse iz olur, iki kişi geçerse yol olur. Bu Komisyonda iz olan yarın Parlamentoda yol olur.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) – Dolayısıyla, Komisyondaki tartışmalar cinsiyet, etnik köken ve inanç temelli değil insan hakları boyutunda

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

olmalıdır; toplumu oluşturan bireylere kadın-erkek, Kürt-Türk, Alevi-Sünni olarak değil insan olarak bakılmalıdır.

Komisyonunda alınacak kararlar demokrasiyi güçlendirecek nitelikte olmalıdır. Bunun için mahalle muhtarından belediye başkanına, milletvekilinden Cumhurbaşkanına kadar tüm seçilmişlerin yasal koruma kalkması olmalı, dokunulmazlıkları olmalıdır. Görevi sırasında oluşabilecek yargısal durumlar suçüstü hâlleri hariç dönem sonuna bırakılmalıdır. Siyasi partiler ve seçim kanunları çağa uygun bir şekilde yeniden ele alınmalı, siyasetin finansmanı adil ve şeffaf olmalıdır; seçim barajları kaldırılmalıdır. Ceza ve infaz Kanunu'nda bir değişiklik yapılırken çok dikkatli olunmalı, terör suçlarının bir kısmı kapsama alınıp bir kısmı dışarıda bırakılırsa devletimizin bunca yıllardaki emeği boşa gittiği gibi şehit ve gazilerimizin de kanı ve gözyaşı boşa gitmiş olacaktır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) – Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın eşitlik ilkesi nedeniyle bu düzenlemeyi genişletecek, bu durumda PKK'lısından DEAŞ'lısına, organize suç örgütü mensuplarından FETÖ'cüsüne kadar tüm terör unsurları dışarı çıkıp yeniden örgütlenme fırsatı bulacaklardır. Bu Komisyon Suriye'nin kuzeyindeki YPG örgütlenmesini ve faaliyetlerini yakından izlemeli, YPG silah bırakmadan ve Suriye devlet güçlerine entegre olmadan PKK'yla ilgili herhangi bir adım atmamalıdır.

Komisyon görüşmeleri şeffaf olmalı, toplumdan hiçbir şey saklanmamalıdır, zira toplum desteğini arkasına almayan hiçbir karar başarıya ulaşamaz. “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.” ilkesine bağlıysak -ki öyleyiz- milletten hiçbir şey kaçırılmamalıdır.

Son söz olarak şunu söylemek isterim: Bu topraklar üzerinde yaşayan tüm unsurların olağanüstü mücadelesi sonucunda birlikte kurduğumuz demokratik cumhuriyetimizin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşması için kavgaya değil uzlaşmaya, ayrılığa değil beraberliğe ihtiyaç vardır. Binlerce yıl bir arada yaşamış nesiller olarak hangi etnik kökenden ya da inançtan olursak olalım bu vatan hepimizindir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayınız.

Buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) – Sizleri ve aziz milletimizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum.

Son söz olarak, Demokrat Parti adına İzmir Milletvekili Haydar Altıntaş'a söz vereceğiz.

Buyurun Sayın Altıntaş.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

HAYDAR ALTINTAŞ (İzmir) – Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sayın Başkanı Numan Kurtulmuş'u ve bu çalışmaya katılan siyasi partilerin değerli temsilcisi milletvekillerini ve sayın basın mensuplarını saygıyla selamlıyorum.

Değerli arkadaşlar, hani denilir ya bazen “Tarih tekerrürden ibarettir.” diye. Evet, önümüzdeki bütün siyasi, sosyal, ekonomik problemler bir tekerrür içerisinde önümüze geliyor. Bundan yaklaşık on altı yıl evvel gene böyle bir komisyon kurulmuştu ve o günkü Komisyonun yürütücüsü İçişleri Bakanı Sayın Beşir Atalay'ın partimizi ziyareti esnasında o günkü Genel Başkanımız Sayın Hüsamettin Cindoruk'un kendisine şu hitabını dün gibi hatırlıyorum: “Beşir Bey, bu çalışma grubunun adını -bu Komisyonun adını- “Kürt açılımı” diye koymuşsunuz; bu uygun bir ifade değildir, bu ifadeyi lütfen değiştiriniz.” Ve ondan sonra bu çalışmanın adı “Demokrasi, açılım ve kardeşlik” diye bir unvana kavuşturuldu.

Şimdi, bunun dışında ikinci bir şeyi daha söylemek istiyorum: Bu Komisyonda bütün siyasi partilerin -bir siyasi partimiz hariç- temsilcilerinin bulunmuş olması takdire şayan bir şeydir ancak sahayı gezdiğinizde göreceğiniz bir gerçek daha vardır ki vatandaşlar siyasi parti aidiyetleri ve hangi siyasi partiye rey vermiş olurlarsa olsunlar onun dışında buradaki çalışmalara şüphe ve endişeyle bakmaktadır. Bunu açıkça yüzümüze söylemekten de imtina etmemektedir ve bu Komisyona katılan insanları itham etme derecesine kadar ileriye giden sivil toplum örgütleri de vardır. Ben bu düşüncelerin hiçbir tanesini küçümsemiyorum ve onlara kızmıyorum, onların bu endişesini ortadan kaldıracak tavır ve davranışı buradaki heyet ortaya koymalı ve bu endişe toplum katından kaldırılmalıdır.

Değerli arkadaşlar, önemsemiğim bir söz var “Tarih insanlığın hafızasıdır, aynı zamanda da bir politika öğretmenidir.” der. Tarih yakasına, paçasına sarılarak kavga edilecek bir şey değildir, eğer ders alınmazsa tekerrür eder. Büyük acılar ve bedeller ödeyerek kurduğumuz ve üzerinde özgürce yaşadığımız cumhuriyetin kıymetini bilmeliyiz. Şair Orhan Şaik Gökyay diyor ki: “Bu vatan kimin? Toprağın kara bağrında sıra dağlar gibi duranlarındır.” Evet, biz vakti geldiğinde vatan ve millet sevdasına, vatan savunması uğruna canımızı vermekten imtina etmeyiz ancak bugün artık bu milleti ölmeden, öldürmeden yaşatmak zorundayız. Bunun icabı ve gereği neyse yapılmalıdır ancak bu icap ve gereği yapılırken toplumun birtakım sinir uçlarıyla oynanmadan, toplumda daha yeni yarıklar açmadan bu meselenin halledilmesi gerekmektedir.

Devletimizin kuruluş kaidesi ve taşıyıcı kolonlarıyla oynayarak devlet yapımızı dönüştürmek doğru ve akılcı bir yöntem değildir. Ben buradaki kuruluşun adına “komisyon” demekten pek hoşlaşmadığım için “çalışma grubu” ifadesini kullanıyorum, beni bağışlayın lütfen. Bu çalışma grubunun kurulmasında kullanılan dil ve bu grubun muhatapları tarafından ileri sürülen iddialar zaman zaman vatandaşımızın gönlünde karşılık bulmamıştır, muhatapların iddia ve istekleri de farklı farklı konulardan bahsetmektedir. Bu çalışma gerçekten ülkenin huzur ve dirliği, vatandaşın dirliği için yapılacak ise

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

etnik ve dinî tartışmaları aşarak bireyin hak ve hukukunun korunacağı, hukuk ve adaletin sağlanarak demokrasinin şaheseri olan bireyin gelişmesine ve çağa ayak uydurmasına yardımcı olmalıdır. Cumhuriyet döneminde ortaya konulan laiklik ilkesi muhtelif kişiler ve muhtelif siyasi partiler tarafından farklı yorumlanmış ve anlamlandırılmış olsa bile bugün açık ve seçik ortaya çıkmıştır ki laikliği din ve vicdan özgürlüğünün teminatı olarak kabul ettiğiniz takdirde, bu şekilde hayata geçirdiğiniz takdirde bir gerçeğin altını çizmiş oluruz çünkü tarih önünde aynaya bakılınca ülkemizde yaşayan insanların ayrı dilleri, dinleri ve mabetleri mutlaka olacaktır. Hepimizin bu dillere, dinlere ve mabetlere saygı duyması gerekmektedir ancak bu saygının hayata geçirilebilmesi, yaşayabilmesi ve ayakta durması için temel şartlardan biri de laiklik ilkesidir. Önü ve arkası düşünülmeden gereksiz ve mesnetsiz Anayasa tartışmaları ve Anayasa'nın ilk 4 maddesi, Anayasa'nın 66'ncı maddesi tartışmaları bu çalışma grubundan çok önce iktidar çevreleri tarafından "Ayet mi, hadis mi?" diye tartışılarak sıkça dile getirilmiştir. Anayasa'nın ilk 4 maddesi ve 66'ncı maddesi vatandaşın üzerinde bir vesayet müessesesi asla değildir, birlik ve beraberliğimizin teminatıdır. Bu anlamsız tartışma bugün yanına terör örgütünü de katarak sürdürülmemelidir. Yapılan bütün itirazlara rağmen 66'ncı madde Türk milletinin anlayışı ve ortak aidiyeti ve eşit yurttaşlığın temelidir. Ortak aidiyet Türk milletinin kaderi ve zenginliğidir, millet tasavvurunun hukuk zemininde bir ifadesidir; cumhuriyetin kuruluş felsefesi, eşit vatandaşlık ilkesinin devlet ile vatandaş arasındaki meşruiyet bağının da ifadesidir. Demokrat Parti olarak geçmişten geleceğe uzanan tarihî mirasımızın, millet sevdamızın, toplumsal barışımızın ve anayasal düzenimizin sürdürülebilmesi, ortak kazanımlarımızın devam ettirilebilmesi ve güçlendirilmesi ilkesine bağlıyız. Bölünüp, parçalanıp kardeş kavgasına düşmeden demokratik bir ülkenin vatandaşı olarak yaşamak çok değerlidir ve şarttır, aksini iddia etmek akıl tutulmasıdır. Vatandaşların din ve etnik temelde ayrıştırılarak kutuplaştırılması siyasetin amacı olmamalıdır. Müşterek geçmişimizi yok eder isek müşterek geleceğimizi de yok etmiş oluruz. Buna çok dikkatli davranarak siyasetin dilini akıllıca kullanmak ve kutuplaştırmadan uzaklaştırmak zorundayız. 9'uncu Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in "Türk milletine mensup olmak için vatandaşlık yeterlidir." ifadesi bizim temel düsturlarımızdan biridir. Ayrıca, yüz elli yıldan bu yana sürdürülen Anayasa geçmişimize baktığımızda 1876, 1924, 1961 ve 1982 bütün anayasalarda vatandaşlık tarifi aynen böyledir. Şimdi biz kalkıp bunun üzerinden neyi tartışacağımızı açıkça ortaya koymalıyız. Bütün bunlardan anlaşıldığına göre dünyaya ve hayatın gerçekliğine bakınca "vatandaş" tarifini eğip bükmek, esneterek yeni yollar aramak bu işi uygulayan devletlerin ve onların vatandaşlarının hâli ülkemizin doğusunda batısında, kuzeyinde güneyinde bütün çıplaklığıyla gerçeği haykırmaktadır, buraya dikkatle bakmak zorundayız. Burada yapacağımız ortak çalışmada sonuç almak ve 85 milyonun dirlik ve düzenliğini istiyorsak yapacağımız çalışmanın bir pazarlık olmaması, terör örgütünün silah

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

bırakması ve terörü sonlandırmış olması şarttır. PKK ve uzantıları terör örgütüdür. Bu çalışmanın muhatabı bütün Türk milletidir ve Türk vatandaşlarıdır.

Şimdi, sorum şu: Bu çalışma grubu ne yapacak? Çalışmanın esaslarını ve adını doğru koymalıyız, aksi takdirde sonuç alamayız. Çalışma grubu görev ve sorumlulukları açık, net ve art niyetsiz, tartışma ve görüşmelerde kamuoyunu mutlak suretle bilgilendirmek zorundayız. Bugüne kadar canla başla mücadele eden bütün güvenlik güçlerimize, şehit ve gazilerimize minnettarım. Çatışmalarda ölen güvenlik güçlerimize ve vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet diliyorum, onların acılarını gönlümüzde yaşıyoruz. Çocukları dağa kaldırılan annelerin gözyaşlarını da kendi gözyaşlarımız olarak kabul ediyoruz. Toplumun en tabii hakkı bu konuda bu çalışmanın ne düşündüğünü ortaya açık bir şekilde koymasıdır.

Daha önce ve şimdi kapalı kapılar arkasında verilmiş sözler var ise gocunmadan açıklanmalıdır. Bugüne gelişimizde açık bir tutum belirlenmemiştir. Kamuoyunun herkesin ne bildiğini bilmesi gerekmektedir. Dolmabahçe mutabakatında masa neden devrilmiştir ve mutabık kalınan konular nelerdir, bunlar açıklansaydı 2023 ve 2024 seçimlerinde muhalefeti terörle iş birliği yapmakla hiç kimse suçlayamazdı. Bütün bu sorunların çözümü bu çalışma grubundan beklenmemelidir. Tarihle hesaplaşarak, akıl dışı, mantık dışı anayasal çözümler ortaya koyarak bir sonuç almamız mümkün değildir. Terör tehdidini ortadan kaldırmayı, iç barışı sağlayarak millî birlik ve dayanışmayı güçlendirmeyi konuşurken yeni kamplaşmalara neden olmamalıyız. Özellikle iktidar partisi ve ortaklarının Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile bu çalışmayı asla ilişkilendirmemeleri çok önemlidir. Bu coğrafyada yaşayan toplulukların adlarını teker teker etnik özelliklerine göre sayarak onlarla birlikte yeni bir model ve yeni bir devlet kuruluşunu da biz kabul edebilecek bir durumda değiliz.

Bizim burada Demokrat Parti olarak temsiliyet...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen.

HAYDAR ALTINTAŞ (İzmir) - ...meşrulaştırmak değil, AKP, MHP ve DEM ittifakına destek vermek değil, millet adına milletin yanında bulunmaktır.

Hepinize teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum.

Böylece, Sayın Altıntaş'la birlikte, siyasi partilerin temsilcilerinin konuşmaları sona ermiştir.

Oturuma kırk beş dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati: 15.28

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati: 16.32

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sayın milletvekilleri, Komisyonumuzun 1'inci Toplantısının Dördüncü Oturumunu açıyorum.

Şimdi, gündemimizde Komisyonun çalışma usul ve esasları ile prensiplerinin belirlenmesi kısmına geçiyoruz.

Çalışma usul ve esasları konusunda benim daha evvel defaatle parti Başkanlarını ziyaretim, Grup Başkan Vekili arkadaşlarımızla toplantılarımız, yaptığımız çalışmalar sonunda ortalama bir şey çıktı; biz arkadaşlara, bizim Genel Sekreterimize ve Genel Sekreter Yardımcımıza onları söyledik. Sizlerin tartışmasına çerçeve oluşturmak bakımından bir usul, esas metni -elimizde- çıkardık. Bunu müsaade ederseniz Genel Sekreter Yardımcısı Ahmet Bozkurt Bey okusun, ondan sonra da geneli üzerinde konuşalım. Maddeler hakkında konuşmak isteyen arkadaşlar da nerelerde, hangi açılımları yapacaklarsa hangi itirazları varsa onları gündeme taşısinlar.

Ahmet Bey, buyurun.

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT –

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ

KOMİSYONUNUN ÇALIŞMA USUL VE ESASLARI TASLAĞI

Komisyonun adı

MADDE 1- (1) Komisyonun adı, “Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu”dur.

Komisyonun amacı ve görevi

MADDE 2- (1) Komisyonun amacı terörün Türkiye'nin gündeminden tamamen çıkartılması, toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi hedefi doğrultusunda özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında yapılacak çalışmaları değerlendirmektir.

(2) Komisyonun görevi birinci fıkrada belirtilen amaç doğrultusunda ihtiyaç duyulan kanuni düzenlemeleri tespit edip kanun teklifi taslaklarına yönelik çalışmalar yapmak ve kamuoyunun mevcut sürece dair bilgilendirilmesini sağlamaktır.

Komisyon Başkanı

MADDE 3- (1) Komisyonun Başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanıdır. TBMM Başkanının yokluğunda TBMM Başkanının görevlendirdiği Komisyon üyesi toplantıya başkanlık eder, Başkanın yerine toplantıyı yöneten üye oy kullanabilir.

Komisyon Üyeleri

MADDE 4- (1) Komisyon üyelerinin görevleri Komisyonun çalışma süresince devam eder. Bir siyasi parti kendisine düşen kontenjandan bir Komisyon üyesini TBMM Başkanlığına yazdığı bir yazıyla değiştirebilir.

(2) Bir siyasi partiye düşen üyeliğin boşalması durumunda ilgili siyasi parti boşalan kontenjan için yeni üyeyi TBMM Başkanlığına en kısa sürede bildirir.

Komisyon toplantıları, gündem ve sekretarya

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

MADDE 5- (1) Komisyon TBMM Başkanı tarafından toplantıya çağrılır. Bu çağrıda toplantının yeri, zamanı ve gündemi üyelere bildirilir.

(2) Toplantıların kapalı yapılmasına Komisyonca karar verilebilir.

(3) Komisyon sekretaryası TBMM Genel Sekreterliği, Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı tarafından yerine getirilir.

Toplantı ve karar yeter sayısı

MADDE 6- (1) Komisyonun toplantı yeter sayısı üye tam sayısının salt çoğunluğudur. Kanun teklifi hazırlanmasına ilişkin kararlar toplantıya katılanların beşte üç çoğunluğuyla alınır. Diğer hususlarda karar yeter sayısı toplantıya katılanların salt çoğunluğudur.

Tutanak

MADDE 7- (1) Komisyon toplantılarında tam tutanak tutulur. Toplantı tutanaklarının kamuoyuna açılmasına Başkan karar verir.

(2) Komisyon gerekli gördüğü hallerde tutanak tutulmamasına da karar verebilir.

Kanun teklifi taslaklarının hazırlanması

MADDE 8- (1) Komisyon çalışmalarına ve kanun teklifi taslaklarının hazırlanmasına yardımcı olmak amacıyla Komisyonda yeterli sayıda Yasama Uzmanı görevlendirilir. Gerekli görülmesi durumunda bu amaçla diğer kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ile sivil toplum kuruluşlarından da uzmanlar görevlendirilebilir.

Komisyon toplantılarına girebilecek olanlar

MADDE 9- (1) Komisyon toplantılarına; komisyon üyeleri, belirlenen gündem doğrultusunda davet edilen kamu kurum ve kuruluşlarından, üniversitelerden, sivil toplum kuruluşlarından temsilciler ve ilgili diğer kişiler katılabilirler.

Komisyon toplantılarının basın tarafından takip edilebilmesi

MADDE 10- (1) Toplantıların belirli bir kısmının veya tamamının basın tarafından takip edilebilmesine Başkan karar verir.

Komisyonun çalışma süresi

MADDE 11- (1) Komisyon 31/12/2025 tarihine kadar çalışmalarına devam eder. Bu sürenin bitiminde Komisyon toplantıya katılanların beşte üç çoğunluğuyla çalışma süresini her defasında iki aya kadar uzatabilir.

(2) Başkan veya toplantıya katılanların beşte üç çoğunluğuyla Komisyon çalışmalarını sona erdirmeye kararı alınabilir.

Hakkında hüküm bulunmayan hâller

MADDE 12- (1) Komisyon, bu usul ve esaslarda yer almayan haller için karar yeter sayısı ile usul belirleyebilir.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlar, isterseniz usul olarak şöyle yapalım: Önce siyasi parti grupları adına birer arkadaşımız görüşlerini ifade etsinler, arkasından kendi şahsi görüşleri olan arkadaşlarımız varsa onlara da beşer dakikalık söz hakkı

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

verelim ve mümkün olan en kısa süre içerisinde bunu müzakere ederek tamamlayalım.

Sayın Levent Bülbul, buyurun.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben de bu çalışmaların hayır getirmesini temenni ederek konuşmama başlamak istiyorum.

Çok uzun değerlendirmeye ihtiyaç olmadığı kanaatindeyiz. Komisyonumuzun ismiyle alakalı olarak Sayın Genel Başkanımız daha önceden bunun mart ayında “millî birlik ve dayanışma komisyonu” olması hususunda bir teklifte bulunmuştu, bir değerlendirmede bulunmuştu. Bugün önümüze gelen taslakta da bu esasa ilişkin taslakta da bu Komisyonun Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu olması, isminin bu şekilde olması öngörülmüş, buna herhangi bir diyeceğimiz yoktur. Bizim anlayışımızı, ifade ettiğimiz hususları da kapsayan bir isim olmuştur.

Bunun dışında, tabii, Komisyonun amacı ve görevi hususunda yapılan değerlendirme herkesin de takdir edebileceği gibi çok geniş bir tanımlama olmuştur. Bununla alakalı, bunun daraltılmasının getireceği sonuçlar nasıl olur bunu değerlendirmek lazım ancak bu hususlarda özellikle hedef olarak terörün Türkiye’nin gündeminden tamamen çıkartılması, toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi hedefinin öngörülmesi ve bu çerçevede özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında yapılacak çalışmaların değerlendirilmesi ifade edilmiştir. Yani bu hususu bir eleştiri olarak ifade etmesek de bunun son derece geniş bir tanımlama olduğunun burada altını çizmek istiyoruz. Bu noktada “Komisyonun daha etkin ve verimli çalışmasının önünde acaba engel teşkil eder mi?” diye bir düşüncemiz vardır, hani bu genişliğin, ifadelerdeki genişliğin. Bunun dışındaki hususlarda bizim uygun bulmadığımız bir durum söz konusu değildir. Özellikle kanun taslaklarıyla ilgili görüşmelerde nitelikli çoğunluğun aranması isabetli olmuştur, diğer hususlarda da salt çoğunluğun aranması Komisyonun rahat işleyişi açısından önemlidir. Ben, bu taslağa ilişkin, bu noktada olumlu bulduğumuzu, desteklediğimizi ifade etmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ederim.

Sayın Murat Emir, buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Öncelikle, bu önümüzdeki yönergeyle, yönerge taslağıyla ilgili genel değerlendirmemi paylaşmak isterim Komisyonumuzla. Bir defa, çok hiyerarşik bulduğumuzu belirtmeliyim yani Başkanlık bürokrasisinin hazırladığı çok belli. Bir Meclis komisyonu olmak, bir ortak akı geliştirmek, demokratik bir ortam yaratmaktan öte yukarıdan aşağı Başkana son derece geniş yetkiler tanıyan ve çok kritik konularda dahi ya Komisyon çoğunluğunu göz ardı eden veya çok sıkıştığı yerde de salt çoğunluğa kararı bırakan bir anlayış; bir defa, bu anlayışı

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

şimdi tek tek maddelerde de değerlendireceğim, bunu kabul etmek mümkün değil. Aynı zamanda, burada bir isim söz konusu, bu isimde bizim en öncelikli talebimiz “demokrasi” kavramının olması çünkü bütün sorunların kaynağının altında yatanın aslında “demokrasi” üst başlığı altındaki eksikliklerimiz olduğunu vurgulayan, göz ardı etmeyen bir tutum olmuş; bu, bu yönüyle isabetlidir. Komisyonun amacıyla ilgili bırakın geniş olmayı bizce bu dar bir yaklaşım olmuştur. Şöyle ki: “Bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi hedefi doğrultusunda” dediğiniz anda arkasından gelen özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında yapılacakları sınırlamış, kısıtlamış ve Cumhur İttifakı’nın o parantezine almış oluyorsunuz; bu, kavramsal olarak yanlış. Burada olması gereken şu: “...pekiştirilmesi ve ülkemizin ihtiyaçları doğrultusunda özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanında yapılacak çalışmaları değerlendirmektir.” Başka türlü bizim, benim konuşmamda değindiğim, Gökçe Başkanın değindiği, diğer arkadaşların değindiği, özgürlükle ilgili, demokrasiyle ilgili, hukuk devletiyle ilgili sorunları, kavramları Komisyonun gündemine taşıma olanağımız kalmaz çünkü bir hedef yazmış, bir hedef belirtmiş ve “Ancak bu hedef doğrultusunda hukuk devletiyle ilgili konuları görüşürsünüz.” demiş; bu yönüyle son derece daraltıcı, kısıtlayıcı bir yaklaşım, bunun mutlaka değiştirilmesi lazım.

İkinci bendinde ise bizce daha vahim bir durum var, sürece dair bilgilendirilmesi kamuoyunun yani niye böyle bir şey olsun ki? Sürecin biz parçasıyız sadece. Bir süreç var, evet, biz bu sürecin sonucunu umutla bekliyoruz, Türkiye’de bir daha ülkemizde kan akmasın, böyle bir muradımız var ama biz bu sürecin bilgilendirme tarafı, halkla ilişkiler tarafı, halkı aydınlatma tarafında niye olalım? Hangi yetkiyle ve hangi donanım ile olalım? Komisyon kendi bilgilendirmesini, kendi kamuoyuna paylaşmasını çok açıklıkla yapmalıdır, evet, tamam ama bunun dışında süreçle ilgili bir aydınlatma Komisyonun görevi olamaz. Çok daha önemlisi, bizim ısrarla üzerinde durduğumuz kanunların taslaklarının çalışmalarını yapmak, tamam ama aynı zamanda buna “kanunların uygulanmasındaki eksiklikleri de tespit etmek” kavramını koymak gerekir. Şöyle ki değerli arkadaşlar: Bizim ülkemizdeki yaşadığımız Kürt sorunu bağlamında da diğer yaşadığımız sorunlar bağlamında da elbette kanuni eksikliklerimiz var ama asıl eksikliğimiz kanuni eksiklik olmaktan öte kanunların uygulanmaması veya yanlış uygulanmasıyla ilgili. Mesela “basın hür” diye Anayasa’da da var, yasalarda da var ama basın hür değil veya yasamızda var, Anayasa’mızda var “toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı” ama fiilen yok; “grev hakkı” Anayasa’mızda var, fiilen yok. Aynı şekilde, yani birçok hakkın uygulanmadığını... Mesela bizim ısrarla vurguladığımız “Tutuksuz yargılanma asıldır, tutuklu yargılanma istisna olmalıdır.” Kanunumuz bize aslında tutuklamanın şartlarını net bir şekilde çizmiştir ama buna uyulmadığını burada herkes takdir edecektir. Dolayısıyla burada mutlaka kanunların uygulanmaması veya yanlış uygulanması kavramlarının da buraya konması gerekir.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Komisyon Başkanının görevlendirmeyi dilediği kişiye vermesi isabetli bir durum değildir. Meclisimizin teamülleri var, Meclis Başkanı bir yerde Başkanlık ediyorsa...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) – ...eğer kendisi çalışmaya devam edemeyecekse herhangi bir nedenle o gün Meclis Başkan Vekilleri sırayla vekâlet ederler. Burada eğer Meclis Başkan Vekili görevlendirmek istemiyorsanız Grup Başkan Vekilleri sırayla veya her gruptan birisi yapabilir bunu ama sadece “Benim vekilim şu kişi olsun, onu da ben takdir edeceğim.” demek Mecliste yönetimin ortaklaştırılması ilkesi ve Anayasa’mıza da aykırıdır bu çünkü İç Tüzük’ümüz bunu Anayasa’dan alır biliyorsunuz, Anayasa da partilerin Meclis çalışmalarında güçleri oranında temsil edilmelerini açıkça hükme bağlamıştır. Dolayısıyla buradaki Meclis Başkanının vekâlet iradesini tam bir serbest, özgür irade gibi saymamız olanaklı değildir Sayın Başkan.

5’inci maddeye bakıyoruz; mesela, Komisyona Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun, devam edin.

MURAT EMİR (Ankara) – ...toplantının yerini, saatini, zamanını ve gündemi üyelere bildiriyor. Ya bu kadar yetkiyi ben sizin istediğiniz kanaatinde değilim Sayın Başkanım. Sizin demokratik tutumunuzu, kişiliğinizi, tarzınızı -çok eminiz- biliyoruz yani böyle bir Komisyon olacak 51 kişi, Türkiye’nin gözü burada olacak, en yakıcı sorunlara el atacak ama bu Komisyonun nerede, nasıl, ne zaman toplanacağını Meclis Başkanından duyacak yani bu aklınıza uydu mu arkadaşlar, kulağınızı tırmalamadı mı bu? Olmaz böyle bir şey. Ha, Mecliste toplanır, başka bir yerde toplanması gerekiyorsa bir çoğunlukla karar alması gerekir yoksa biz sizin böyle bir yetkiyi elbette kötüye kullanacağınızı iddia etmiyoruz ama bu, böyle yazılmış bir şey hiç uygun değil, bence doğru da değil.

Devam ediyoruz: Toplantı karar ve yeter sayısı. Bir kez daha ifade etmek isteriz ki...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamam, devam edin, buyurun; toparlayalım yalnız, evet.

MURAT EMİR (Ankara) – Ya, burada ama yani önemli, gerçekten aslında tam da önemli yeri konuşuyoruz; bence burada süre baskısı yaratmamamızda fayda var. Zaten dikkat ederseniz çok da hızlı konuşuyorum, aynı şeyi 2 defa da söylemiyorum.

Şimdi toplantı karar yeter sayısı... Toplantı karar sayısına itirazımız yok yeter sayısına ama karar sayısının üçte 2 çoğunlukla olması gerekir; bu önemli bizim için. Hatta daha önceki böyle kendine özgü, Meclis Başkanının davetiyle toplanmış Komisyonlarda 2003’ten beri 3 defa Komisyon toplanmış ve bu Komisyonlar oy birliğiyle karar almış; oy birliğiyle karar alınan Meclisten şimdi

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

beşte 3'le karar alan bir Meclis isabetli olmaz, bizim mutlaka burada önerimiz üçte 2'lik bir çoğunluğun aranmasıdır.

“Komisyon tutanaklarının kamuoyuna açılmasına Başkan karar verir.”

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MURAT EMİR (Ankara) – Ya bunu şimdi nasıl gerekçelendireceğiz arkadaşlar? Tutanağın açılmasına Sayın Başkan karar verecek.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) – Eğer tutanağın açılmasında bir sorun var ise güvenlikle ilgili veya bir kapalı oturum gerekiyorsa, Meclis yeni kurulmuyor ki yüz beş yıllık bir Meclisteyiz; usulü belli, oylaması belli, şekli belli, tartışması belli. Elbette burada her şey açık olacak demiyoruz ama esasın açık olması, tutanak altında olması ve gerektiğinde bir çoğunluğun kararıyla tutanağın alenileştirilmemesi olabilir, Meclisin uygulaması da bu yöndedir.

Yine devam edelim; gerekli hâllerde tutanak tutulmaması; bu hiç olacak şey değil. Ya, biz burada bir şey konuşacağız arkadaşlar, hiçbir kayda girmeyecek, kimse duymayacak, bir biz duyacağız. Böyle bir şeyi niye yapıyoruz? Yapmayalım. Benim burada söylediğim tutanağa dahi girmeyecekse Meclis Başkanının iradesiyle, niye biz buradayız? Bizim burada varlık sebebimizi sorgulama noktasına geliriz, bu hiç olacak şey değil Sayın Başkan.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun, devam edin.

MURAT EMİR (Ankara) – Komisyon toplantılarına girecek olanlara -buraya bir ek yapılmalıdır- bence milletvekillerine de belirli usul ve şekil şartından sonra gelip belirli bir süre, üç dakika, beş dakika her neyse konuşabilme hakkı sağlanmalıdır çünkü milletvekili olmak başlı başına bir görev yükler Meclis üyelerine ve bu Komisyonda da katkıları değerli olacaktır.

Devam ediyoruz, yine bir Başkan yetkisi: “Basın tarafından takip edilmesine Başkan karar verir.” Ya, mesela biraz önce yazılı basın takip etti bizi, çok da memnun olduk çünkü burası ne kadar kapalı olursa o kadar aslında spekülasyonlara açık olur, suistimallere açık olur, yanlış yönlendirmelere açık olur. Biz burada Türkiye'nin gözü önünde bir şey yapıyoruz, iyi de bir şey yapıyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) – Toparlıyorum Başkanım.

Sabahki konuşmalardan anlıyoruz ki birbirimize çok da uzak değiliz aslında, bunu Türkiye'nin gözü önünde yapalım. Görsel basın tamam, başka şeyler olabilir diye istenmiyor ama yazılı basın niye çıkartılıyor, bir de bu yetki niye Başkana veriliyor; ya, biz neyiz burada, biz Komisyon değil miyiz? Dolayısıyla gerçekten Sayın Başkanım, sizin bürokratlarınız işi biraz abartmışlar, kusura bakmayın.

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) – Atatürk'ün koltuğu Meclis Başkanlığı.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

MURAT EMİR (Ankara) – Başkanımıza saygımız sonsuz da kendisi de bu eleştirilerimizi göz önüne alacaktır.

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Hakkı Saruhan Oluç Bey, buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın vekilleri saygıyla selamlıyorum. Emeğine sağlık hazırlamış olanların ve bunu tartışmış olanların.

Ufak tefek bazı maddelerde önerilerimiz var, onları ifade etmeye çalışacağım. 1'inci maddeyle ilgili şöyle bir şey; tabii, her partinin burada farklı kullandığı terminolojiler var, bunun farkındayız, bunları eşitlemeye ya da birbirimize dayatmaya da çalışmıyoruz, öyle bir zihniyetimiz yok asla fakat bu isimdeki bizim tercihimiz “Toplumsal Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu” olmasıdır, onu ifade etmiş olayım, dediğim gibi herhangi bir şeyi dayatmak için söylemiyoruz bunu.

Şimdi, amaç maddesine ilişkin birkaç önerimiz var, onları ifade etmeye çalışacağım. Birincisi, bu Komisyonun yaptığı çalışmanın, yapacağı çalışmanın önemli bir kısmı -arkadaşlarımız da yaptıkları açılış konuşmasında buna değindiler- toplumdaki şu anda kullanılmakta olan ve bu çalışmalara da aslında olumlu katkısı olmayan dilin, üslubun biraz değişmesine de yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla bu konuda bir görevimizin olması gerektiğini doğrusu düşünüyoruz yani biz her birimiz yaptığımız konuşmalara sadece burada değil yani medya önünde de yaptığımız konuşmalara elbette ki dikkat ederiz, etmeliyiz de ama bazı kavramların artık toplumda bu şekliyle kullanılmasının yavaş yavaş aşılması gerektiği kanaatindeyiz. O nedenle amaç maddesindeki ilk cümledeki “terörün Türkiye'nin gündeminden tamamen çıkartılması” ifadesinin “şiddetin Türkiye'nin gündeminden tamamen çıkartılması” olarak değiştirilmesini öneriyoruz, bu konuda ısrarcıyız. Devam ediyorum “toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi”ne yine “toplumsal birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi hedefi doğrultusunda” diye devam ediyoruz. Son cümlelerin bağlanmasında “hukuk devleti alanlarında yapılacak çalışmaları değerlendirmektir.” denmiş yani bunun Türkçe olarak daha doğrusu “bu alanlarda çalışmalar yapmak.” olmalı yani biz burada özneyiz çünkü Komisyon olarak. Bir “değerlendirmek” değil, “yapmak” demek daha doğru olacaktır diye düşünüyoruz.

(2)'nci fıkraya gelince şöyle bir şey: “Kanuni düzenlemeleri tespit edip kanun teklifi taslaklarına dair yönelik çalışmalar yapmak...” diyor, ona “dair hazırlıkları yapmak ve ilgili ihtisas komisyonlarına göndermek” dememiz gerekir çünkü bu önemli yani biz yapacağız bunu, yaptıktan sonra bir yere iletmemiz gerekiyor dolayısıyla buradaki yer de ilgili ihtisas komisyonlarıdır; onu yapalım. Bir de sonunda diyor ki: “...kamuoyunun mevcut sürece dair...” mevcut süreç çok geniş bir kavram yani “mevcut süreç” demek istiyorsak o da kalabilir ama “...mevcut sürece ve Komisyonunun çalışmalarına dair bilgilendirilmesini

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

sağlamak...” dersek daha sağlıklı olacağını düşünüyoruz çünkü bizim çalışmalarımızı merak edecekler ve bunun bir yolunu bulup bilgilendirmeyi yapmak gerekiyor topluma.

3’üncü ve 4’üncü maddelerle ilgili herhangi bir söyleyeceğimiz yok.

5’inci maddeyle ilgili bu gündemin belirlenmesi meselesinde yani şöyle bir şey izlersek: “Her grubun ve grubu olmayan partilerin de önerilerini toplayıp Başkanın ortaklaşılın gündemi üyelere bildirmek.” olursa daha iyi olur çünkü böyle, bu şekliyle kalırsa yani önerilerin toplanması ve ortaklaşma hadisesi tamamen dışlanmış oluyor dolayısıyla orada bir düzeltme yapılırsa daha anlaşılır olur.

6’nci maddeye ilişkin bir itirazımız yok.

7’nci maddede, şimdi, bu “Toplantı tutanaklarının kamuoyuna açılmasına Başkan karar verir.” demişiz, burada Komisyonun karar vermesi sanki daha sağlıklı olur diye düşünüyorum. Başkanın kendisi de çok yıpranmamış olur, Komisyonda bir karar alırsak daha rahatlatıcı olur. Bu (2)’nci fıkradaki tutanak tutulmaması meselesine itirazımız var. Tutanak tutulmalıdır ama Meclisin kapalı toplantılarında da olduğu gibi bu tutanaklar açılmayabilir...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Evet, devam edin, buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) – Yani buna karar verilir yani aynı gizli toplantılarda olduğu gibi -biliyorsunuz- on yıl açılmaz, burada da bir şey konabilir çünkü hiç tutanak tutulmadığı zaman konuştuğumuz her şey uçup gidecek, bu iyi bir şey değil, belgedir nihayetinde ama tutanakların açılmaması doğrudan doğruya karar verilebilir bu konuda, salt çoğunlukla karar verilebilir.

8’inci maddeyle ilgili bir itirazımız yok.

9’da da yok.

10’da da yok.

11’inci maddede (2)’nci fıkrasında, bu Komisyonun çalışmalarını sona erdirmesi kararının Başkan tarafından veriliyor olması biraz ağır bir durum yani Komisyonun bu çalışmaları sonlandırma kararını vermesi daha doğru olandır yani Başkanın tek başına böyle bir kararı vermesi hem ona çok büyük bir ağırlık yükler hem de büyük bir sorumluluk...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin, buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (Antalya) – Evet, bitiriyorum zaten.

11’nci maddenin (2)’nci fıkrasındaki önerimiz budur. Komisyonun kendisi karar versin.

12’nci maddeye ilişkin bir önerimiz yok.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum.

Sayın Kayışoğlu, buyurun.

NURHAYAT ALTACA KAYIŞOĞLU (Bursa) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Ben söz istemiştim gruptan sonra diye ama söz sırası geldi, teşekkür ediyorum.

Ben de Komisyonumuzun hayırlı olmasını; ülkemiz adına, geleceğimiz adına, demokrasimiz adına güzel işler yapmayı temenni ederek başlamak istiyorum.

Öncelikle, bu taslakla ilgili genel bir değerlendirme yapmak istiyorum, eğer maddelerde de tekrar ayrı ayrı görüşülürse söz hakkımı saklı tutuyorum Sayın Başkan.

Şimdi, şöyle söyleyeyim: Giriş bölümünde çok değerli konuşmalar yapıldı. Herkes toplumsal mutabakattan, toplumun büyük kesiminin bu süreçte taraf olması gerektiğinden bahsetti, şeffaflıktan bahsetti -çok değerli şeylerdi- Anayasa değişikliği yapılmayacağından bahsetti fakat bu öneri bu konuşulanların maalesef hayata geçmesini engelliyor. Neden engelliyor? Bir kere, amaç konusunda -Murat Başkanımız da değindi- biraz daha somutlaştırmak lazım. Şimdi, bizim yaşadığımız ülkedeki sorunların temelinde tabii, antidemokratik uygulamaların olması söz konusu yani çoğunlukla aslında uygulamadan kaynaklanan sorunlar yaşıyoruz. Örneğin, Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanmamasından bahsediyoruz. Bir kere, biz Meclis olarak Can Atalay kararını uygulamadık yani eğer uygulamadan kaynaklanan sorunları da tespit edip ilgilisine, başta yürütme olmak üzere, öneride bulunamayacaksak, sadece kanun taslakları hazırlayacaksak ki orada da birtakım sorunlar var, elbette ki amacımıza ulaşamayacağız çünkü bizim mevzuatımıza baktığınızda örneğin tutuklama için uluslararası insan hakları sözleşmelerinden çok daha sert koşullar düzenlenmiş bizim Ceza Muhakemesi Kanunu'muzda ama baktığınızda Murat Çalık hâlâ tutuklu yani Adli Tıp Kurumunun da kararına ihtiyaç yok, herhangi bir şekilde rapora da ihtiyaç yok, aslında şu anda Ceza Muhakemesi Kanunu'muz uygulansa Murat Çalık ve diğer tutuklu başkanlarımızın dışarıda olması gerekiyor çünkü tutuklama sadece yargılamayı koruyan bir koruma tedbiridir ve belli koşullarda uygulanır ki onlar da çok zor koşullardır aslında. O nedenle, biraz önceki açılış konuşmalarında da bahsedilen, toplumun beklentilerini karşılayacak önerilerde bulunması, işte, kayyum kararlarının kaldırılması, AYM kararlarının, AİHM kararlarının uygulanması konusunda da önerilerde bulunacaksak bunu da bence belirtmek gerekiyor, uygulamayla ilgili eksikleri tespit edip ilgili kuruma da bildirmek gerekiyor diye düşünüyorum.

Ayrıca, bu taslağın Komisyona sevkî konusunda da orada da ilgili Komisyonda da burada üzerinde anlaşılan bir taslak olduğunda ilgili Komisyonda mevcut İç Tüzük'e göre değişiklik yapılmaması da güvence altına alınmalıdır. Aksi takdirde bizim Komisyonumuzun buradaki çalışmalarının bir karşılığı ve anlamı kalmayacaktır. Sadece o Komisyondaki İç Tüzük'e göre, çoğunluğa göre karar verilecekse bunu da burada güvence altına almak gerekiyor diye düşünüyorum. Amacı biraz daha somutlaştırıp -evet- demokratikleşmeyi öne çıkarmamız gerektiğini belirtmek istiyorum.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Diğer bir konu, Komisyonda şeffaflıkla ilgili ilgili maddelerde sorunlar var; işte, kapalılığına karar verilmesi, salt çoğunlukla Başkana verilen yetkiler...

Şimdi, Değerli Başkanım, değerli milletvekili arkadaşlarımız; toplumun büyük bir kesiminde -bizim tabanımızda, diğer partilerin tabanlarında da dün Bursa'daki bütün gazi ve şehit yakınları derneklerini ziyaret ettim, hele hele onlar tarafında- çok büyük bir kaygı var yani bilinmezlikten kaynaklanan kaygılar, çekinceler var. Bunu aşmanın yolu da şeffaflık. Örneğin, bugün buraya kadar konuştuğumuz her şeyi yayınlıyor olsak ne gibi bir sakıncası olacaktı? Olmayacaktı. Eğer toplum buradaki bütün bu konuşmaları, talepleri duyarsa o zaman bu Komisyon amacına ulaşabilir diye düşünüyorum çünkü dünyadaki örneklerde de tarihsel süreç içerisinde de çatışma çözümlerinde temel koşullardan yani başarıya ulaşması için temel koşullardan bir tanesi toplumun büyük kesiminin muvafakatini almak ve şeffaflığı sağlamak, açıklıkla sürdürmektir bu görüşmeleri. O nedenle de bu Komisyonunun amacına ulaşabilmesi için şeffaflık çok önemlidir ve bu konuda Komisyonun salt çoğunlukla karar vermesi gibi bir şey hakikaten Komisyonun amacına ulaşmasını ve toplumun kafasındaki kaygıların giderilmesinin önüne geçer, amaca ulaşmayı da engeller.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun.

NURHAYAT ALTACA KAYIŞOĞLU (Bursa) – Yine, belirttiğimiz gibi, aslında, literatürde, çatışma çözümlerinde toplumun büyük oranda bu sürece dâhil olması ve kabul görmesi gerekiyor yani bu kabulün de söz konusu olması için... Bu Komisyonda zaten eşit temsil söz konusu olmadı, en azından nitelikli çoğunluğun oransal olarak daha yüksel olması da bu bahsettiğimiz, işte, milletin temsil edildiği bu Mecliste bizlerin daha nitelikli bir çoğunlukla karar almamızın sağlanması, toplumun bütün kesimlerinin temsil olmasa da çoğunluğunun temsil edilmesi anlamında önemlidir. Aksi hâlde salt çoğunlukla karar alınacaksa bu Komisyonun da toplumsal uzlaşısı anlamında bir faydası olmayacaktır diye belirtmek istiyorum. O nedenle beşte 3 değil, üçte 2 en azından insanları daha çok rahatlatacaktır.

Sayın Başkanım, bilinmezlik genelde insanları korkuya, kaygıya...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun, tamamlayın.

NURHAYAT ALTACA KAYIŞOĞLU (Bursa) – Tamamlıyorum.

Bu oranın düşük olması... Örneğin, dün gittiğim derneklerde herkes zaten bir hesap yapıyor yani işte, bütün partilerin temsiliyet sayılarını topluyor, bölüyor, 3'e bölüyor, 2'yle çarpıyor, 5'e bölüyor, 3'le çarpıyor ve "O zaman sizin burada olmanızın bir anlamı yok." diyorlar Sayın Başkan. Hakikaten buna cevap verirken, onları ikna ederken zorlanıyoruz ki haklılar bu kaygılarda da. İnsanları rahatlatmak için bunun gerçekten samimi, çözüme yönelik, toplumun bütün kesimlerini rahatlatacak, şeffaf bir şekilde sürdürülecek bir komisyon olduğunu göstermemiz lazım. Bunun da tek taraflı dayatmayla değil hakikaten karşılıklı

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

fedakârlıklarla, karşılıklı taleplerin hoşgörüyü kabul edilmesi ve samimiyetin ortaya konulmasıyla mümkündür diyorum. Bunları genel olarak belirtmiş oluyorum.

Teşekkürler, saygılar.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Arkadaşlar, gruplar adına konuşmak isteyenlere biraz daha fazla söz vereceğiz temsilen. Arkadaşlarımızın mümkün olan en kısa zamanda sözlerini tamamlaması...

Sayın Gökçen, buyurun.

GÖKÇE GÖKÇEN (İzmir) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben de biraz önce Cumhuriyet Halk Partisi Grubundan arkadaşlarımın dile getirdiklerine birkaç ekleme yapmak istiyorum.

Öncelikle 2'nci maddeyi biraz açarsak burada Komisyonun ismi “Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi” olarak belirlenmiş yani yan yana sayılan ve daha eş değer kavramlardan bahsediliyor Komisyonun ismi olarak önümüze gelen taslakta ama amaca baktığımız zaman “özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti” şeklinde devam eden ifadelerin biraz daha kısıtlanmış olduğunu görüyoruz. O yüzden belki, aynı, Komisyon isminde kabul edildiği gibi yan yana sayılması yani “kardeşliğimizin pekiştirilmesi hedefi doğrultusunda” demek yerine “pekiştirilmesi -virgül- özgürlük, demokrasi, hukuk devleti” diye devam edebilir.

Diğer taraftan, asıl sorunların kanunların uygulanmasına yönelik olduğunu söylemiştik. Biraz önce Nurhayat Vekilimizin ifade ettiği gibi tutuklama tedbirinin aslında istisnai olması fakat uygulamada farklı karşıma çıkması veya birçok toplumsal davada, siyasileşmiş yargılamalarda karşıma çıkan sorunların, kanuna baktığımızda bazı kanun maddelerinde görülmeyen sorunların fiilen ortaya çıkmasını örnek vermiştik, birçok farklı davada. Etkin pişmanlık müessesesi mesela, şu anda kanuna baktığınızda bambaşka görünüyor ama uygulanan sisteme baktığınız zaman itirafçılık değil iftiracılık olarak karşıma çıkıyor. O yüzden burada Komisyonun görevinin, amacının değerlendirme ve bilgilendirmeden ibaret olan bir anlayışla ele alınması yerine gerçekten bu işin özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti çerçevesinde çözülmesi ve kanunların uygulanmasına, Anayasa'nın uygulanmasına, uluslararası sözleşmelerin uygulanmasına yönelik çalışmalar yapmanın da eklenmesinin komisyonun amacı, görevi açısından şimdiye kadar konuşulanlar doğrultusunda biraz daha tutarlı olur gibi geliyor bize. Burada bir şeyler söylendi.

5'inci maddede, burada gündemin belirlenmesi konusunda meselenin sadece çoğulcu demokrasi veya orada bu kavramlarla güzel bir şekilde ifade ettiğimiz bir şeyin gerçekleşmesi olarak değil de birbirini etkileyen birçok konu karşıma çıkacak. Burada tartışmaya başladığımızda, esasına girdiğimizde yani şu tartışmaları bitirdiğimizde bakacağız ki aslında önümüzde çok basit ve tek yönlü gördüğümüz bir sorun, başka partilerin siyasi katkılarıyla, başka siyasi görüşlerin katkılarıyla anlayacağız ki çok boyutlu bir sorun. O yüzden, bu gündemin belirlenmesinden önce bu siyasi tartışmayı yaparsak, bu müzakereleri

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

yaparsak ve gündem daha ortaklaşa bir anlayışla belirlenirse gerçekten Komisyonun çalışmasına da daha fazla katkı sunar. Aksi hâlde eğer gündem tek bir yönüyle belirlenecek olursa, öncesinde bu müzakere ya da ortaklaşma çabası gerçekleştirilmezse o zaman konuşulacak diğer konular, diğer konular olarak kalacaktır yani gündem dışı ve hakkında karar alınamayacak konular olarak kalacaktır. Bu da Komisyonun çalışma ilkesine aykırı aslında. Burada herkes, farklı siyasi partilerden milletvekillerimiz birer sorumluluk alarak burada bulunuyorlar; bu çalışmaya eleştiri, öneri, katkı sunmamız bekleniyor. Bu yüzden, bu görüşlerin hepsinin gündem belirleme aşamasında da dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Bu, beşte 3 meselesiyle ilgili aynı mantıkla 2/3'ün daha uygun olacağı ama aynı zamanda toplantıya katılanların 2/3 çoğunluğu şeklinde değil de üye tam sayısının 2/3 çoğunluğu olması gerektiğini düşünüyoruz çünkü "nitelikli çoğunluk" dediğiniz şey zaten aslında bu farklı fikirlerin ortaklaşmasına, daha büyük bir çoğunlukla daha meşruiyeti yüksek kararlar alınmasına yönelik inşa edilmiş bir kavram. O yüzden, burada sadece toplantıya katılanların nitelikli çoğunluğunu arayacaksak yine amaçtan biraz uzaklaşmış oluyoruz. Bu bakımdan, bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Aynısı 11'inci maddede de var, yine, toplantıya katılanların "beşte 3" çoğunluğu diye dile getirilmiş yani Komisyon toplantısını sona erdirecek, bu kadar, bütün Türkiye'nin konuştuğu, herkesin gözünün üstünde olduğu bir Komisyon, önemli de bir katkı ve başarı bekleniyor ama toplantıya kim katılırsa onun üzerinden bir nitelikli çoğunluk belirlenmiş; buna itirazımız var.

Tutanak tutulmaması meselesiyle ilgili de Sayın Murat Emir ifade etti. Burada 9'uncu maddeye dair kısa bir ekleme yapmak istiyorum. "Belirlenen gündem doğrultusunda davet edilen kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, üniversiteler." diye yazılmış.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun.

GÖKÇE GÖKÇEN (İzmir) – Hemen toparlıyorum.

Burada hangi sivil toplum örgütlerinin, hangi temsilcilerin, akademisyenlerin buraya davet edileceğine dair de bir ortaklaşmaya ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz biz çünkü aynı gündemin belirlenmesinde olduğu gibi, burada eğer bir konuda çalışan bütün dernekleri burada dinleyemeyeceksek, o zaman elbette bazı tercihler yapılacak demektir ve eğer tek bir siyasi görüşten veya tek bir politika anlayışından, tek bir ideolojiden burada sivil toplum örgütleri, akademisyenler ya da diğer katılımcılar dinlenecekse o zaman yine biz farklı fikirlerin katkısından mahrum bırakılmış oluruz. Ve 11'inci maddeye dair de bu hem katılanların beşte 3 çoğunluğunun hem Başkanın tek başına Komisyon çalışmalarını sona erdirmeye kararı alabilecek olması yerine, Komisyonun nitelikli çoğunlukla ve üye tam sayısının nitelikli çoğunluğuyla bu kararın alınmasının daha uygun olacağını düşünüyoruz.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Peki, teşekkür ederim.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Sayın Kaya, buyurun.

BÜLENT KAYA (İstanbul) – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Bu taslakla ilgili olumlu bulduğumuz yanlar olmakla birlikte, şahsınızla ilişkili olmaksızın dile getirdiğimiz bir kısım eleştiriler var; bu Meclis Başkanı olarak sizin şahsınızla ilgili değil, sadece mevzuatla alakalı olması gereken bir itiraz olarak değerlendirmenizi istirham ediyoruz. Bu Komisyonun bence en son yapacağı şey parmak sayısı hesabı olmalı çünkü bu Komisyonun alacağı kararların partiler açısından siyasi bağlayıcılığı olabilir ama mevzuat açısından bir icrai ya da bağlayıcı herhangi bir yönü yok. Dolayısıyla burada olabildiğince siyasi partilerimizin fikirlerini birbirine yakınlaştırabileceğimiz zeminleri oluşturabilmeye gayret etmemiz lazım. Bu sebeple, herhangi bir mevzuat ve icra açısından bağlayıcılığı olmayan bir konuyu bu kadar bir parmak sayısına sıkıştırmayı doğru bulmuyorum. Onun yerine “çoğulcu, katılımcı bir anlayış ve ortaklaşma” kavramlarını temin etmeye dönük bir kısım düzenlemeler yapmamız lazım. Örneğin, 2’nci maddede Komisyonun amacı ve görevi tanımlanıyor ama bu amaç ve görevi gerçekleştirmenin en temel yolu gündemin nasıl belirleneceğine dair usul ve yetkilerle sınırlı. Şimdi, siz gündemi sadece belli parmak sayısına hapsettiğiniz zaman, o zaman bu amaçların hangisinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine ya da hangi konunun bu amaçla ilgili olduğuna sadece belli sayıdaki kişiler karar vermiş olacak. Oysa biz burada her konuyu karar altına almak için gündemimize alıyor değiliz, bazı konuları karar vermeksizin de veya bir ortak karar çıkmaksızın da konuşup burada gündemleştirme hususunu da dikkate almamız lazım. Dolayısıyla bu 2’nci maddedeki amacın gerçekleştirilebilmesinin yolu: Gündemin tayininin belli sayıdaki parmak sayısına mahkûm edilmemesine dair bir kısım düzenlemelerin mutlaka ve mutlaka yapılması lazım. Bu bağlamda da 5’inci maddede özellikle gündemin ne şekilde belirleneceğini ifade etmek lazım. Eğer amaçlardan kastedilen şeylerde partiler bu amaca girdiğini düşündükleri konuyu buraya taşıyamayıp burada diğer partilerle beraber müzakere etme imkânı bulamayacaklarsa o zaman, dediğim gibi, 2’nci maddenin sınırını tamamen belli sayıdaki parmak sayısı belirlemiş olacak.

Karar yeter sayısı ile ilgili hususlara çok girmek istemiyorum çünkü dediğim gibi, burada parmak sayısı hesabından daha çok, olabildiğince siyasi partileri ortak bir kesişme noktasında bir araya getirebilmenin yollarını arayacak formülleri konuşmamız lazım. Bu Komisyon her ne olursa olsun buradaki bütün konuşmaları tutanak altına almalı çünkü Türkiye Büyük Millet Meclisinin Genel Kurulunun ya da diğer çalışmaların tamamının yarına aktarılması, tarihe ışık tutulması ve yazılılık esası çerçevesinde kayıt altına alınması şarttır. Elbette bunların bir kısmının bugün açıklanıp açıklanmayacağı Komisyonun takdirinde olabilecek bir husustur ama her ne olursa olsun tutanak altına alınmamış hiçbir konuşmanın ve tartışmanın burada olmaması gerektiğini bir kez daha bu vesileyle ifade ediyoruz.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Yine 9'uncu maddede toplantıya katılabilecek olan kişiler var. Şimdi, burada da tam da 2'nci maddede yaptığım eleştirilerin benzerlerini yapmak istiyorum. Kimler katılacak, kim karar verecek? Eğer bu katılacak kişilerin profiline, sivil toplum kuruluşlarına, akademisyenlere ya da hangi kamu kurum ve kuruluşlarını dinleyeceğimize belli sayıda parmak sayısı karar verecekse o zaman buradaki o tam da bahsettiğimiz çoğulcu ve katılımcı demokrasiyi yaşatmış olma imkânımız olmaz. Dolayısıyla ben ifade ettiğim gibi, burada karar alma sayısından daha öte, bütün siyasi parti gruplarının ve temsil edilen partilerin önemsedikleri, burada gündeme taşıdıkları konuları gündeme getirebilecekleri ve yine Komisyona davet edilecek kişilerin profili ve isimleri noktasında siyasi parti grupları ve temsil edilen partilerimize biraz daha imkân ve olanak sağlayan usul ve esasları da belirlememiz gerektiğini düşünüyorum, teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ederim.

Sayın Bakan, buyurun.

MURAT BAKAN (İzmir) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak neden buradayız? Bizim burada olmamızın birinci gerekçesi, Kürt sorununun çözümünün meşru alanı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altını işaret etmemiz, tarihsel tutarlılığımızla ve burada kurulacak bir komisyonla bu sorunların çözüleceğini düşünmemiz. Bizim kaygılarımız, endişelerimiz yok mu buraya gelirken? Ben on yıldır bu Parlamentoda -beraber çalıştığım arkadaşlarım bilir- asker, polis özlük haklarıyla ilgili çalışmış bir milletvekilim. En çok eleştiri gelen konu ve sosyal medyada yüzlerce mesaj geliyor, ona rağmen bir şey çözülsün diye buradayız. Samimiyetini sorguluyoruz Cumhur İttifakı'nın. Acaba bu süreç, iktidarı korumak için muhalefeti bölüp bir kısmını kendi yanına çekmek için yapılan bir şey mi? Bunun arkasında bir siyasi mühendislik var mı? Tüm bu işler, tüm burada çıkacak sonuç karşılıklı samimiyetle mümkün Sayın Başkan ama daha en baştan samimiyet yok oldu; benim endişelerimi, kaygılarımı artıran bir taslak bu. Biz burada toplumsal bir rıza üretemeyeceksek, biz halkın desteğini arkamıza alamayacaksak yapacağımız işlerde, demokratik, katılımcı, şeffaf bir süreç yürütemeyeceksek buradan nasıl bir sonuç bekleyeceğiz? Basına kapalı mı, açık mı, Başkan karar verecek. Ya, Meclis İçtüzüğü var, Meclis İçtüzüğü'nde komisyonların nasıl çalışacağı yazıyor, onu uygulasak yeter. MİT Başkanı mı geldi, millî güvenlikle, ulusal güvenlikle ilgili bir sunum mu yapılacak, kapalı oturum yaparız, basın gelmez, onun dışında basından niye korkuyoruz? Zaten vatandaşın tepkisi: “Bu işler gizli saklı, gizli kapaklı, kapalı komisyonlar ardında mı olacak?” endişesi var. Bu endişeleri kaldırmak, ortadan kaldırmak önce sizin göreviniz. Niye 50 Komisyon üyesi belirledik? Siz zaten bu yasal düzenlemelerin hepsini Cumhur İttifakı olarak getirecek çoğunluğa sahipsiniz. Bir meşruiyete, toplumsal meşruiyete, toplumsal rızaya ihtiyaç var, o da ancak hepimizin birlikte samimi olarak birbirimizin de endişelerini, kaygılarını gözeterek bir şey yapmamızla mümkün.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Ben açıkçası tek tek maddelere -arkadaşlarım söyledi- girmek istemiyorum ama bu hâliyle Başkan karar versin her şeye, o zaman bizim burada işimiz yok.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – “Başkan” yerine “Komisyon” yazın; endişeniz gideriliyor mu?

MURAT BAKAN (İzmir) – Başkanım...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – “Başkan” olan her kelimenin yerine “Komisyon” yazın.

MURAT BAKAN (İzmir) – Yazalım Başkanım yani burada...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Ya, şimdi, arkadaş, kusura bakmayın, öyle bir şey söylüyorsunuz ki... Ben sabır katsayısı çok yüksek bir adamım ama kusura bakmayın yani burada asla ve asla... İlk günden itibaren, ilk andan itibaren bütün arkadaşlarım şahittir, Murat Emir başta olmak üzere, Gülüstan Hanım başta olmak üzere, bütün arkadaşlar şahit, herkesi dinleyerek, herkesin ortalama noktasını bulmaya çalışarak ve bu meseleyi siyasi partilerin tartışmasının dışına çıkararak... Tarihî bir süreç var ve bu fırsatı bir daha kaçırmamamız lazım. Burada bu Komisyonun aslında sadece yasa tekliflerinin hazırlanmasıyla ilgili -baktığımız zaman- oylamaya dayalı bir işi var, geri kalan işlerin hepsi sizin dediğiniz gibi karşılıklı olarak... Bugün fevkalade de güzel örneğini verdik, herkes farklı fikirlerde olmakla birlikte görüşlerini burada açık bir şekilde ifade etti. Yani burada bir şey kaçırılıyor, bir şey yapılıyor falan değil. Yani bütün bunların hepsi... Mesela dün yaptığımız toplantıda amaç maddesiyle ilgili arkadaşlarımızın teklifleri vardı, onları yine bunun içerisine koyduk. Yani burası bir iktidar muhalefet meselesi değil, burası bir sayı meselesi değil ama burada bu Komisyonun iki tane şeyi var, biri samimiyet yani kimse birbirinin samimiyetinden şüphe etmesin. Siyasi mücadele alanı değil burası, eğer siyasi mücadele yapacaksak dışarıda çok fazla siyasi mücadele alanımız var, sabahtan akşama edilecek mücadele var, partiler için söylüyorum. Burada samimiyetle ve Türkiye'nin demokratikleşmede... Mesela demokrasi meselesini de koyduk, bu konular konuşulunca zaten kendiliğinden demokrasi meselesi tartışılacak yani burada herhangi bir yasa çıkarılıyor değil, ülkeyi ilgilendiren herhangi bir karar alınacak değil. Burada ortak toplantı kararı... Ya, kusura bakmayın, ben o kadar siyasi nezaketten uzak ya da ahmak bir adam mıyım ki kendi başıma bir gündem belirleyeceğim ve bunu size söyleyeceğim; bundan hicap duyarım, bunun konuşulması bile ayrı bir şeydir. Şimdi, ben iki senedir Meclisi yönetiyorum, yönetmeye çalışıyorum; her gittiğim yurt dışı seyahatinde bütün partilerden hangi arkadaşımıza sıra geldiyse onu Meclis Başkan Vekili olarak buraya koyup gidiyorum yani şu partidendir, bu partidendir diye bakmıyorum. Dolayısıyla, burada -Allah rızası için- her şeyi söyleyin ama samimiyetimizden de asla şüphe etmeyin. Ben sizlerin endişelerini görüyorum, bunlara saygı duyuyorum; daha evvel de arkadaşlarımızla paylaştık, bu mesele muhalefetin ya da iktidarın meselesi değil. İnşallah bir çözüm buluruz, iyi başladık, bu iyi başladığımız süreci de iyi götürelim.

Buyurun.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

MURAT BAKAN (İzmir) – Sayın Başkan, şu benim konuşmamdan daha samimi bir konuşma olmaz burada. Ben samimi, içtenlikle duygularımı ifade ediyorum; ben bunu ifade edeceğim ki burada ortak bir akıl ortaya çıksın. Ben içimdekini söylemezsem, düşündüğümü söylemezsem, hissettiğimi söylemezsem siz bu konuşmayı yapmazdınız dolayısıyla istişare böyle bir şey.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Faydalı oldu.

MURAT BAKAN (İzmir) – Dolayısıyla, ben sizin önerinize katılıyorum, “Başkan” yerine “Komisyon” yazalım, Komisyonun iradesidir.

Diğer hususları da Grup Başkan Vekilleri vesaire bir araya gelsin -bir alt komisyon olabilir- arkadaşlar bir iki saatte bu işi hallederler. Yani biz buraya bu iş çözülsün diye geldik zaten, biz de samimiyiz.

Söyleyeceklerim bundan ibaret.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sayın Çiçek, buyurun.

CENGİZ ÇİÇEK (İstanbul) – Herkese selamlar saygılar öncelikle.

Son tartışmaya ilişkin birkaç hususu biz de belirtmek isteriz. Şüphesiz yapılan konuşmalarda da aslında kendi bakış açımız dile getirildi, bu Komisyon faaliyetleri bir bütün olarak dünya görüşlerimizi ya da politik görüşlerimizi aynılaştıracak bir çalışma değil. O farklılıkları koruyacağız, her birimizin hakkı ve ödevi o farklılıkları korumak ama aynı zamanda bu Komisyonun bir varlık gerekçesi var, ona sadık kalmanın yollarını hep birlikte aramak zorundayız.

Özcesi bizim açımızdan şu: Meselenin kendisini şiddet zemininden çıkarıp hukuki ve siyasi zemine çekecek bir çalışma olarak ele alırsak herhâlde en azından şu toplantının, bu hazırunun kendisi tarihsel bir görev üstlenmiş olacak, başarılı olmuş olacak; en azından son tartışmaya bu şekilde grubumuz adına katkı sunmak isteriz.

Onun dışında, beş maddede bir ek önerimiz olacak. Birinci önerimiz şu, 4'üncü maddeye şöyle üçüncü bir fıkra ekleyebiliriz diye düşünüyoruz: “Komisyonun kararıyla ihtiyaç hâlinde alt komisyonlar kurulabilir.” önerimiz var. Kimi muhtelif konularda belirli çalışmalara ihtiyaç olabilir, alt komisyonu tariflememiz en azından çalışmanın başlangıcı açısından olası yani çalışma başlıkları açısından öngörülü bir düzenleme olur diye düşünmekteyiz.

İkincisi, 5'inci maddeye bir fıkra eklenebilir önerimiz var. “Komisyon haftada en az 2 defa toplanır.” önerisini sunuyoruz. Onun da gerekçesi şu değerli arkadaşlar: Şimdi, her bir konuşmada aslında ele aldığımız meselenin kendisinin sadece Türkiye sınırlarının içerisine hapsedilen bir mesele olmadığını hepimiz objektif ve nesnel olarak kabul ediyoruz. Bir Orta Doğu meselesi, bir bölge meselesi, dünyada hegemon güçlerin, emperyal güçlerin kavga meselesi ve bu yönleriyle yaptığımız bu çalışmayı fazlasıyla belirleyen siyasal aktörler ve dinamikler var. Şimdi, en son, Suriye'deki son gelişmelerin kendisini bile farklı tarifleyebiliriz ama son gelişmelerin kendisi bir de şunu gösterdi: Komisyon hantal çalışırsa, Komisyon örneğin haftada 1 çalışırsa ve coğrafyanın reel politiğine ve hızına uygun bir çalışma sistemi ve tempoyu tutturamazsa, açık konuşalım, Komisyon biraz böyle tabiri caizse bu iklimden

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

uzak, daha donuk bir Komisyon olur ki buna hiçbirimiz rıza göstermemeliyiz. O yüzden bu Komisyonun çalışmalarının temposunu hızlandırması yani coğrafyanın gerçeklerine göre temposunu hızlandırması gibi bir ödevi var, yol kazasına kesinlikle hep birlikte müsaade etmemeliyiz diye düşünmekteyiz. Bu hâliyle de “Komisyon haftada en az 2 defa toplanır.” fıkrasını öneri olarak sunuyoruz.

3’üncü önerimiz; 5’inci maddenin (1)’inci fıkrasına dair bir ekimiz olacak, o da şu değerli arkadaşlar: “Bir sonraki toplantının gündemi partilere önceden bildirilir.” İlk toplantı olması hasebiyle bugün anlaşılır -Grup Başkan Vekillerimizle de Değerli Başkanımız görüştü, hani bir ortaklaşma arayışının farkındayız, ona haksızlık etmek istemeyiz- ama sonraki toplantılara her birimizin grup olarak daha hazırlıklı, ön hazırlığı daha güçlü gelebilmesi için toplantı gündemlerinin birkaç gün öncesinden -onu belki birlikte düzenleyebiliriz ama- bütün gruplara ve partilere atılması gerektiğini düşünüyoruz yani buraya daha hazırlıklı gelmek zorundayız. Daha hazırlıklı, daha disiplinli gelirsek tartışmaları daha süratli ve daha disiplinli sonuçlandırabileceğimizi düşünüyoruz.

Son önerimiz de 10’uncu maddeye dair. Yine Başkanımızın şeyi olabilir ama biz de burada Komisyon önerisi yapıyoruz yani toplantının belirli bir kısmının veya tamamının basın tarafından takip edilmesine Komisyonun karar vermesi bizlerce daha sağlıklı olur, Değerli Başkanımızın da üzerinden birçok yükü almış oluruz diye düşünmekteyiz.

Tekrar teşekkür ediyoruz.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Teşekkür ediyorum.

Sayın Yapıcıoğlu, buyurun.

ZEKERİYA YAPICIOĞLU (İstanbul) – Sayın Başkan, öncelikle bu yönerge taslağı keşke toplantıdan önce tüm üyelere veya en azından partilere gönderilseydi, bu durumda, irticalen, henüz ulaşılmış bir metin üzerinde hızlı bir değerlendirme yapmak ve bunun üzerine öneri ve eleştirilerde bulunmak yerine daha sağlıklı bir değerlendirme yapma imkânı olacaktı; öncelikle bunu ifade etmek isterim.

1’inci madde Komisyonun ismiyle ilgili. Bu, oradaki kelimelere itiraz manasına gelmesin ama bu taslağı görmeden önce şöyle bir isim önerimiz vardı: “Birlikte Yaşam, Adalet ve Kardeşlik Komisyonu” diye.

Yine, 2’nci maddenin (1)’inci fıkrasında şöyle bir ilave olması ve değişiklik olması yönünde bir önerimiz vardır: Hukukun üstünlüğünü buraya ilave etmemiz gerektiğini düşünüyorum, “hukuk devleti” kavramı bunu ifade etmeye yetmez gibi bir düşüncemiz var.

Yine, 2’nci maddenin (1)’inci fıkrasının sonunda “...çalışmaları değerlendirmektir.” yerine “...çalışmaları yapmak ve öneriler hazırlamaktır.” şeklindeki bir değişikliğin uygun olacağını düşünüyoruz.

5’inci maddeyle ilgili: Eğer gündem zamanında, yeterince zaman bırakmak suretiyle üyelere gönderilirse en azından gündeme ilave yapma imkânı bütün

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Komisyon üyelerine tanınır yani sadece Başkanlık tarafından gündem belirlenmesi yanlıştır diye düşünüyoruz.

Yine, 7'nci maddeyle ilgili olarak daha önce söz alan sayın milletvekilleri ifade ettiler, benzeri bir şekilde ben de şunu ifade etmek istiyorum: Sayın Başkanım, siz açılış konuşmanızda bu Komisyonun çalışmalarıyla ilgili 3 ilkedden, şeffaflık, açıklık ve çoğulculuk ilkelerinden bahsettiniz dolayısıyla eğer aslolan şeffaflıksa tutanaklar mutlaka tutulmalı ve bu tutanaklar kamuoyuna da açılmalı. Eğer açılmayacaksa yani açılmasının bir mahzuru varsa buna o zaman Komisyon karar vermelidir diye düşünüyoruz.

8'inci maddede uzmanların görevlendirilebileceğinden bahsedilmiş ama üyelerin ihtiyaç duydukları uzman desteği almasıyla ilgili bir mekanizmanın da burada yer alması daha doğru ve tamamlayıcı olurdu diye düşünüyoruz.

Yine, 10'uncu maddede yer alan Komisyon toplantılarının basın tarafından takip edilmesiyle ilgili olarak da Başkanın yerine Komisyonun salt çoğunlukla karar vermesinin daha uygun olacağı düşüncesindeyiz.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sayın Tanrıkulu, buyurun.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) – Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Vallahi, doğrusunu isterseniz ben heyecanlıyım yani onu ifade etmek istiyorum. Zira yıllardır bu mesele üzerinde çalışmış ve bu meselenin Parlamentoda çözümü noktasında da milletvekilliğimden önce de çaba sarf etmiş bir yurttaşım, avukatım ve şimdi de milletvekilim. İlk defa, Meclis İçtüzüğü'nde yazılı olmayan ama Meclis hukukunda var olan bir çağrıyla burada bir Komisyon toplanıyor ve dünyanın devam eden en kapsamlı, en uzun süreli, maliyeti en ağır olmuş bir meseleyi çözme noktasında bir başlangıç toplantısındayız aynı zamanda. Bu toplantının kendisi bir defa çok değerli, burada bulunan siyasi partilerin burada kendi iradeleriyle olması çok değerli bir şey yani bizi İç Tüzük zorlamıyor, Anayasa zorlanmıyor ama kendi irademizle buradayız, demek ki toplumsal bir ihtiyaç var, o ihtiyacı da gidermek amacıyla buradayız. Bu nedenle de mümkün olduğu kadar uzlaşmaya yakın bir biçimde dil kurmak ve ona dönük adım atmak durumundayız.

Bu ilk gün, gerçekten de Türkiye'nin gözü bu Komisyonda. Bir, bunun karşısında olan, direkt karşısında olan bir toplum kesimi var, işte burada olmayan siyasi partiler de var. İki, bizim burada temsil edilen siyasi partilerin arkasındaki güç tamamen buraya yansımış değil yani her siyasi partinin kendi tabanının da itirazları var. Dolayısıyla bu ilk gün, ilk önce bu toplantıya katılan siyasi partileri tahkim edici bir güç, bir üslupla burada olup çıkmalıyız ki, ilk önce bu toplantıyı tahkim edelim ki daha sonra bu desteği fazlaştıralım ve bu toplantının buna hizmet etmesi lazım ilk gün. Yani, işte, ilk gün vereceğimiz mesaj, toplantının sonunda yapacağınız açıklama, o açıklamadaki vurgular toplumdaki beklentiyi ve gücü bir yere taşıyabilir; gerçekten de öyle bir beklenti var, o nedenle çok önemli. Eğer bunu ilk günden başaramazsak yani işte

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

“Toplantıdan bir şey çıkmadı.” işte “Toplantıda uzlaşamadılar.” ya da işte vurgusu güçlü olmayan bir mesajla çıkarsak o beklentiyi de en aza çekeriz ve bu şeyin başarılı olmasını istemeyen hem içeriden hem dışarıdan toplum kesimlerine ve uluslararası güçlere de bir malzeme vermiş oluruz, yoksa bizim ağustos ayında burada toplanmamıza ne gerek var? Sonuçta ekim ayında Meclis açılacak veya çok gerekliyse olağanüstü toplanır, Meclis bir yasayı yapar ve çoğunluk da var, yapar geçer yani sonuçta meselenin bu olmadığını hepimiz biliyoruz, o nedenle buradayız. Ben, bunun tek başına çok önemli olduğunu düşünüyorum, burada olmamızın çok önemli olduğunu düşünüyorum ve ilk defa böyle bir şey yapılıyor yani bu bir araştırma komisyonu değil, bir şey araştırmayacağız. Sonuçta var olan bir mesele konusunda her siyasi parti, burada olmayan siyasi partiler de dâhil olmak üzere, toplumsal kesimler de dâhil olmak üzere bir toplumsal rızanın ve güvenin inşası için buradalar; burada olmayanlar dâhil olmak üzere. Dolayısıyla, bundan hareketle yapmalıyız diye düşünüyorum.

Şimdi, yani maddelerle ilgili arkadaşlarımız söylediler, hani ben çok fazla bir şey eklemek istemiyorum ama bu Komisyonun görevi -2'nci maddede- sadece kanun teklifi yapmak değil. Burada, sonuçta Mecliste Genel Kurulda veya bir komisyonda temsil edilmeyen iradenin üzerinde bir mutabakat var. O mutabakatın iradesinin sadece işte komisyonlara teklif edilecek yasalarla değil, bu sürece engel olmak isteyen, toplumsal barışın gerçekleşmesini istemeyen idari, bürokrat veya toplum kesimlerine mesaj verecek bir uyarı mekanizması da olması lazım. Uzlaştığımız konularda toplumsal barışın önünde engel olabilecek, uygulamadan kaynaklı sorunlar varsa -yasa dışında- uzlaşmışsak eğer, o tedbirlerin alınmasını da güçlü bir biçimde isteyebilmeliyiz. Yani idari makamlar veya başka makamlar, kuşkusuz Anayasa'nın işte 138'inci maddesi var veya başka maddeleri var, onlar bir tarafta durur ama bu...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - ...sonuçları verebileceğimiz bir şey içerisinde olmalıyız. O nedenle, kesinlikle, bana göre, toplumsal barışın gerçekleşmesi noktasında uygulamadan kaynaklanan sorunlar konusunda öneriler paylaşmak gibi bir cümle, ilk gün vereceğimiz mesaj bakımından “Bakın, burada duran siyasi partiler bu sürece engel olmak isteyen kesimlere mesajını da güçlü bir şekilde bu çalışmayla verdiler” cümlesi olur aynı zamanda. Yani bir yasa teklifinin dışında aynı zamanda toplumun bu sorunlarını gözlemleyen ve çözüm üreten, önerilerini söyleyen bir noktada olmamız da bence önemli. Onun dışında, tabii ki şöyle olması lazım Sayın Başkanım yani sizin de sonuçta o konuda karşı olacağınızı sanmıyorum: Komisyon toplantıları tam tutanakla tutulur. Tutulur sadece yani bunun kapalı olmasına yani eğer kapalı...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) – Kapalı oturumsa zaten kapalı olur, tutanak da yayınlanmaz. Bir de şöyle bir şey, ilk gün eğer bu

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

tutanakla, biz bu çalışma esasıyla basın konusunda sınırlayıcı bir şey dersek bunu engellemek isteyenlerin eline de koz vermiş oluruz. Dolayısıyla “Toplantılar basına açıktır.” dememiz lazım yani görsel basın kısmı buraya yazılabilir ayrıca ama hangi toplantının kapalı olacağına Komisyon karar verir. Dolayısıyla o şeffaflık konusuna ilk günden vurgu yapmamız lazım. Burada toplumun bilgilendirilme hakkına engel olabilmeyi düşündürecek bir cümle falan ilk günden kurmayalım yani. Çünkü zaten endişe, kaygı, kapalı kapılar, acaba ne yaptılar, neye anlaştılar, ülke mi bölünecek, başka bir şey mi olacak falan filan diye birçok şey var yani sonuçta kaygı var insanlarda. Bunun haklı veya haksız eleştirileri var.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) – Bu heyet bu tür ihtimallere ilk günden izin vermemeli. Sonra, bu, sonuçta Allah’ın emri değil, ihtiyaç çıkarsa değiştiririz burada. Öyle bir madde de koyalım yani bu çalışma taslağı ihtiyaçlar doğrultusunda yapılır daha sonra. Bu Komisyon bunu nitelikle çoğunlukla, üçte 2 çoğunluk veya beşte 3’le, nitelikle çoğunlukla nasıl kabul edecekse bunu değiştirme, ekleme yapmak konusunda da şey yapar. Ama ilk gün mümkün olduğu kadar açık, şeffaf, özgürlükçü, çoğulcu bir taslak hazırladığımızı kamuoyuna gösterelim ki o konuda ilk günde “İşte gördünüz, engellediler, bilemeyeceğiz, ne oldu?” falan filan gibi endişeleri ortadan kaldıracak bir metin olsun. Çok rahatlıkla da eğer izin verirsiniz iki üç partiden 2-3 kişi -zaten arkadaşlarımız not da aldılar- yarım saat içerisinde bu düzenlenir yani sonuçta bir şey değil.

Daha sonra tekrar belki söz alırsak başka görüşlerimizi de söyleriz. Çok teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sağ olun, teşekkür ederim.

Sayın Aksakal, buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Öncelikle bu esaslar taslağı konusunda Komisyonun adı üzerine, Demokratik Sol Parti olarak, Sayın Cumhurbaşkanımızın da siyasetin bütün kurumlarının da küresel emperyalizmin bölgemiz üzerindeki saldırıları, özellikle Orta Doğu bölgesinde bizleri zayıf kılmaya yönelik çalışmaları karşısında duruşumuz ve elli yıldır yaşadığımız sıkıntının bitaraf edilebilmesi için de ulusal birliğimizin güçlendirilmesi adına bir önerimiz olmuştur ancak komisyon adına takılıp kalmamız gerektiği hususunun da özellikle altını çizmemiz gerekiyor. Önemli olan, Komisyonun işlevini tam olarak yerine getirebilecek çalışma düzenini oluşturmak.

Şimdi, Komisyonun amacı ve görevi kısmında “terörün Türkiye’nin gündeminden tamamen çıkartılması” olarak başlayan cümle doğru bir cümle çünkü bu Komisyonun kuruluş niyeti ve başlangıcında zaten terörsüz Türkiye hedefi vardı yani bu ülkenin terör eylemlerinden, hakların terörle, terörist

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

faaliyetlerle elde edilme girişiminden uzaklaştırılması, demokratik ortamın güçlendirilmesi, hak ve menfaatlerin yasal statüye kavuşturulması hatta Anayasal statüye kavuşturulması noktasındaydı. Dolayısıyla, bu konuda söylenecek çok fazla bir şey yok ancak Komisyonun kuruluş amacı ve gerekçesi elli yıldır yaşanan terörle mücadelenin artık bitmesi ve terör örgütü yöneticilerince bugüne kadar öne sürülen münhasır taleplerinin anlamsız kalması üzerine örgüt kendini feshetmeyi öngörmüştür, bunu İmralı'daki örgüt lideri resmen açıklamıştır. Şimdi, bu sürecin aşaması nedir; işte, bazı hukuki düzenlemeler de yapılmalı ki dağdaki terörist, özellikle suça bulaşmayanlar, eylemlere karışmayanlar gelsinler, yeniden toplumsal birlikteliğin içerisinde yer alsınlar. Ben öteden beri kardeşlik, barış, bu kavramların çok ileri düzeyde değerlendirildiğini düşünüyorum çünkü bu topraklar üzerinde yaşayan Türk, Kürt, Alevi, Sünni, Süryani, Musevi hangi inanç ve etnik temelden olursa olsun insanların kūs olduklarına inanmıyorum ki bir barış arayışı içerisinde olalım. Devletin terörle bir mücadelesi var; dolayısıyla, bunun da hukuki zemininin bir an önce hayata geçirilmesi gerekiyor, bu Komisyonumuzun da adı ne olursa olsun asıl amacının bu olduğunu özellikle belirtmek istiyorum.

Terör örgütü, bu Komisyonun önerileri ve Millet Meclisi Genel Kurulunun kararları çıkmadan ikinci adımı atmayacağına dair bir kararlılık içindeyse; bu taslaktaki 11'inci maddede çalışma süresi 31/12/2025 olarak belirlenmiş, demek ki 31/12/2025'e kadar kanuni bazı düzenlemeler, onların beklediği bazı düzenlemeler gerçekleşmeyecekse silah bırakma ya da teslim olma gibi bir hadisenin de gündeme gelmeyeceği aşikâr fakat diğer taraftan devletin başındaki kişi olarak, devleti yöneten kişi olarak Sayın Cumhurbaşkanınca koşulsuz, şartsız PKK ve tüm türevlerinin silahlarını bırakması şartıyla bu işlemlerin olabileceği, bu hukuki düzenlemelerin gündeme gelebileceği dile getirildiyse o zaman biz yılbaşına kadar havanda su dövmek ya da boşa kürek çekmek gibi bir süreci yaşayacağız; buna bir açıklık getirmek durumundayız.

5'inci maddede Komisyon toplantıları konusunda mutlak bir takvim baştan belirlenirse elbette iyi olur çünkü her bir Komisyon üyesinin kendine dair başka programları da olabiliyor, belki bu ekim ayına kadar Meclis çalışmaları yönünden çok etkili olmayabilir ama Komisyonun çalışma süreci 31/12/2025 olarak belirlendiğine göre aynı zamanda 1 Ekimden itibaren haftada üç gün de Meclis çalışmaları var. Dolayısıyla, faydalı olabilecek bir zeminde mutlak bir tarihin belirlenmesiyle de periyodik bir tarihin belirlenmesiyle de yapılması uygun olur. Haftada bir gün olması bizim önerimizdir, en azından bir gün olması gerekir.

7'nci maddedeki tutanak tutulması hadisesi... Tutanak, hukuk devletlerinde bütün kurullarda tutulması gereken bir zorunluluktur, bunun açıklanıp açıklanmaması hususu yine bu kurulun öngöreceği değere göre belirlenmeli. Basına verilip verilmeyeceği, açıklanıp açıklanmayacağı yine kurulun kararıyla, yine bu etkin karar sayısıyla belirlenebilir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun, devam edin.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) – 9’uncu maddede Komisyon toplantılarına gruplar adına üçer danışman ya da yardımcının girebildiği gibi bir bilgi aldık bu toplantımızın başlangıcı sırasında, eğer böyle bir uygulama varsa grubu bulunmayan partilerin de en az birer yardımcıyı yanlarında bulundurmalarının sağlanması yönünde bir karar ihdas edilmesini önemsiyoruz.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sağ olun, teşekkür ederim.

Sayın Yüksel...

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; ben de Komisyonumuzun hayırlı olmasını temenni ediyorum. Hepinizi saygılarımla selamlıyorum.

Tabii, bu usul ve esaslar taslağını değerlendirmekle birlikte özellikle bizim burada toplanma amacımızın göz ardı edilmemesi gerektiğine de inanıyorum dolayısıyla biz niçin buradayız? Terörün olmadığı bir Türkiye için; bu, hepimizin hayali ve bunun üzerinde hepimiz titizlikle çalışıyoruz, çalışmaya devam edeceğiz dolayısıyla burada komisyonumuzun çalışmalarının da bunun hayata geçirilmesi yani terörsüz Türkiye’nin hayata geçirilmesiyle ilgili ve taleplerin karşılanmasına vesile olacağına, yine, kalıcı çözümlerin hayata geçirileceğine yürekten inanıyorum.

Az önce Sayın Tanrıkulu bahsetti; bu Komisyon aslında tarihî bir komisyon çünkü daha önce böyle bir komisyon kurulmamıştı. Tabii ki daha evvel çalışmalar yapıldı terörün bitirilmesiyle ilgili ama Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında böyle bir komisyon ilk defa kurulmakta dolayısıyla bunun için de ben başta Sayın Cumhurbaşkanımız olmak üzere Sayın Bahçeli’ye, Sayın Meclis Başkanımıza ve diğer bütün parti liderlerine ve siz değerli milletvekillerimize tekrar çok çok teşekkür ediyorum. Tabii, uzun yıllar boyunca ülkemiz terör belasıyla uğraştı. Artık yeni bir paradigma değişikliği, yeni bir tarihî dönemin kapıları açıldı dolayısıyla bu tarihî eşiğin de terörün olmadığı bir Türkiye olduğuna inanıyorum.

Tabii, burada aslında başka ülkelerin modelleri var. Birçok arkadaşımız değindi ve birçok arkadaşımız bu konuları gayet iyi biliyor ama Türkiye olarak bize özgü bir model olduğuna da inanıyorum. Burada asıl amaç tabii terörsüz Türkiye’nin hedefi silahların gömülmesi, terör örgütünün kendini fesih kararının eksiksiz uygulanması ve illegal yapıların da tamamen terk edilmesi. Dolayısıyla düzenlemeler için, yasal altyapı için ihtiyaç duyulması hâlinde bu Komisyonumuz burada yol gösterici bir rol üstlenecektir ve tabii ki burada bizler bu süreci özgürce tartışacağız, kapsamlı bir yol haritası da belirleyeceğimize inanıyorum. Dolayısıyla burada Komisyonumuzun aslında bu hedefleri hayata geçirmesinde hukuki altyapının hazırlanması ve siyasi çözümün ortaya konulması gibi çok önemli görevler ifa edecektir Komisyonumuz. Tabii, bunun için de özellikle bir defa bu Komisyonun başarısı belirlenecek yol haritasının gerçekçi ve tabii, kapsayıcı olmasına da bağlı ve amacımız da terör defterini bir daha açılmamak üzere kapatmak.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Şimdi, burada usul ve esaslara baktığımda aslında şeffaflık ve amaca uygun bir şekilde usul ve esasların hazırlandığını açıkçası görüyorum. Örneğin, komisyonumuzun ismiyle ilgili “Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu” ismi için ben başta Meclis Başkanımıza gerçekten tekrar teşekkür ediyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin, buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) – Amacıyla ilgili, az önce belirtmiş olduğum, terörün Türkiye gündeminden çıkarılması ve buna ilişkin olarak da bu millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi doğrultusunda özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanında yapılacak çalışmaların değerlendirilmesi söyleniyor. Bazı arkadaşlarımızın değerlendirmesi oldu “hukuk devleti” yerine “hukukun üstünlüğü” gibi kavramlar konulması gerektiğiyle ilgili ama hukuk devleti aslında hukukun üstünlüğünü de tabii ki içermekte. Özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti hepimizin zaten ortak paydası. Dolayısıyla, burada Komisyonun amacının ve görevinin gayet uygun olduğunu açıkçası düşünüyorum. Tabii, bu Komisyonun kurulmasına davet Sayın Başkanımız tarafından yapıldı.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin.

Buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) – Dolayısıyla, Başkanımızın gündemi belirlemesiyle birlikte yine Başkanın görevlerine baktığımızda Komisyonun sona erdirilmesi dâhil yetkide paralellik ilkesini göz önüne aldığımızda bence gayet doğru bir usul olacaktır.

Şimdi, bazı arkadaşlarımız, mesela, Başkanın yerine Grup Başkan Vekillerinin olması gerektiğini ifade ettiler ama bence buradaki usul ve yöntem doğru yani Başkanın Başkanlık ettiği bir özel Komisyon. Dolayısıyla, aynı şekilde yani diğer komisyonlar gibi veya araştırma komisyonları gibi bu Komisyonu düşünmememiz gerekir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) – “Meclis Başkan Vekilleri” denildi ama bunun Meclis Başkanı tarafından yapılmasının ve onun uygun bulduğu üyenin gerekirse vekâlet etmesinin usul ve esas yönünden uygun olduğunu düşünüyorum.

Bir de ayrıca, burada, mesela, bazı arkadaşlarımız, gene, sanki sadece Başkanın yetkisindeymiş gibi söylediler ama 5’inci maddede “Toplantıların kapalı yapılmasına Komisyonca karar verilebilir.” ifadesi yer alıyor. Mesela, gene, tutanaklarla ilgili 7’nci maddenin (2)’nci fıkrasında “Komisyon gerekli gördüğü hâllerde tutanak tutulmamasına da karar verebilir.” deniyor. Yani Komisyonun buradaki yetkileri, görevleri ayrıca değerlendirilmiştir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) – Dolayısıyla, sadece Başkanın burada bu konularda yetkisinin olmadığını da belirtmek istiyorum.

Yine, özellikle nitelikli çoğunlukla ilgili tartışmalar yapıldı ama tabii ki yani burada şunu ifade etmem gerekiyor: Bir defa, hukuk sayıların esiri değil millet iradesinin aslında bir hizmetkârı. Tabii, temsil adaleti, hukuki işlevsellik, demokratik meşruiyet içerisinde nitelikli çoğunluğun beşte 3 olmasının ve özellikle burada önemli kararlar için bu nitelikli çoğunluğun aranması, diğer kararlar için salt çoğunluğun olmasının; bütün bu temsil adaleti, hukuki işlevsellik ve demokratik meşruiyet için bir denge sağladığını da belirtmek istiyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın, buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) – Bazı teklifler oldu alt komisyon kurulmasıyla ilgili, bunlar düşünülebilir ama Komisyonumuzun düzenli, takvime bağlanmış bir şekilde işlemesi, şeffaf, net, amaca uygun bir şekilde işlemesi için bu usul ve esasların uygun olduğunu belirtmek istiyorum.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – 6 arkadaşımızın söz talebi var; müsaade ederseniz, bu arkadaşlarla söz talebini sınırlandıralım, bu konuyla ilgili olarak söylüyorum.

Şimdiye kadar her partiden bir Grup Başkan Vekili arkadaşımızla da zaman zaman bir araya gelerek istişarelerde bulunduk. Meselenin bu noktaya kadar gelmesinde bu arkadaşlarımızın da partiler adına çok büyük katkısı oldu. Bu 6 arkadaş da görüşlerini ifade ettikten sonra bir on dakika ara verelim, arkadaşlarımızla beraber arkada son kez gözden geçirelim ve size, Komisyonumuza sunalım.

Sayın Salih Uzun, buyurun.

MEHMET SALİH UZUN (İzmir) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Size ve tüm Komisyon üyelerine saygılarımı sunuyorum.

Öncelikle şunu söylemeliyim: Hani ne şahsınızın ne de herhangi bir arkadaşımızın samimiyetini sorgulayacak değiliz, o bizim haddimize değil ancak bizim de samimiyetimizden başkasının şüphesi olmamalı, başkası da bizim samimiyetimizi sorgulamamalı.

Açıkçası bu taslağı görür görmez ben de endişeye kapıldım, ben de endişelerimi dile getirecektim ama baktım ki sizin daha ilk eleştiride hani sabır taşınız birden çatladı, aman böyle olmasın, bundan sonraki görüşmeler bu şekilde ilerlemez yani eleştirilerimizi, endişelerimizi, kaygılarımızı dile getireceğiz. Niçin? Evet, gerçekten bu Komisyona dair büyük beklenti var, iyi niyetler var, temenniler var ama aynı zamanda bu Komisyonun dışında çok ciddi endişeler var, dışarıda çok ciddi endişeler var, kaygılar var. Dolayısıyla o endişeler, o kaygılar buraya yansımazsa bu Komisyon işlevini tam anlamıyla yerine getirmiş, sağlıklı olarak yerine getirmiş olmaz. O nedenle elbette bütün endişelerimizi, kaygılarımızı dile getireceğiz.

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

Şimdi Değerli Başkanım, gerçekten bu taslağa baktığımda evet, şimdi belki bir başka bir yere evrilebilir, düzeltilir ama ben de gerçekten endişelendim çünkü en baştan itibaren ortaya koyduğumuz mesele ne? Şeffaflık, efendim, açıklık, kapsayıcılık. Bunların bu 3'ü için de burada endişe duyacağımız düzenlemeler var yani "şeffaflık" temel ilkemiz ama esas kural olarak basına kapalılığı konuşuyoruz, istisnaları açmak üzere konuşuyoruz; "açıklık" diyoruz, efendim, tutanak, istisna olarak tutanakların yayınlanmasını değil, hangi tutanakların yayınlanacağını konuşuyoruz; "kapsayıcılık" diyoruz, nitelikli çoğunluk meselesinde tam anlamıyla arzu edilen yere varılmış değil. Üçte 2 nitelikli çoğunluk tam anlamıyla kapsayıcılığı sağlayabilir, kaldı ki beşte 3 çoğunlukla ilgili de -yani lütfen mazur görün- hani tuzak gibi bir şey de var, cümle de var hani "toplantıya katılanların beşte 3'ü" gibi. Hâlbuki hangi şeyde görülmüş, hangi İç Tüzük'te, başka kural metninde nisabın toplantıya katılanlar üzerinden yürümesi. Bu tür nisaplar, nitelikli çoğunluklar falan tam sayı üzerinden yapılır. Dolayısıyla yani bu 3 konuda da endişe yaratan düzenlemeleri gördük metinde hemen. Bunları düzeltiriz inşallah toplantının sonunda, en azından bir yere vardırırız.

Şimdi Değerli Başkanım ve değerli arkadaşlar; bu Komisyonun adı da önemli, amacı da önemli. Gerçekten de mutlak surette hukukun üstünlüğü, demokratik standartlarımızın, demokratik normlarımızın yükseltilmesiyle ilgili ve pratikte, uygulamada yaşanan sıkıntıların giderilmesi konusundaki tedbirleri de bu metnin bu amaç kısmının içerisine alınması bence önemlidir fakat ondan daha önemlisi bu amacı nasıl gerçekleştireceğimiz. Dolayısıyla o zaman buraya isterseniz böyle 2 sayfa, 3 sayfa çok güzel cümlelerle amaç metni yazabiliriz ama gündemin çerçevesinin nasıl olacağı ve gündemin nasıl belirleneceği bunun hayata geçirilip geçirilmeyeceğini bize gösterir. Dolayısıyla, esas mesele gündem çerçevesi nasıl belirlenecek yani biz ne yapacağız? Kim, ne yapacak? Hatta daha ötesinde kim, ne yapmak istiyor? Yani buradaki hazırın ortak paydada ne yapmak istiyor? Buradaki hazırının dışında kim, ne yapmak istiyor? Dolayısıyla, temel meselemiz gündem çerçevesini kim belirleyecek? Sadece haftalık, günlük gündemleri kastetmiyorum, genel olarak bu Komisyon neleri ele alacak? "Gündem çerçevesi" derken onu kastediyorum. Gündem çerçevesini kim çizecek? Yani elbette bugüne kadar birtakım hazırlıklar yapılmıştır, güvenlik bürokrasisi birtakım çalışmalar yapmıştır, elbette o hazırlıklardan faydalanacağız ama tamam ama artık yani o kadar, artık bundan sonrası için, bu noktadan sonra bu Komisyon, bu Parlamantonun içinden çıkan bu Komisyon kendi gündemine hâkim olmalıdır, kendi gündem çerçevesini kendisi belirlemelidir. Aksi hâlde bu Komisyonun anlamı kalmaz yani "Bu Komisyon niye kuruldu?" sorusunun cevabını rahatlıkla vermemiz lazım.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Buyurun devam edin.

MEHMET SALİH UZUN (İzmir) – Yani bu Komisyon bu yolda çizilmiş olan çerçeveyi konuşup dağılacaksa bu olmaz, bu kabul edilebilir bir şey olmaz. Yani

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

evet, İmralı'da da yine bizim güvenlik bürokrasimizden arkadaşlar yahut ilgili kişilerle orada bir çerçeve çizilmiştir. Onu elbette burada konuşuruz, oradaki ihtiyaçları konuşuruz ama İmralı'nın çizdiği çerçeveyi burada konuşup dağılacaksa bu olmaz. Bu Komisyona da haksızlık, bütün bu yüklediğimiz önemle, atfettiğimiz önemle de uyumlu olmaz. Onun için söylüyorum yani kim olursa olsun niyeti de ne olursa olsun yani ister güvenlik bürokrasisinden bir bürokrat arkadaşımız olsun ister Dışişleri Bakanı ister Savunma Bakanı ister Genelkurmay Başkanı hatta ister devlet başkanı, Cumhurbaşkanı ya da İmralı bu Komisyona gündem çerçevesi çizemez, çizmemeli. Dediğim gibi elbette orada yapılan hazırlıklardan faydalanacağız ama kendi gündem çerçevemizi...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen, buyurun.

MEHMET SALİH UZUN (İzmir) – Sadece yani günlük gündemin nasıl belirleneceğini, nasıl ilerleyeceğini kastetmiyorum, ona da geleceğim ama esas gündem çerçevemizi, konularımızı, hangi konuları ele alacağımızı biz belirlemeliyiz, bu Komisyon belirlemeli, Parlamento ve Parlamentonun içerisinden çıkan bu Komisyon kendi gündemine hâkim olmalıdır.

Onun dışında bu genel çerçeve içerisindeki gündemin nasıl belirleneceği konusunda da biraz önce bir düzeltme yaptınız “Elbette ortaklaşa yapılacaktır.” diye. Orada da gerçekten de haftalık olarak partilerden, bu Komisyon üyelerinden teklifler alınarak ortaklaşa bu Komisyonun gündemi, haftalık gündemi belirlenmelidir diye düşünüyorum.

Niye bunları söylüyorum? Çünkü endişe çok, kaygı büyük, büyük kaygı var. Niye kaygı var peki? Çünkü böyle bir Komisyon evet, bu biçimiyle ilk defa ama daha önceden işte 13 kez denenip...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamamlayın lütfen buyurun.

MEHMET SALİH UZUN (İzmir) – Bir önceki süreçten çıkarılması gereken dersler var. Bir önceki süreç ile bunu ayırmanın tek yolu şeffaflıktır yani şeffaflık. Süreci kayıtsız şartsız açık yürütmek zorundayız, kayıtsız şartsız. Açıklıkta, şeffaflıkta tereddüt edilirse toplumdaki endişeler azalmaz, kaygılar azalmaz derinleşir. Onun için söylüyorum bilgilendirme çok önemlidir, rutin bilgilendirme çok önemlidir. Burası mutlak suretle tutanak altına alınmalıdır. Tutanaklar da kural olarak aynı diğer komisyonlarda olduğu gibi Meclisin “web” sayfasında yayınlanmalıdır. Hangi tutanakların ya da hangi toplantıların kapalı olacağı da yine burada belirlenir yani kural yayımlamak, kural bilgilendirmek, istisna sınırlandırmak olmalıdır diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum, saygı sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sağ olun, teşekkür ederim.

Sayın Ahmet Şık, buyurun.

AHMET ŞIK (İstanbul) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben madde madde itirazlarımı dile getireceğim ama şu dikkatimi çekti: Sizin açılış konuşmanızda ve devam eden tüm konuşmalarda -bir samimiyet

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

turnusolü olarak söylemiyorum bunu- hepimiz barışa duyduğumuz özleme dair içimizden geçenleri dile getirdik.

Ne Komisyonun adında, ad önerisinde ne de amacında barış sözcüğü geçmiyor, bu bir kere çok dikkatimi çekti. Dolayısıyla Kürt meselesinin de çoğulculuğu gözetmeyen, eşitliği gözetmeyen bir bir arada yaşama sorunu olduğundan hareketle önerdiğimiz isimde ısrarcı olacağım ama bir tartışma açmak için söylemiyorum. Bunun da demokrasi, barış ve eşit yurttaşlık komisyonu olarak görevine devam etmesi gerektiğinin altını tekrar çizeceğim.

Şimdi, Kürt meselesinin çözümü için önemli bir adım atıldığı duygusuyla buraya geldim açıkçası. Ben 1990 yılında gazeteciliğe başladım ve çalışma alanım temel hak ve özgürlükler olduğu için en çok haberini yaptığım yurttaşlar topluluğu Kürtler idi çünkü yaşadıkları zulmü bir araya getirsek, yıllarca anlatsak bitmeyecek bir zalimlikler çağıydı ve hâlen de devam ettiğinin altını çizmem gerekiyor.

Şimdi, hâl böyleyken biz burada bu Komisyon ve Komisyonun toplanmasına neden olan sürecin -önceki süreç ve devam eden süreçten bahsediyorum- amacının ne olduğunu bence doğru tayin etmek gerekiyor. Biz, son Kürt isyanını mı sonlandırmak istiyoruz yoksa bu Kürt isyanını sonlandırarak Kürt meselesini çözüp Türkiye'nin gerçekten demokratik, hukukun üstlüğüne inanan, barışın kalıcı bir şekilde egemen kılındığı bir ülke olduğu ve buna uygun da bir devlet yapılanmasının hayata geçmesini mi istiyoruz; bence buna bir yanıt vermek gerekiyor. Dolayısıyla, 1'inci ve 2'nci maddeye itirazlarımı böyle dile getirmiş olayım.

5'inci maddede, şimdi, gündem belirleme... Gerçi siz itiraz ettiniz ama "Komisyon koyalım." dediniz. Evet, sizin önerinize katılıyorum; bu verdiğiniz yazılı önerge değil, sözlü olarak ilettiğiniz Komisyonun gündeminin Komisyon üyelerince belirlenmesi ve bunun da 5'te 3 değil, 3'te 2 karar mekanizmasıyla ve çoğulculuğu gözetken bir biçimde hayata geçirilmesinde ısrarcı olduğumuzu söyleyeyim.

Tutanakların kamuoyuna açık olması şeffaflık açısından zorunluluk, konuşmaların birçok yerinde dile getirildi. Gerçekten çok fazla kuşku ve soru işareti var; bunun haklı ya da haksız nedenleri olabilir ve başka bir tartışmanın konusu olsun ama bir toplumsal mutabakat sağlanabilmesi için, bu işin kamusal meşruiyetinin genişletilebilmesi için bizim bu şeffaflığa gerçekten ihtiyacımız var ve sevgili Sezgin Tanrıkulu'nun işaret ettiği gibi bu Komisyonun ilk toplantısından bir uzlaşıyla dışarıya çıkamazsak ben başım önde eğik çıkacağım; bunu da söylemek zorundayım yani.

7'nci maddede "tutanakların açıklanması" dedik. Ki zaten 7'nci maddenin 2'nci paragrafı tırnak içinde de olsa bir gizliliği beraberinde getiriyor, dolayısıyla ilk paragrafta gerek yok.

10'uncu maddede basının takibinin gerçekten nitelikli çoğunlukla olması gerektiğinde ısrar ediyorum; hem bir gazeteci olarak, meslektaş dayanışması ve sorumluluğu olarak hem de yurttaşların haberdar olabilmesi, bilgiye sahip

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

olabilmesi ve sürecin gerçekten layığıyla değerlendirilebilmesi açısından gerekli olduğunu düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sayın Bayhan...

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) – Teşekkür ediyorum Başkan.

Ben de kısa tutacağım. Şöyle ki ara vereceksiniz ve Grup Başkan Vekilleriyle bir araya geleceksiniz. Şimdi, eğer, meseleye iktidar grubunun hattı müdafaa çizgisinden bakarsanız buradaki önerilerden sonra uzlaşma zor görünüyor olabilir ama meseleye burada muhalefet grubundan gelen eleştiriler olarak bakarsanız ve bu fiilî iç yönetmeliğin ona göre revize edilmesini düşünürseniz sanıyorum iş kolay olur çünkü muhalefetin önerileri bütünlüklü, onların birbiriyle çelişen bir tarafı yok; onları buraya takviye edebilirsek bu sorun çözülür. Çünkü isim, toplantı periyodu, tutanaklar, basın durumu, Başkan ve yönetim ilişkisi, gündem belirleme ve başta 3'te 2 konusu olmak üzere nitelikli çoğunluk, burada, sanıyorum bu metne konulduğunda eğer gerçekten "İlla böyle olacak." inadı yoksa bu mesele hallolabilir. Burada belki ekstra olarak bizim de bir önerimiz var, hazırlanmış, onu Başkanlık Divanına, Başkanlık makamınıza ileteceğim sonrasında dosyayla birlikte ama burada bir de şöyle bir özel bir nokta olmalı belki, onu vurgulamak istiyorum: Bu Komisyonun bilgilendirilmesi, özellikle de İmralı'daki görüşmelere dair bilgilendirilmesi, İmralı'daki sürece dair, masaya dair, orada konuşulanlara dair bilgilendirilmesi sadece resmî devlet makamları veya görevlileri, temsilcileri üzerinden olmamalı. Bu Komisyon, oraya giden İmralı heyeti başta olmak üzere, orada masada oturan Abdullah Öcalan başta olmak üzere, oradaki tartışmaların masanın diğer tarafında olan temsilcilerinin aktarımıyla da desteklenmeli, bu Komisyon onun da bilgisine sahip olmalı; o zaman sanıyorum daha objektif konuşma, karar verme şansımız olacaktır.

Kolay gelsin.

İşiniz zor değil aslında Başkan.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sayın Ekmen, buyurun.

MEHMET EMİN EKMEN (Mersin) – Sayın Başkan, çok teşekkür ediyorum.

Birçok konu ifade edildi. Bir girizgâhtayız, bu kadar detaylı konuşmak normal. İnşallah, ilerleyen günlerde Hüseyin Yayman Hoca -yapılmış bütün görüşmelerin basılmamış bir kitabı var- bu konuların aslında daha ileride nerelere evrileceği konusunda bizi de bilgilendirir.

Başkanım, bu teknik konuları bence karşılıklı güvensizlik veyahut da bir siyasi neden olan sürecin -önceki süreç ve devam eden süreçten bahsediyorum- amacının ne olduğunu bence doğru tayin etmek gerekiyor. Biz, son Kürt isyanını mı sonlandırmak istiyoruz yoksa bu Kürt isyanını sonlandırarak Kürt meselesini çözüp Türkiye'nin gerçekten demokratik, hukukun üstlüğüne inanan, barışın kalıcı bir şekilde egemen kılındığı bir ülke olduğu ve buna uygun da bir devlet yapılanmasının hayata geçmesini mi istiyoruz; bence buna bir yanıt vermek

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

gerekiyor. Dolayısıyla, 1'inci ve 2'nci maddeye itirazlarımı böyle dile getirmiş olayım.

5'inci maddede, şimdi, gündem belirleme... Gerçi siz itiraz ettiniz ama "Komisyon koyalım." dediniz. Evet, sizin önerinize katılıyorum; bu verdiğiniz yazılı önerge değil, sözlü olarak ilettiğiniz Komisyonun gündeminin Komisyon üyelerince belirlenmesi ve bunun da 5'te 3 değil, 3'te 2 karar mekanizmasıyla ve çoğulculuğu gözeten bir biçimde hayata geçirilmesinde ısrarcı olduğumuzu söyleyeyim.

Tutanakların kamuoyuna açık olması şeffaflık açısından zorunluluk, konuşmaların birçok yerinde dile getirildi. Gerçekten çok fazla kuşku ve soru işareti var; bunun haklı ya da haksız nedenleri olabilir ve başka bir tartışmanın konusu olsun ama bir toplumsal mutabakat sağlanabilmesi için, bu işin kamusal meşruiyetinin genişletilebilmesi için bizim bu şeffaflığa gerçekten ihtiyacımız var ve sevgili Sezgin Tanrıkulu'nun işaret ettiği gibi bu Komisyonun ilk toplantısından bir uzlaşıyla dışarıya çıkamazsak ben başım önde eğik çıkacağım; bunu da söylemek zorundayım yani.

7'nci maddede "tutanakların açıklanması" dedik. Ki zaten 7'nci maddenin 2'nci paragrafı tırnak içinde de olsa bir gizliliği beraberinde getiriyor, dolayısıyla ilk paragrafa gerek yok.

10'uncu maddede basının takibinin gerçekten nitelikli çoğunlukla olması gerektiğinde ısrar ediyorum; hem bir gazeteci olarak, meslektaş dayanışması ve sorumluluğu olarak hem de yurttaşların haberdar olabilmesi, bilgiye sahip olabilmesi ve sürecin gerçekten layığıyla değerlendirilebilmesi açısından gerekli olduğunu düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sayın Bayhan...

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) – Teşekkür ediyorum Başkan.

Ben de kısa tutacağım. Şöyle ki ara vereceksiniz ve Grup Başkan Vekilleriyle bir araya geleceksiniz. Şimdi, eğer, meseleye iktidar grubunun hattı müdafaa çizgisinden bakarsanız buradaki önerilerden sonra uzlaşma zor görünüyor olabilir ama meseleye burada muhalefet grubundan gelen eleştiriler olarak bakarsanız ve bu fiilî iç yönetmeliğin ona göre revize edilmesini düşünürseniz sanıyorum iş kolay olur çünkü muhalefetin önerileri bütünlüklü, onların birbiriyle çelişen bir tarafı yok; onları buraya takviye edebilirsek bu sorun çözülür. Çünkü isim, toplantı periyodu, tutanaklar, basın durumu, Başkan ve yönetim ilişkisi, gündem belirleme ve başta 3'te 2 konusu olmak üzere nitelikli çoğunluk, burada, sanıyorum bu metne konulduğunda eğer gerçekten "İlla böyle olacak." inadı yoksa bu mesele hallolabilir. Burada belki ekstra olarak bizim de bir önerimiz var, hazırlanmış, onu Başkanlık Divanına, Başkanlık makamınıza ileteceğim sonrasında dosyayla birlikte ama burada bir de şöyle bir özel bir nokta olmalı belki, onu vurgulamak istiyorum: Bu Komisyonun bilgilendirilmesi, özellikle de İmralı'daki görüşmelere dair bilgilendirilmesi, İmralı'daki sürece dair, masaya dair, orada konuşulanlara dair

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

bilgilendirilmesi sadece resmî devlet makamları veya görevlileri, temsilcileri üzerinden olmamalı. Bu Komisyon, oraya giden İmralı heyeti başta olmak üzere, orada masada oturan Abdullah Öcalan başta olmak üzere, oradaki tartışmaların masanın diğer tarafında olan temsilcilerinin aktarımıyla da desteklenmeli, bu Komisyon onun da bilgisine sahip olmalı; o zaman sanıyorum daha objektif konuşma, karar verme şansımız olacaktır.

Kolay gelsin.

İşiniz zor değil aslında Başkan.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sayın Ekmen, buyurun.

MEHMET EMİN EKMEN (Mersin) – Sayın Başkan, çok teşekkür ediyorum.

Birçok konu ifade edildi. Bir girizgâhtayız, bu kadar detaylı konuşmak normal. İnşallah, ilerleyen günlerde Hüseyin Yayman Hoca -yapılmış bütün görüşmelerin basılmamış bir kitabı var- bu konuların aslında daha ileride nerelere evrileceği konusunda bizi de bilgilendirir.

Başkanım, bu teknik konuları bence karşılıklı güvensizlik veyahut da bir siyasi pozisyon olarak çözülmesi noktasında çok ciddi adımlar bekliyor. Bence bu usul-esas tartışması önemlidir, değerlidir ama netice önemlidir. Bizim sözümüzü değil eylemimizi yükseltmemiz lazım diyorum, tekrar teşekkür ediyorum.

Hayırlı uğurlu olsun inşallah.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Çok teşekkürler Sayın Yayman.

Sayın Konuralp, buyurun.

OKAN KONURALP (Ankara) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Benden önce yaklaşık 30 arkadaşımız önemli değerlendirmelerde bulundu, hâliyle, ister istemez tekrara düşmek gibi bir durum da ortaya çıkıyor. Dolayısıyla tekrara düşmemeye çalışarak burada neden bulunduğumuza ilişkin, burada bulunma gerekçemize ilişkin kısa bir değerlendirmede bulunmak istiyorum. Sayın Başkan, siz dâhil, yaklaşık yüzyıllık cumhuriyetimizin birikimlerine sıkça atıf yapıldı ve nihayetinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin sorunun çözümüne ilişkin önemi sıklıkla vurgulandı. Bu bağlamda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin sorunun çözümüne ilişkin izlediği yol ve yöntem, bu yeni yol ve yöntemin önemine dair birtakım değerlendirmeler yapıldı. Bu bağlamda, burayı normal bir ihtisas komisyonu gibi çalıştıramayız yani milletvekili arkadaşlarımızın imzasını taşıyan kanun tekliflerinin Komisyona geldiği, iktidar bloğunun, siyasi iktidar bloğunun neredeyse tek bir virgölüne bile dokundurtmamaya çalıştığı, biz muhalefetin de kendi tezlerimiz üzerinden, kendimizce iktidarı yanlıştan döndürmeye çalışmak için mücadele ettiğimiz, çaba harcadığımız bir Komisyon süreci yaşamamalıyız. Komisyon kuruluş amacı itibarıyla da ve sizin de açılış konuşmanızda ifade ettiğiniz şekliyle, asgari düzeyde mutabakatın sağlandığı ama bu mutabakatın azamileştirilmesi için de olağanüstü çaba harcandığı bir Komisyon olarak varlığını sürdürmeli. Bu bağlamda, Komisyonda birbirimize tahammül ise sorun, daha fazla tahammül etmeliyiz; sorun birbirimizi anlayıp anlamamamızsa anlamak için daha fazla

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

çaba göstermeliyiz ama her şeyden önce, örneğin, kararlar nitelikli çoğunlukla alınacak olsa dahi alınan kararlara kimlerin, neden, hangi gerekçeyle destek olamadıklarını bile soğukkanlılıkla anlamaya çalışmalıyız. Sayın Yayman atıf yaptı, örneğin, birinci çözüm süreci diyelim, Sayın Ahmet Türk'ün HDP heyetiyle beraber İmralı'ya gittiği günle başlayan -birinci çözüm süreci diyelim- bu süreç boyunca yapılanları düşündüğümüzde, örneğin, nerelerde hatalar yapıldıysa, hangi yanlışlarda ısrar edildiyse, bu süreçte muhalefetin eleştirileri ve önerileri hangi gerekçelerle dikkate alınmadıysa gelinen nokta itibarıyla bu on yıllık süreçte yaşananları hepimiz biliyoruz arkadaşlar, ağır bir çatışmalı dönem yaşadık. Şimdi elbette birinci çözüm sürecinden farklı bir noktayız ama birinci çözüm sürecindeki birtakım yanlışlıklarda ısrar eden bir anlayışa düşmemeliyiz. Demek istediğim şudur: Temelinde amasız fakatsız cümleler bütünü savunarak, “ama”yla, “fakat”la, “ancak”la başlayan cümleler kurmaksızın, demokrasiyi merkeze alan, demokrasinin temellendirdiği bir süreci hep beraber önümüze koymalıyız. Hâliyle, bu demokrasinin merkeze alındığı bir süreci hep birlikte -az önce de vurguladığım gibi- birbirimizi anlayarak ve anlamaya çalışarak yürütemezsek hem kamuoyunda olan ya da olduğu iddia edilen desteği kaybetmekle de karşı karşıya kalabiliriz; aynı zamanda, kamuoyunda olduğu iddia edilen, gördüğümüz, deneyimlediğimiz tepkinin de artmasına neden oluruz. Elbette bir karşıtlık ya da bir itiraz olarak ifade etmiyorum ama Sayın Yüksel az önce burada bulunmamızın nedeninin terörsüz Türkiye olduğunu ifade etti. Elbette bu bir bakış açısı ve doğru da bir bakış açısı olabilir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Devam edin, buyurun.

OKAN KONURALP (Ankara) – “Terörsüz Türkiye” meselesine ulaşabilecek olmamızın yegâne yolunun ödünsüz, amasız fakatsız bir demokrasi kararlılığı olduğunu vurgulamak istiyorum. Bu bağlamda, dediğim gibi tekrara da düşmeden, bu taslağın bizatihi önümüze gelmiş hâlinin de demokrasiye bu kadar muhtaçken bizi uzağına düşürdüğü bir yaklaşım olduğunun ve... Umarım verilen aranın ardından Komisyonumuzun çalışma yöntemlerinin de demokratikleştiği bir hâl ve duruma evrilmesi umuduyla teşekkürlerimi sunuyorum.

Sağ olun.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Son sözü Sayın Öztürk'e verelim. Buyurun.

HALİL ÖZTÜRK (Kırıkkale) – Sayın Başkanım, ben çok kısa bir tespit yapıp, bir öneri yapıp kapatacağım.

Öncelikle sabrınız için ben çok teşekkür ediyorum. Usule dair yapılmış olan, bize verilen metni ben 3-5 defa okudum, çok da itirazı kabil bir şey göremedim işin esası. Arkadaşlar güzel hazırlamışlar Sayın Başkan, teşekkür ediyorum.

Şimdi, burada biz esası kaçırırsak, usule boğulursak yarınlarda -beş aylık bir Komisyon çalışma süremiz var, her şeyi konuşacağız zaten- yol almakta zorlanabileceğimizi düşünüyorum. Bu bakımdan Sayın Başkanım, yapılacak olan

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

değerlendirmelerde hem parti grupları adına hem şahıslar adına bu çalışma taslağına sadece bir konuşma süresi sınırı konulursa -işte, şahsı adına üç dakika, beş dakika veya parti adına, bilmiyorum artık o kendi aralarında değerlendirilir- kendimizi tekrardan da kaçınmış oluruz ve Komisyonumuz çok daha süratli değerlendirme ve karar alma işini gerçekleştirmiş olur. Aksi durumda hepimiz zaten birbirimizin görüşlerini biliyoruz, hepimiz ne dediğimizin, ne yaptığımızın farkındayız. Bu bakımdan hem tekrardan kaçınmak hem de süreyi usul ekonomisi bakımından hızlı kullanmak adına böyle bir tavsiyede ve öneride bulunuyorum. Takdiri heyetinize bırakıyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Değerli arkadaşlar, çok teşekkür ediyorum serdedilen fikirler dolayısıyla, eğer sabırsızlık işareti gösterdiysem kusura bakmayın ama şunu söylemek istiyorum: Bu iş başladığından beri kaç aydır inanın ki bir sürü programın içerisinde en ağırlıklı mesai harcadığım konulardan biri bu ve kimsenin söylediği sözü kaçırmamaya gayret ediyorum, ola ki en geniş orta yolu bulalım diye. Tabii, gönül arzu eder ki bu tür konularda yüzde yüz mutabakat olsun ama her konuda yüzde yüz mutabakatın olması mümkün değil. Onun için buranın çalışması lazım. Ben de en son Öztürk'ün söylediğine katılıyorum, burada hem zamana karşı yarışıyoruz -Sayın Çiçek de aynı şeyi hatırlattı- ve bu zamana karşı yarışırken de elin oğlunun hangi planlar içerisinde hareket ettiğini de henüz bilmiyoruz. Bu işi bozmak için gerçekten gayret sarf eden içeride ve dışarıda nice unsurların olması mümkündür, mukadderdir. Dolayısıyla bizim hem çok titiz çalışmamız açıkçası hem de çok ketum çalışmamız... Yani bizim muhabatımız sadece tek başına millet değil, burada yapılacak her türlü çalışma her türlü yere gidebilir ama kamuoyunu da çok doğru ve yerinde bilgilendirmemiz lazım. Bunun için hassas davranmamız gerekiyor.

Eğer müsaade ederseniz 5 arkadaşımızla beraber biz arkada bir daha bir gözden geçirelim.

Şimdi arkadaşlar hatırlattı; şimdi biz burada bu toplantıyı yaparken konuşuyoruz, her arkadaşımız büyük bir samimiyetle konuşuyor, falanca sitede adam bizim bu taslak metni tam olarak yayınlıyor, arkasından da diyor ki: "18.30'da ara vererek Grup Başkan Vekilleriyle taslak üzerinde müzakereyi tamamlayacaklar." Böyle bir çalışma olmaz, faydalı olmaz yani böyle bir çalışma faydalı olmaz. Tekraren söylüyorum: Onun için, azami bir dikkat serdetmemiz lazım. İnanın ki sizin, burada bulunan partilerin, burada bulunan kişilerin bu iş olsun diye gösterdiği gayret kadar, olmasın diye gayret gösterenler de var.

Şu da tutanaklara girsin, Allah muhafaza bu iş olmadığında, başa döndüğümüzde başladığımız yerde olmayacağız, bölge de başladığımız yerde olmayacak; onu da çok açık olarak söyleyeyim.

Dolayısıyla belki de her birimiz hayatımızın kendi evlatlarımıza, torunlarımıza miras bırakacağımız bir işin içerisindeyiz. Allah rızası için,

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

olabilecek en yüksek hassasiyetle bu süreci yürütmemiz lazım ve sonuç almamız lazım diyorum. Bütün görüşleri için arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum.

On dakika ara veriyoruz.

Kapanma Saati:18.25

#### BEŞİNCİ OTURUM

Açılma Saati:19.37

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Sayın milletvekilleri, Komisyonumuzun 1’inci Toplantısının Beşinci Oturumunu açıyorum.

Demin burada müzakere ettiğimiz, içeride de grup temsilcisi arkadaşlarımızla müzakere ettiğimiz metin son hâline geldi, bununla ilgili yapılan düzenlemelerin sadece düzelttiğimiz kısmını okuyalım, hepsini okumayalım, vakit çok az.

Ahmet Bey, buyurun.

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT - 2’nci maddenin (1)’inci fıkrasının sonu “...çalışmalar yapmaktır.” şeklinde değiştirilmiştir. (2)’nci fıkrasında da...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Arkadaşlar takip edebiliyor mu, ekrana yansıtabiliyor muyuz?

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT - Şu an yansıtamıyoruz efendim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tamam, peki.

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT - Uygun görürseniz ben hızlıca fıkrayı okuyayım.

“Komisyonun amacı terörün Türkiye’nin gündeminden tamamen çıkartılması, toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi, özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışmalar yapmaktır.”

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – “Yapılmasıdır, yapmaktır.” Evet, tamam.

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT - (2)’nci fıkraya ilave bir ibare girdi “...yönelik çalışmalar yapmak” kısmından sonra. “Kamuoyunu Komisyonun çalışmalarına dair bilgilendirilmesini sağlamaktır.” “Komisyonun görevi kamuoyunun Komisyonun çalışmalarına dair bilgilendirilmesini sağlamaktır.”

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

3'üncü maddenin efendim, (1)'inci fıkrasında "Komisyonun Başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanıdır." cümlesi duruyor. "TBMM Başkanının yokluğunda Başkanın görevlendireceği Komisyon üyeleri toplantıya sırayla Başkanlık eder." şeklinde cümle değiştirildi. "Başkanın yerine toplantıyı yöneten üye oy kullanabilir." ibaresi duruyor.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Bu da yani zımnen "Başkan oy kullanamaz." manasına geliyor çünkü Meclis Başkanı olarak Komisyonda oy kullanmak doğru olmaz.

Buyurun.

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT - 5'inci maddenin gündemin belirlenmesine ilişkin (1)'inci fıkrasında "Komisyon TBMM Başkanı tarafından toplantıya çağırılır. Bu çağrıda toplantının yeri, zamanı ve gündemi siyasi partilerden gelen öneriler dikkate alınarak belirlenir ve üyelere bildirilir." şeklinde düzenleme yapıldı.

6'ncı madde; "Toplantı ve karar yeter sayısı" maddesinin 2'nci cümlesinde "Kanun teklifi hazırlanmasına ilişkin kararlar üye tam sayısının beşte 3'ü çoğunluğuyla alınır." Bu metinde "beşte 3" çoğunluğa atıf yapılan tüm yerlerde "toplantıya katılanların" değil "üye tam sayısının" şeklinde değiştirildi.

Tutanak tutulmasına ilişkin 7'nci maddenin (1)'inci fıkrasının 2'nci cümlesi... "Toplantı tutanaklarının kamuoyuna açılmamasına Komisyon karar verebilir." ibaresi eklendi.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – "Başkan"dı "Komisyon" olarak değiştirildi.

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT – Ve "açılmamasına..."

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Açılmasına değil de açılmamasına...

MEHMET EMİN EKMEK (Mersin) – Başkanım, kırmızı işaretli kısım dağıtılabiliirse böyle çok daha rahat anlaşılabilir.

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) – Bir oylayalım, dağıtılacak.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Bir oylayalım da ondan sonra metnin hepsini veririz size.

Buyurun.

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT – Ayrıca, 7'nci maddenin (2)'nci fıkrası tamamen değişti. Yeni hâlini arz ediyorum: "Kapalı yapılması kararlaştırılan toplantıların tutanakları gizlidir."

8'inci maddenin başlığı değiştirildi "Uzman görevlendirilmesi" şeklinde. Maddenin (1)'inci fıkrasının giriş kısmı "Komisyon çalışmaları kapsamında yeterli sayıda yasama uzmanı görevlendirilir." şeklinde düzenlendi.

9'uncu madde, "Komisyon toplantılarına girebilecek olanlar" maddesi: "Komisyon toplantılarına; Komisyon üyeleri, siyasi partilerin önerileri dikkate alınarak belirlenen gündem doğrultusunda davet edilen kamu kurum ve kuruluşlarından, üniversitelerden ve sivil toplum kuruluşlarından temsilciler ve

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

ilgili diğer kişiler katılabilirler.” şeklinde düzenleme yapıldı. Eklenen ibare: Siyasi partilerin önerilerinin dikkate alınması.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Bunu da tabii, siyasi partilerin önerilerinin de dikkate alındığı yani ola ki, hızlıca birisini dinlememiz gerekir, ben Başkan olarak karar vermek durumunda kaldım, oraya "de" ekini koyarsanız olacak.

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT – Tamam efendim.

Madde 10: “Komisyon toplantılarının basın tarafından takip edilebilmesi” “Kapalı yapılmasına karar verilenlerin dışındaki toplantılar yazılı basına açıktır ancak toplantıların belirli kısmının veya tamamının basına kapatılmasına Komisyon karar verebilir.” şeklinde madde tamamen değiştirildi.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Evet.

TBMM GENEL SEKRETER YARDIMCISI AHMET BOZKURT – 11’inci madde de az önce arz ettiğim şekilde “toplantıya katılanların beşte 3 çoğunluğu” şeklindeki ibareler “üye tam sayısının beşte 3 çoğunluğu” şeklinde değiştirildi.

Değişiklikler bu şekilde efendim.

Arz ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Evet, değerli arkadaşlar, herhâlde müzakereye ihtiyaç yok.

Bu çalışma usul ve esaslarını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Oy birliğiyle kabul edilmiştir.

Hayırlı uğurlu olsun. Allah çalışmalarımızı, vaktimizi bereketlendirsın diyorum. Hepinize teşekkür ediyorum. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

Değerli arkadaşlar, inşallah, 8 Ağustos Cuma günü saat 14.00’te yine bu salonda 2’nci Toplantımızı Komisyon olarak yapacağız. Bu toplantıda İçişleri Bakanımızı, Millî Savunma Bakanımızı ve Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanımızı dinleyeceğiz. Herhâlde bunu da oylarınıza sunmamız gerekir. Bu toplantı tam kapalılık ilkesi çerçevesinde olacaktır, basın sokulmayacaktır ve toplantılara cep telefonları da alınmayacaktır. Bunu da şimdiden bilginize sunuyorum.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Başkanım...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Efendim.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Başkanım, çok uzun çalışma saatleri...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Estağfurullah, peki.

Ahmet Bey, buyurun.

AHMET ŞIK (İstanbul) – Sayın Başkan, cuma gününden sonraki toplantı tarihi belirli bir rutini izleyecek mi? Haftada kaç gün? Onu da belirtebilirsek...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Şimdi “Pazartesi ve cuma çalışmayalım.” diye şey yapıyoruz, prensip olarak salı günlerine bu işi alalım, gerekirse çarşamba da yaparız. Yani başlangıçta biraz hızlı ve uzun çalışmamız gerekecek, salı günü yani inşallah bu cumadan sonra önümüzdeki hafta salı günü toplanırız. Bu arada da partilerin gündemle ilgili, salı günkü toplantıyla

# T B M M

## Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

### İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 05/08/2025

Sayfa: 1

ilgili gündem teklifleri varsa onları da önceden bana, Başkanlığa gönderirseniz makbule geçer.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) – Saat Başkan?

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) – Başkanım, cuma var, ayrıca salı günü?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Cuma günü... Bence sabah başlayalım yani 11.00, belki daha da erkene alabiliriz ama 11.00 iyidir. “12.00” dersiniz 12.00 yaparız.

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) – Cuma mı Başkanım?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Hayır, hayır, cuma 14.00.

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) – Salı da 14.00 yapalım.

HÜSEYİN YAYMAN (Hatay) – Sayın Başkanım, çalışma günleriyle ilgili söylediklerinizi bir daha tekrar eder misiniz?

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) – Bence Başkanım, salı günü yine 14.00 olabilir.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Salı günü...

“Pazartesi ve cuma çalışmayalım.” diye bir teklif var. Eğer uygunsa...

MURAT BAKAN (İzmir) – Salı, çarşamba ve perşembe günleri Başkanım, Meclis açıldıktan sonra, ekim ayından sonra yoğunluktan çalışamayız.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Ekime inşallah kalmadan işimizi bitiririz.

MURAT BAKAN (İzmir) – Haftada iki gün...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Şimdilik bir gün başlayalım, yetmedi ikiye devam ederiz.

Cuma günü, artı, sonraki haftanın salı günü; 11.00 mi, 14.00 mü? (Komisyon üyelerinden “14.00” sesleri)

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) – 14.00 yapalım.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – 14.00 diyenler... 11.00 diyenler... Arkadaşlar, 11.00’de başlayalım.

Önümüzdeki hafta Salı günü 11.00.

(Gürültüler)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Tabii, tabii, çalıştığımız günlerde arka arkaya, salı, çarşamba... Olağandışı bir şey olur, başka bir program olur, ona göre şey yaparız.

ABDULHAMİT GÜL (Gaziantep) – Cuma 14.30’da mı?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ – Cuma 14.00’te.

Peki, çok teşekkür ediyorum, iyi akşamlar diliyorum.

Kapanma Saati: 19.48